

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ—ΚΥΠΡΟΣ

ΕΤΟΣ Κ΄.

ΜΑΪΟΣ, 1955

ΑΡ. 239

ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΟΝΕΙΡΟΥ

Τρανός κι' ἄν εἶναι ὁ λόγος σου, Ἐωσφόρε,
πιὸ δυνατὸς καὶ πιὸ τρανὸς δὲν εἶναι
ἀπὸ ἓνα πυκνὸ βλέμμα τοῦ Πυρφόρου
μας Ἥλιου. Οὔτε μπορεῖ νὰ μᾶς λυγίσει
ἢ ἀμείλιχτη βολὴ τῆς ἐχθρητᾶς σου
στ' ἄδυτα τῶν ψυχῶν μᾶς, ὅπου ὀρθρίζουν
πανένδοσοι οἱ καταξάνθοι παιᾶνες
φωτοπεριχυμένοι. Οὔτε μᾶς σκιαζούν
οὔτε μᾶς παρασύρουν οἱ ἀντιλόπες
κι' οἱ τάρανδοι στὶς παγωνιᾶς τῶν πόλων
γι' ἄγρα ὀραμάτων στεῖρων κι' ὄχτρεμένων
πρὸς τῆς δικῆς μᾶς γῆς καὶ τούρανου μᾶς
τὴν Αἴγλη καὶ τὴ Δύναμη! (Ραντίσα-
με, θάψαμε, ποτίσαμε μὲ σπόρους
καὶ μ' αἷμα τῆς καρδιάς αὐτὸ τὸ χῶμα
καὶ δὲ μπορούμε νὰ τὸ χωριστοῦμε
οὔτε νὰ τ' ἀρνηθοῦμε—εἶν' ἡ ψυχὴ μᾶς!)

Ράκη ἂν γενοῦν οἱ στίχοι τῶν Ὀμήρων
κι' ἂν ξεψυχήσουν οἱ ὕμνοι τῶν Πινδάρων
κι' οἱ τραγικοὶ ἂν πεθάνουνε κι' οἱ Ἄλκαϊοι
—ποῦ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ στὸν Αἰῶνα!—
ὅμως, δὲ θὰ μᾶς λείψουνε οἱ Τυρταῖοι,
οἱ Καλλίμαχοι κι' οἱ Ἀλέξαντροι κι' οἱ Ἀκρίτες!
Στὴ γῆν αὐτὴ ἐνοικοῦν. Καὶ στὶς ψυχῆς μᾶς
χτίζουσιν τὰ κάστρα τους· καὶ ἀντιγνωμοῦνε
στὰ βέλη τῶν καιρῶν. Δὲν εἶναι ψόφια
ἢ καρδιά τῶν ἀνθισμένων μᾶς ἐφήθων:
εἶναι πυρπολημένη ἀπὸ λαχτάρες,
μαρμαρυγῆς ἀτίθασων ὀνείρων
καὶ λαίμαργες ἀγάπες γιὰ τ' ἀετήσια
πετάγματα τοῦ Ἀνθρώπου πρὸς τὸν Ἥλιο!

Ἄσχι! αὐτὴ ἡ γωνιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ μᾶς
—τοῦ Πανελληνισμοῦ τῶν Ὀνησίλων
καὶ τοῦ Εὐαγόρα, ἡ λεβεντομάνα!—
Ἄσχι, δὲν ἐνοθεύτη, δὲν ἐφθάρη,
δὲν εἶπε τὸν στερνὸ τῆς λόγου κι' οὔτε
θὰ τότε πεῖ ποτέ! Δὲν ἐκφυλίστη,
μ' ἀκμαῖος ὁ Ἀνδρισμὸς τὴν πυρακτῶνει.
Βαθύρριζος, ἀποκαλυπτικός,
ρυμοτόμος τοῦ ὀνείρου· καὶ πλάστης,
Λόγος Ζωῆς κι' Ἀντίλογος τοῦ Ὀλέθρου

πού αίμοβόρος παντού μᾶς περιζώνει
 ὕπουλος καὶ κρυφὸς νὰ μᾶς θερίσει!
 "Ὄχι! αὐτὴ ἡ γωνιά τοῦ Ἑλληνισμοῦ μας
 καλὰ κρατάει στὰ βάθη τῆς καρδιάς τῆς
 τὸν Λόγο τὸν ἀλλάητο μιᾶς Ὠρας
 μεγάλης κι' ὀλοπόρφυρης! μιᾶς Ὠρας
 πού θ' ἀναστήσει κλέη τῶν Ἰασόνων
 καὶ τῶν Ἀγαμεμνόνων πέρα ἐδῶθε
 στὶς θάλασσες τοῦ Νότου, στοιχειωμένες
 ἀπὸ τὰ πνεύματά τους! Καὶ μιὰ Μοῖρα
 τοῦ Γένους ἀκατάλυτη φωλιάζει
 στὴ μνήμη αὐτῆς τῆς γῆς καὶ τὴν πυρώνει
 ν' ἀντέχει στοὺς θανάτους καὶ νὰ ὑψώνει
 τὸν Λόγο τῆς Ἐλευτεριάς Σημαία!

ΚΩΣΤΑΣ ΚΥΡΡΗΣ

ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΠΟΥ ΠΟΘΟΥΝ

Στὸ Γιώργο Πράτσικα

Τὴ ζωὴ τὴ γλυκειὰ δὲν τὴ ζήσαμε,
 ὅπως τόθελε τόσο ἡ καρδιά μας
 καὶ πικρὴ παρηγόριά μᾶς ἔμεινε
 λίγη γνώση, θλιμμένη σοδεῖά μας.

Οἱ ἀγάπες πού τόσο ἀγαπήσαμε,
 πού δὲν εἶχανε σύνορα κι' ἄκρη,
 κουρασμένες ζητιάνες γυρεύουνε
 στῆς ψυχῆς μας τὴν πόρτα ἓνα δάκρυ.

Κι' ὅμως τίποτα ἀπ' ὅλα ὅσα χάσαμε
 τόση πίκρα βαθεῖα δὲ μᾶς δίνει,
 ὅσο ἡ στεῖρα μας ἔγνοια ἢ ἀπέθαντη
 πῶς μιὰ μέρα το θάμα θὰ γίνει.

Καὶ θαρθοῦν οἱ ξωθιῆς τῶν ὀνείρων μας
 κι' οἱ νεράιδες τῶν πρώτων ἐρώτων,
 κολομπίνες μὲ μάσκες μετὰξινες
 καὶ γλυκὰ μαντολίνα πιερρότων.

Καὶ θαρθοῦν δειλινοὶ καθαλλάρηδες
 στὸ φαρὶ τῆς ἐλπίδας καθάλλα
 καὶ Γοργόνες στοῦ νοῦ τ' ἀσπροκάραβα
 πού διψοῦν γιὰ ταξίδια μεγάλα.

Καὶ θαρθοῦν τὰ ὅσα τόσο ποθήσαμε,
 πού το φῶς ἀπ' τὸν ἥλιο μᾶς παίρνουν
 καὶ χολὴ γιὰ νερό μᾶς ποτίζουν
 καὶ βραχνάδες στὸν ὕπνο μας σπέρνουν.

Μὴ σέ νοιάζει νεκρὸ κι' ἂν σέ κλάψουνε,
 ἂν μαζί τὴν καρδιά σου ἔχουν θάψει.
 Μὰ οἱ νεκροὶ πού ποθοῦν, ἴσκιοι σέρνονται,
 στὴ φωτιά κι' ἄς τοὺς ἔχουνε κάψει...

ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΜΑΡΚΙΝΑΣ

Α Π Ο Ψ Ε Ι Σ

Τ Ο Θ Α Υ Μ Α

Τις μέρες αυτές, πού τὸ φῶς τῆς ἀνοιξῆς σπιθίζει χαρούμενο μέσα στὰ τρυφερά φυλλώματα κι' ὁ παλμός τῆς γῆς ἀντηχεῖ γύρω κι' ἐντός μας ἐντονώτερος, τὸ μεγάλο ρίγος τοῦ θαύματος διαπερᾶ βαθειὰ τὴν ψυχὴν ὄλων τῶν ἀνθρώπων καὶ κάνει τὸ πνεῦμα νὰ κοινώνει —ἔστω καὶ ἀμυδρὰ— τοῦ μεγάλου μυστηρίου τῆς ζωῆς.

Μιά δυναμικὴ ἀ ν α ν ἔ ω σ η δίνει πάλι τὸν κυρίαρχο τόνο τῆς σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς μας. Μαζί μὲ τὸ ξαναφούντωμα τῶν δέντρων, τὴν ἀνθση τῶν ἀγρῶν καὶ τὴ φρεσκάδα τῶν χρωμάτων, ξεπνοῦν μέσα μας παληές ναρκωμένες δυνάμεις. Τὰ αἰσθήματα ζωηρέβουν, οἱ σκέψεις φουσκώνουν —σὰ χυμοί, πού κυκλοφοροῦν, ἀνυπόμονοι νὰ δέσουν σὲ καρπὸ. Σὰ χελιδόνια ξαναγυρίζουν οἱ χαμένες ἐλπίδες. "Ἐνα καινούργιο σφρίγος διαπερᾶ τὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων, πού ἀνοίγουν ἄλλη μιὰ φορά τὰ ἐκπληκτὰ μάτια τους σὸ φῶς μιᾶς καινούργιας δημιουργίας.

Τὸ θαῦμα ἐπαναλαμβάνεται κάθε χρόνο. Ἀπὸ τὴ μαυρίλα καὶ τὸ θάμπος ξεχύνεται ἡ ἡμεράδα καὶ τὸ φῶς. Ἀπὸ τὴ ξεραίλα ἡ δροσιά ἀπὸ τὴν παγωνιὰ τὸ θάλπος ἀπὸ τὸ μνήμα τοῦ θανάτου ἡ ζωὴ. Χιλιάδες χρόνια οἱ ἀνθρώποι παρακολούθησαν νὰ τελεσιουργεῖται γύρω τους κι' ἐντός τους αὐτὴ ἡ Ἀ ν ἄ σ τ α σ η. Χιλιάδες γενεές ἀνοίγαν κάθε φορά τὰ ἐκθαμβὰ μάτια τους σὲ μιὰ διαρκῶς ἐπαναλαμβανόμενη π ρ ῶ τ η μ ἔ ρ α τ ῆ ς Δ η - μ ι ο υ ρ γ ι ἄ ς. Τὸ σκοτεινὸ παιγνίδι τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἐπαναλαμβάνότανε κάθε χρόνο μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ, τὴν ἴδια γοητευτικὴ ἀδημονία, καὶ τὸ ἴδιο θριαμβευτικὸ ἀποτέλεσμα: Ἡ ζωὴ νικοῦσε τὸ θάνατο. Καὶ δὲ νικοῦσε μοναχά· ἀλλὰ καὶ κάτι περισσότερο: Ἀπὸ τὸν ἀγῶνα αὐτὸ ἔβγαине κάθε φορά ἐνισχυμένη, καινούργια, ξανανειωμένη. "Ἐνας θεὸς ἔκανε κάθε φορά τὸ θαῦμα του· καὶ καταλύοντας τὸ κράτος τοῦ θανάτου, ἀνοίγε διαπλάτα τὶς πύλες τοῦ Ἄδου. Οἱ δημιουργικὲς δυνάμεις τῆς ζωῆς ἐλευθερώνονταν ἀκόμη μιὰ φορά, καὶ ξεχύνονταν ἐλεύθερες στὸν κόσμον, νὰ συνεχίσουν τὴν πορεία τους πρὸς τὴν τελείωση καὶ τὸ φῶς. "Ὅλα ξαναγύριζαν τότε στὸν πρωταρχικὸ, τὸ δημιουργικὸ τους ρόλο. "Ὅλα ντυνόntonταν μὲ τὸ φῶς τῆς ὁμορφιάς, τῆς χαρᾶς, τῆς ἀγάπης, τῆς ζωῆς. "Ὅλα φαίνονταν καινούργια καὶ πρωτόφανα.

"Ὅπως ὅμως συμβαίνει πάντοτε, τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κερδηθῆ χωρὶς ἀνάλογη θυσία, χωρὶς ἀνάλογα ἀνταλλάγματα. Δὲν γίνεται ποτὲ ἀγῶνας χωρὶς θύματα. "Ἔτσι κι' ὁ τιτάνιος αὐτὸς ἀγῶνας, γιὰ τὴν ἀνανέωση κι' ἐπιβίωση τοῦ κόσμου, δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ νὰ ἔχει τὶς δικές του θυσίες καὶ τὰ δικά του θύματα. Κι' ὅπως ἓνα δέντρο ἀποβάλλει τὰ παλιά του φύλλα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ξαναντυθῆ τὴν ἀνοιξὴ ἓνα καινούργιο φύλλωμα, κι' ὅπως τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ ξηραίνονται γιὰ νὰ φυτρώσουν ἀπ' τὰ πεσμένα μέσα στὴ γῆ σπέρματά τους πολλαπλασιάζονται, ἔτσι κι' ἡ ἀνθρωπότητα —πού δὲν εἶναι παρὰ μιὰ μικρὴ ἐκδήλωση μέσα στὴν ἀρμονία τοῦ σύμπαντος— ἀποβάλλει κάθε χρόνο κάθε μαραμένο καὶ περιττὸ μέλος τῆς κι' ἀνανεώνεται καὶ θάλλει διαρκῶς μὲ τὶς νέες γενεές, πού κρατοῦν πάντα στὴν ἴδια ἔνταση τὸν πρωταρχικὸ παλμὸ τῆς δημιουργίας.

Γιαυτὸ ἡ ἀνθρωπότητα —ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ἀτομικὸ μαρασμὸ καὶ τὸ θάνατο— εἶναι πάντα νέα, πάντα ἀκμαία, πάντα ἔτοιμη γιὰ καινούργιους ἀγῶνες, γιὰ νέες κατακτήσεις. Ἡ μ ε γ ἄ λ η σ τ ι γ μ ῆ τῆς ζωῆς δὲν ἔλειψε, οὔτε θὰ λείπει, ποτέ. Τὰ νειάτα, ἡ ὡμορφιά, ἡ χαρὰ, ἡ ὑγεία, ἡ δημιουργικὴ διάθεση ἀνανεώνονται διαρκῶς, μὲ τὶς νέες γενεές, πού γράφουν συνεχῶς τὸν ἀτέλειωτο κύκλον τῆς ζωῆς. Ἐνὼ ἡ μιὰ γενεὰ βαδίζει πρὸς τὴν παρακμὴ καὶ τὸ γῆρας, ἡ ἄλλη βαδίζει πρὸς τὴν ἀκμὴ καὶ τὴ νεότητα.

Στὸ ριζικὸ καὶ πρωταρχικὸ αὐτὸ νόμον τῆς ἀ ν α ν ἔ ω σ η ς ὑπάρ-

χει τὸ μεγάλο μυστικό, τὸ μεγάλο θαῦμα, κι' ἡ μεγάλη δύναμη τῆς ζωῆς. Κι' ἐδῶ πρέπει ν' ἀναζητηθῆ τὸ θαθύτερό της νόημα: Τὸ νόημα, πού, εἴτε καθολικά, εἴτε ἀτομικά γίνεται ἢ θεώρηση τῆς ζωῆς, δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν προσπάθεια καὶ τὴν πάλη γιὰ τὴ συνεχῆ ἀνανέωση καὶ δημιουργία.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΟΥ

Εἴτανε μιὰ χώρα ἐξωτική, ἀπὸ κρύσταλλο,
 μὲ ποτάμια ἀπὸ ἀσήμι καὶ χρυσάφι,
 καὶ μυριάδες ἤλιοι
 στεφανωμένοι
 μ' ἀτλάζι καὶ μετάξι
 ζωγράφιζαν τὴν ἄδολη ὠμορφιά,
 ζωγράφιζαν ἔσένα,
 ἔσένα γυναῖκα μὲ τὰ θλιμμένα μάτια
 καὶ τὴν εὐαίσθητη ψυχή.

Κι' εἴταν μιὰ λεωφόρος, πλαισιωμένη
 μὲ καθρέφτες μαγικούς,
 καὶ στὰ στοιχειωμένα σταυροδρόμια
 μάγισσες
 μεθοῦσαν τὶς νεράιδες μ' ὄπτασιες
 παράφορων παθῶν.
 Μὰ ἔταν εὐκόλος ὁ δρόμος—κάθε ἀχνὸς
 κάθε φύλλο, κάθε λούλουδο ψιθύριζε
 τ' ὄνομα σου, ἀγαπημένη.

Κι' εἴτανε μιὰ συμφωνία συνυφασμένη
 μὲ σταλακτίτες τῆς καρδιάς,
 παραδερμένη
 στους πλοκάμους τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἀνέμου,
 πιὸ βίαιη ἀπ' τὸ γέννημα ἠφαιστείου,
 πιὸ ἀπαλή
 ἀπ' τὸ πιὸ ἀπαλὸ φιλί τῆς χαραυγῆς.
 Κι' εἴταν ἡ κάθε νότα ἕνας λυγμὸς
 γιὰ σένα,
 γιὰ σένα με τὸ σῶμα τὸ ὑφασμένο
 μὲ τ' ἄρωμα τοῦ πόνου
 καὶ τοῦ ὑπέρτατου ἔρωτα.

Ἔηλθες καὶ πέρασες
 καὶ διάβασα τὴ μοῖρα μου στὸ μαγικό
 βιβλίο τῆς Ἀποκάλυψης,
 διάβασα τὴ μοῖρα μου στὰ μάτια σου,
 στὸ κρύσταλλο τὸ μαγικό τῶν πεπρωμένων.
 Πέρασες!

Μάσαι ἀκόμα, θά σαι πάντα κι' ἀδιαχώριστα μαζί μου,
 ἐσύ γυναῖκα πού στὸ πέρασμά σου
 μοῦ γνώρισες τ' ἀνεξερεύνητα τοῦ ἀπείρου σύνορα,
 μοῦ γνώρισες τὴ συμφωνία τῶν πόθων, τὴ χαρὰ
 τῆς ἀδιάκοπης ἐναλλαγῆς
 μέσα στὸν κύκλο τῆς αἰωνιότητος.

Ζ. ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

Τ Ο Π Α Ν Η Γ Υ Ρ Ι

Ὁ Πανέτσος ἔκανε μπιλάντζο τῆςπραμάτειας του. Τόσα γιό—γιό, τόσες σφυρίχτρες, τόσα ἀλογάκια, τόσα πουλάκια, τόσα τόπια, ὅλο παιχνιδάκια γιὰ μικρὰ παιδιὰ, τὸ ὅλο δραχμὲς ἑξακόσιες εἴκοσι. Βγάλε τριάντα δραχμὲς τὰ εἰσιτήρια καὶ πενήντα δραχμὲς ἔξοδά του, φαί, κανένα κραζάκι, μιὰ μέρα καὶ δυὸ νύχτες ποὺ θὰ βαστοῦσε τὸ πανηγύρι, θὰ τοῦ περισσεύαν πεντακόσιες σαράντα δραχμὲς.

Ὁ Πανέτσος ὄντας ἀπελπίστηκε πὼς θὰ ξανάπιανε δουλειά, εἶχε γίνει μικροπωλητής. Μὰ διάλεξε τὸ πιὸ ἄχαρο πράγμα νὰ βγεῖ στοὺς δρόμους νὰ πουλάει. Ἔπιανε δὲν ἔπιανε τὶς πενήντα δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Βγάλε τὸ κόστος, τί τοῦ μένανε; Καὶ μ' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ περάσει αὐτός, ἡ γυναίκα του καὶ τὸ κοριτσάκι του, ἕνα πλάσμα ἀσθενικὸ κ' ἀδύνατο, σὰν καλαμιὰ ἀνεμόδαρτη.

Ἀνάθεμα στὸ κεφάλι του ποὺ πήγε κ' ἔρριξε ὅλα τὰ ψιλοῦλια ποὺ τοῦ πέρσεναν σὲ τούτη τὴν παλιοπραμάτεια. Κι' ὁ καυγᾶς εἶναι ποὺ μαζὺ μὲ τὸ κέρδος τρώγανε καὶ τὸ καπιτάλι, ἔτσι ποὺ σὰν θὰ ξεπουλοῦσε θάμενε χωρὶς φιλὴ νὰ πάρει ἄλλο πράμα.

Τοῦπανε πὼς τοῦτα τὰ μικροπράματα μονάχα στὰ πανηγύρια ἔχουν πέραση. Καὶ σύγκαира σὲ δυὸ — τρεῖς μέρες γινότανε τὸ πανηγύρι τοῦ Κορωπιοῦ, τῆς Ἀνάληψης. Μεγάλο πανηγύρι, π' ἀνοίγε ὀλάκερη σειρὰ ἀπὸ πανηγύρια σ' ὅλα τὰ χωριά τῆς Ἀττικῆς, ποὺ βαστοῦσαν ὡς τὸ ἔμπα τοῦ χινόπωρου: τ' Ἀθ—Θανάση στὸ Λιόπεσι, τοῦ Σωτήρος στὰ καλύβια, ξέρω γὼ ποιανοῦ ἁγίου στὸ Μαρκόπουλο, στὰ Σπάτα, στὸ Κακοσάλεσι, στὸ Βαρνάβα, τὸ Δεκαπενταῦγουστο στὴ Πεντέλη, σειρὰ ὡς τὸ ξεκαλοκαίρεμα.

Σωστή ἰδέα ποὺ δὲν τὴν εἶχε συλλογιστεῖ ὡς τὰ τότε. Καινούργιος βλέπεις στὸ ἐπάγγελμα. Ἐξακόσιες εἴκοσι δραχμὲς λοιπὸν ἔκανε τὸ πράμα, ὄξω ὀγδόντα τὰ ἔξοδα, θὰ τοῦ μένανε πεντακόσιες σαράντα δραχμὲς. Αὐτὰ θὰ τοῦ πέρσεναν ἀπ' τὸ χιλιάριο, τὸ καπιτάλι πούρριξε σὲ τούτη τὴν ἄχαρη δουλειά.

Μὲ τοῦτα τὰ λεφτὰ στὸ χέρι θάλλαζε εἶδος. Θὰ δοκίμαζε τὰ κουλλούρια. Εἶδος φαγώσιμο, πρώτης ἀνάγκης, ποὺ θὰ μπόρουσε νὰ βγάξει τοῦλάχιστο τόσα ὅσα χρειάζονταν νὰ περνᾷ χωρὶς νὰ πειράζει τὸ κεφάλαιο. Καὶ στὰ πανηγύρια θάπαιρνε ὅπαια παιγνίδια καὶ τὰ τέτοια. Καὶ ὅτι κέρδιζε ἀπὸ κεῖ θάκανε τρόπο νὰ τὸ κρατάει ὥσπου νὰ ξαναβάλει πάλι στὴ μπάντα τὸ χιλιάριο.

Ἐκανε μπόγο δυὸ παλιοκουβέρτες, πήρε τὴν πραγμάτεια του καὶ τράβηξε.

—Καλά, ἐμᾶς δὲν μᾶς ἀφίνεις τίποτε; τοῦ κάνει ἡ γυναίκα του. Τί θὰ φάμε δυὸ μέρες ποὺ θὰ λείπεις; Τὰ ρούχα μας;

—Βρὲ ποὺ νὰ πάρ' ὁ διάλογος! Δὲν ἔχει τίποτε στὸ σπίτι; Τριάντα δραχμὲς ἔχω ὅλες ὅλες. Νά, πάρε τὶς δεκαπέντε νὰ κρατήσω ἴσα ἴσα τὸ εἰσιτήριο.

Ἐφτασε στὸ Κορωπὶ κατὰ τὶς πέντε τ' ἀπομεσήμερο τῆς παραμονῆς. Θεώρησε τὴν ἀδειά του στὴν Ἀστυνομία καὶ πήγε νὰ διαλέξει τόπο. Μὰ εἶχε τὸ μέρος ὅλο κατακλυστεῖ κιάλας ἀπὸ ἕνα σωρὸ πουλητάδες λογιῆς—λογῆς: ζαχαροπλάττες, λεμοναδατζήδες, φυστικᾶδες,πραματευτάδες, κανατάδες, συναδέλφους του μὲ παιγνίδια λογιῆς — λογιῆς, κ' ἕνα σωρὸ ἄλλους. Ἦσαν σημεῖνα καὶ τρία — τέσσαρα τσαντήρια μὲ τέρατα καὶ σημεῖα, τὸν κόκορα μὲ τὸ κέρατο, τὴν κοπέλλα ποὺ γητεύει τὰ φίδια, τοὺς ἑπτὰ νάνους, τὸ κεφάλι ποὺ δὲν ἔχει κορμί, ὡς καὶ παράγκες γιὰ σκοποβολὴ κ' ἄλλα τέτοια ἀπατεῶνικα παιγνίδια.

Τέλος πάντων βρῆκε κάποιον τόπο ἀδειανὸ κάπως παράμερα κ' ἄπλωσε τὴν πραγμάτεια του. Μὲ σουρητὴ φωνὴ διαλαλοῦσε τὰ παιγνίδια του, μὰ κανεὶς ἀκόμα, μικρὸς εἶτε μεγάλος, δὲν ἐρχόταν νὰ χαζέψει πάνω ἀπ' τὸ «μαγαζί» του. Ἦταν ὅμως νωρὶς κ' ἡ κίνηση δὲν εἶχε ἀρχίσει. Στὸ καφενεῖο τ' ἀντικρινοῦ πεζοδρομίου, καμιὰ ἑκατοστὴ μέτρα πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴ θέση του, καρφῶναν τὴν ἐξέδρα ὅπου παίζανε τὰ ὄργανα. Γκαρσόνια μ' ἄσπρες λερωμένες βέστες τακτοποιοῦσαν τὶς καρέκλες καὶ τὰ τραπεζάκια, ποὺ κλείνανε σχεδὸν ὅλο τὸ κόσμο. Καὶ πιὸ πάνω ἄλλα καφενεῖα καὶ ταβέρνες στολισμένες, ἕνα σωρὸ. Σὲ δέκα τόπους θ' ἀχολογοῦσαν ἀπόψε κ' αὔριο τὰ ὄργανα.

Ὁ Πανέτσος ἦταν ὅλο ἐλπίδα. Φαινόταν πὼς θάχε ἐξαιρετικὴ κίνηση — ἦταν καὶ τὸ χωριὸ μεγάλο — κ' ἄς ἦταν καὶ παράμερα τὸ πόστο του, ἄς ἦταν κ' ἕνα

σπαρό άλλοι με παιγνίδια σὰν τὰ δικά του. Θὰ ξεπουλούσε χωρὶς ἄλλο. Τί εἶναι ἐξακόσιων δραχμῶν πράμα σ' ἓνα τέτοιο πανηγύρι!

Βασίλειψε ὁ ἥλιος. Ἡ κίνηση ἄρχισε νὰ μεγαλώνει. Μικροί, μεγάλοι, ἄντρες, γυναῖκες, χαζεύανε τώρα μπροστά στις ἀπλωμένεςπραμάτειες. Μερικοὶ κι' ἀγοράζανε. Κάτι παιδιά ἦρθαν καὶ σταθῆκανε μπροστά του.

—Φράγκο τὸ ἓνα τὰ γιὸ - γιὸ παιδιά. Τάλληρο τὰ τόπια τὰ ὠραῖα! Ἐμπρός, πάρτε!

Μὰ κείνα φύγαν, ἄλλα ξαναῤῥθανε, ξαναφύγαν, ἦρθαν πάλι ἄλλα, κι' ὁ κόσμος ὀλοένα καὶ πύκνωνε πιδὸ πολὺ. Στ' ἀντικρυνὸ καφενεῖο τὸ στήσιμο τῆς ἐξέδρας τέλειωσε κι' οἱ ὀργανοπαῖχτες πιάσανε θέση, ἔχοντας στὴ μέση μιὰ νέα κοπέλλα παχουλὴ, ἀρκετὰ νόστιμη, ποῦπαιζε στὰ χέρια τῆς μὲ σκέρτζο καὶ πιδεξιωτὴν ἓνα μικρὸ ντεφάκι, ἐνῶ οἱ ὀργανοπαῖχτες κουρντίζανε τὰ ὄργανα.

Ὁ Πανέτσος ξεροσάλιασε. Ἐβγαλε ἓνα στεναγμὸ καὶ κοίταξε τὴν πραγματεία του. Ὑστερα πήρε χαρτί καὶ μολύβι κι' ἄρχισε νὰ λογαριάζει. Εἶπαμε ἐξακόσιες εἴκοσι ἢ πραγματεία. Ὁξω ὀγδόντα, μᾶς μένουν πεντακόσιες σαράντα. Ὁγδόντα, πᾶ νὰ πεῖ ἔξω τριάντα τὰ εἰσιτήρια, μᾶς μένουν πενήντα γιὰ ἐξοδὰ μου ἀπόψε κι' αὔριο. Ναί, μὰ τὸ εἰσιτήριο ποῦ ἦρθα τὸ πλήρωσα, ἄρα ἔχω νὰ ξοδέψω ἄλλες δεκαπέντε, ἐξηνταπέντε. Ἐ, κι' ἂν ξοδέψω καὶ καμιὰ δεκαπενταριά παραπάνω δὲν χάλασε ὁ κόσμος!

Τὸ λοιπὸν ὁ Πανέτσος τ' ἀπεφάσισε. Ἀπόψε σὰν θὰ κλείσει τὸ «μαγαζί» του θὰ πάει ἐκεῖ στὴν ὄμορφη κοπέλλα νὰ πιεῖ μιὰ μπίρα καὶ νὰ χορέψει. Κι' αὔριο θὰ χορέψει. Ἐνα δεκάριο ποῦ θὰ τῆς ρίξει ἀπόψε στὸ ντέφι κι' ἓνα αὔριο, εἴκοσι. Καὶ δεκαπέντε πὲς οἱ μπίρες, τριανταπέντε. Δὲν βαρύνεται! Ἄς πάει καὶ τὸ παληάμπελο! Θὰ σκάσουμε;

Ἐναι παιδί ζήτησε ἓνα γιὸ - γιὸ, κόβοντας τοὺς συλλογισμοὺς του. Καλὴ ἀρχὴ λοιπὸν. Ἐτσι ποῦ λὲς, θὰ χόρευε. Μὲ ποιὸν ὅμως θὰ χόρευε; Μονάχος του;

—Βρὲ θλάκα, τί κάθεσαι καὶ σκέφτεσαι! Νὰ σὲ περάσουν γιὰ τρελλό;

Κι' ἀποκλείεται νὰ κάνει κι' αὐτὸς μιὰ γνωριμία, νὰ βρεῖ μιὰ παρεῖσα; Νά, παρέκει στέκεται ἓνας ζαχαροπλάστης κι' ἀντίκρου ἓνας λεμοναδατζῆς, καὶ πιδὸ πέρα ἓνας ποῦ πουλάει «μαλλιά τῆς γρηᾶς». Θὰ πιάσει κουβέντα μαζί τους νὰ σχετιστεῖ, καὶ σὰν ἀραιώσει πιά ἢ κίνηση...

Αὐτὸ θὰ γένη! Τὸ μούχρωμα ἀπλωνόταν σιγὰ - σιγὰ λὲς καὶ δὲν ἤθελε νὰ ξαφνιασε. Ἡ κίνηση ζωήρεψε. Ὁ δημόσιος δρόμος ὅπου δρισκόντουσαν τὰ καφενεῖα κι' οἱ ταβέρνες, κι' ὅπου ἀραδιάσανε οἱ λογιῆς—λογιῆςπραματευτάδες τὴν παρδαλὴ τους πραγματεία, γέμισε ἀπὸ κόσμο. Ἄντρες ἠλικιωμένοι, μεσόκοποι, νέοι, ξένοι καὶ ντόπιοι, φραγκοφορεμένοι ἢ χωριάτες, γυναῖκες κάθε ἠλικίας καὶ τάξης, παιδιά μικρὰ καὶ μεγάλα, ἀνεβοκατεβαίνανε τὸν κατωφερικὸ δρόμο σπρᾶχνοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ χαζεύοντας μπροστά στοὺς μπάγκους μὲ τὶς πραγματείες ἢ μπροστά στὰ ὄργανα ποῦ ἄρχισαν τώρα νὰ ξεχύνουν ἀπὸ δέκα διαφορετικὲς μεριὲς τὶς ρεμπέτικες μελωδίες τους.

—Ὁμορφο πανηγύρι κι' αὐτὸ τοῦ Κορωπιού! ἔκανε ὁ Πανέτσος στὸν ἀντικρυνὸ του λεμοναδατζῆ.

Τοῦτος ἔκοψε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ σουρτὸ του κι' ἤχηρο «κρῦες λεμονάδες» γιὰ ν' ἀπαντήσει: «ναί! πρώτης!» γιὰ νὰ συνεχίσει εὐτὺς κατόπι, ἐνῶ ταυτοχρόνα ξεβούλωνε τὶς λαστιχένιες τάπες γιὰ τοὺς διψασμένους μουστηρῆδες.

Ἡ κοπέλλα πάνω στὴν ἐξέδρα ἄρχισε τώρα νὰ σκορπáει πάνω ἀπ' τοὺς πελάτες τοῦ καφενεῖου καὶ τοὺς διαβατικούς πανηγυριώτες τὴ μερακλίδικη μελωδία τῆς λαρυγγιστῆς φωνῆς τῆς, βαρῶντας μὲ σκέρτζο καὶ μπρίο τὸ ντέφι πάνω ἀπ' τὸ λουλουδιασμένο κεφάλι τῆς. Μιὰ παρέα ἀπὸ νεαροὺς μερακλωμένους σηκώθηκε νὰ χορέψει. Ἡ κοπέλλα βάρεσε τὸ ντέφι δυνατώτερα, ἔβγαλε δυὸ - τρεῖς μουσικὲς στριγγιὲς καὶ πήρε πιδὸ ψηλὰ τὸ ρεμπέτικο κόνοντας τοὺς μουζικάντες γιὰ μιὰ στιγμή νὰ τὰ χάσουν.

—Ἐ, θὰ χορέψουμε καὶ μεῖς ἀπόψε; ρωτáει ὁ Πανέτσος τὸν λεμοναδατζῆ.

—Γιὰ χοροὺς εἴμαστε μεῖς; τοῦ κάνει ἐκεῖνος χωρὶς νὰ τὸν κοιτάξει, πιάνοντας εὐτὺς ἀμέσως συζήτηση μ' ἓνα παιδί ποῦ τοῦ πλέρωνε τὴ λεμονάδα μιὰ δραχμὴ λιγότερο.

Ὁ Πανέτσος τάχα ἀδιάφορα ἄρχισε νὰ διαλαλεῖ τὴν πραγματεία του. Ἡ κίνηση

πύκνωσε γιά καλά καί θάρχιζε όπωσδήποτε κι' αύτòς νά δουλεύει. Μόνο πού στάθηκε λιγάκι παράμερα νά πάρ' ή εύχη! Μόλις καί πού τόν άκρόφτανε τò κύμα τών πανηγυριωτών, ξεθυμασμένο καί ξεφτυσμένο. Χαζεύανε καί σ' αύτόνε άρκετά παιδιά, μά τὰ πιò πολλὰ γιά νά συγκρίνουνε με' τὰ δικά του τὰ παιγνίδια πού γοράσανε από άλλους πιò ψηλά.

Βρέ τò χαμένο! Γιατί νά μ'ν έρθει πιò νωρίς; Μά σάμπως ήξερε; "Ετσι είν' ό πρωτάρης σέ κάθε δουλειά. Χτυπά τò κεφάλι του καί μαθαίνει. Ώστόσο κάτι θα γίνει. Δέν μπορεί! Καμιά πενηνταριά δραχμές θα τις πιάσει άπόψε. "Όσο γιά νά φάει καί νά ξεσκάσει λιγάκι. Κι' αύριο σιγά - σιγά θα ξεπουλήσει. 'Όλάκερη μέρα θαχει αύριο μπροστά του κι' óλακερη νύχτα.

"Ένα παιδι πήρε ένα τόπι τών τριών δραχμών.

—"Αϊντε καί ξεπουλήσαμε! Μιά δραχμή οί καραμούζες! Δυò δραχμές οί σφουρίχτρες!

Καί τις δοκίμαζε τις καραμούζες καί τις σφουρίχτρες του, βάραγε καί κάτι ταμπουλεκάκια πού πουλούσε δέκα δραχμές τò ένα, κι' έκανε σαματὰ γιά νά τραβήξει τὰ χαζοπούλια. Μά κείνα, όσα καί νά μαζευόντουσαν, κι' ό,τι ντερτίπια νάκανε τούτος γιά νά τὰ δελεάσει, δέν ξεσφίγγανε εύκολα τή δραχμούλα ή τò δίφραγγο ή τò τάλαρο πού κρατούσαν σφικτά στή χούφτα τους ύγραίνοντάς τα με τόν ιδρώτα τους.

Μερικά παιδιά, άφου κοίταζαν καί ξανακοίταζαν τὰ παιγνίδια του άναποφάσιστα, στο τέλος τραβούσανε πιò πάνω, καί δίνοντας τò νομισματάκι τους σάν μετανωμένα έπαιρναν με λαχτάρα ώστόσο τò καταφι ή τόν μπακλαβά, καί τόν καταβροχθίζανε με λαίμαργία.

—Θά γίνω ζαχαροπλάστης, συλλογίστηκε ό Πανέτσος.

'Όστόσο ή ώρα περνούσε καί πελατεία δέν έβλεπε. Μιά αδιόρατη άνησυχία άρχισε ν' άλαφροσπρώχνει τήν άισιοδοξία του. 'Αδιάφορα κοιτούσε τώρα τους χορευτάδες ή καί καθόλου δέν έρριχνε από κεί τή ματιά του, καί τò ξελαρυγγιασμένο τραγούδι τής σειράνας έρχόταν σάν από μακριά στ' άφτιά του.

"Αρχισε νά κοιτάζει τόν κόσμο πού πηγαينوερχόταν με πιò πολλή προσοχή καί νά παρακολουθεί μ' ένδιαφέρο τους άλλους πουλητάδες. 'Ο λεμοναδατζής πού κάτι έκανε στήν άρχή, τώρα πού δρόσεισε με' τò σκοτάδι άραίωσε πολύ ή δουλειά του. Πολύ καλά δούλευε κείνος ό ζαχαροπλάστης με' τὰ «μαλλιά της γρηάς», κι' οί τριανταφυλλένιες τουλούπες τής άνάερης ζάχαρης γέμισαν τὰ χέρια τών πιτσιρικών.

—Κλάφτε παιδάκια μου, κλάφτε, νά σάς άκούσει ή μαμάκα σας νά σάς γοράσει καραμέλλες! φώναζε πιò πάνω ένας καραμελλάς, καί τὰ παιδιά, όσα ειχαν μαζί τους τή μάνα τους, μιζοκλαιγανε γιά νά τους άγοράσει καταφι, περιφρονώντας τις ταπεινές καραμέλλες.

"Ένας—δυò πού πουλούσανε παιγνίδια σάν κι' αύτόν ήσαν κάπως μακριά κι' ό Πανέτσος δέν ξεχώριζε τί κάνανε. Μά κάτι θα πουλούσαν άσφαλώς γιατί πιάσανε καλή θέση, μεσ' στήν καρδιά τής κοσμοπλήμμυρας. Κι' οί άλλοιπραματευτάδες κάτι κάνανε, όχι καί σπουδαία πράματα, μά τέλος πάντων βλέπαν καί καμιά δραχμή νά γυαλίζει μπροστά τους. "Όχι έτσι!

'Η άνησυχία του ζωήρεψε. "Ηταν δέκα ή ώρα κι' ειχε μείνει με κείνες τις τρεις δραχμές. Καί μούθελε καί νά χορέψει! "Εν' άνάλαφρο χτυποκάρδι, άκανόνιστο καί κομματιαστό, πού ώστόσο δυνάμωνε όσο περνούσε ή ώρα, τόν έκανε νά σαματάει κάθε τόσο τò διαλάγημά του καί νά σκουρίζει άπ' τò μέτωπό του άνυπαρκτον ιδρώτα. 'Η σκέψη του γοργόφερτη κι' άτίθαση πέταξε στο σπίτι του, στή γυναίκα του καί στο κορίτσι του. Τò χτυποκάρδι τράνεψε. Τò διαλάγημα ράγισε.

Τινάχτηκε σάν ν' άπόσεισε όληρηò βάρος άπ' τους ώμους του κι' έκανε πώς χαμοέλασε.

—"Ε, δέν είμαι βλάκας; συλλογίστηκε μουρμουριστά.

'Η άισιοδοξία έκανε νά μπει με' τò ζόρι στο λογισμό καί στή ψυχή του, καί πάλευε κεί ν' άποδιώξει τή λαχτάρα μ' άκεφιά καί μουδιασμένα νεύρα.

—"Έχουμε καιρο αύριο όλη τήν ήμέρα κι' όλη τή νύχτα! σκέφτηκε ξανά, κι' ή ματιά του έπεσε πάλι στ' άηδόνι τής ρεμπετιάς, πού με' τò μακρόσυρτό του τρίλιισμα άναθε πόθους καί ξεθέωνε ποδάρια.

Ὅστόσο ἡ ὥρα ἦταν ἔντεκα. Τὸ κέφι τοῦ κόσμου ἔφτασε στὸ κατακόρυφο καὶ τ' ἀχολόγημα τοῦ πανηγυριοῦ γέμιζε τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ τόνους χαρούμενους. Κι' ὁ Πανέτος εἰσπράξε ἀκόμα ἕνα φράγκο. Τέσσερα τὸ ὄλο! Ὁραία θὰ πᾶμε! Καὶ σύγκαιρα ἕνα σοῦζιμο ἐνοιώσε στὸ στομάχι κι' ἕνα γουργουρητὸ στ' ἄντερα, θυμίζοντάς του πὼς ἦταν κι' αὐτὰ ἐκεῖ καὶ πὼς καιρὸς ἦταν πειὰ νὰ νοιαστεῖ καὶ μὲ δαῦτα.

Τέσσερεις δραχμές! Οὔτε γιὰ μιὰ μπουκιά φαΐ! Κάθησε στὸ σκαμνάκι του σὰν ἀποκαμωμένος, καὶ μὲ τὸ μάγουλο στὴν ἀπαλάμη κοιτοῦσε τὰ κύματα τοῦ κόσμου, ποῦ μὲ τὴ φόρα ποῦ παίρνανε λὲς καὶ θὰ τὸν παρασύρνανε σ' ἀσυγκράτητη δίνη, μὰ ὥστόσο σπάζανε μπροστὰ στὸν μπάγκο του σὰν σὲ γερὸ κυματοθραύστη, χωρὶς νὰ πετᾶνε οὔτε πιτσιλιὰ πειὸ πέρα.

— Ἀνάθεμα τὴν ὥρα ποῦμπλεξα μ' αὐτὴ τὴ βρωμοπεριπέτεια! συλλογίστηκε μὲ πίκρα. Μωρὲ ἐμπόριο ποῦ διάλεξα! Πλάνταξα τῆς πείνας τόσον καιρὸ στὴν Ἀθήνα κι' οὔτε στὰ πανηγύρια δὲν ἔχει πέραση! . . . . Πάλι ὁμως φταίει κι' ἡ θέση. Λὲς κι' οἱ ἄλλοι νὰ μὴ κάνουν τίποτε; Δὲν φαντάζομαι. Αὐτοὶ θάναι παλιοὶ στὴ δουλειά. Ἄν δὲν κάναν τίποτε θὰ τὴν παρατοῦσαν.

Πετάχτηκε ὀρθὸς κι' ἄρχισε πάλι τὸ διαλάλημα. Μὰ καταλάβαινε καὶ μόνος του πὼς ἡ ὄρεξή του ἦταν ψεύτικη κι' ἡ ὄψη του πλαστὴ καὶ μασκοφορεμένη.

— Ἐ, πὼς πάει ἡ δουλειὰ πατριώτη! τοῦ φώναξε ὁ λεμοναδοατζής, μαζεύοντας τὰ πράματά του.

— Ἐ, ἔτσι κι' ἔτσι! ἔκανε τοῦτος κοκκινίζοντας ὡς τ' ἀφτιά.

Κι' ἐνοιώσε τὸ διαλάλημά του πάλι ραγισμένο. Ξανακάθησε στὸ σκαμνάκι. Τ' ἀνθρωποκῶμα τώρα δὲν ἔφτανε νὰ τοῦ γλύψει τὰ πόδια. Ξέφτιζε λίγο πιὸ πάνω κι' ἡ ἀναρρωσὴν του ἔδειχνε ἀπὸ μακρὰ. Ντάγκ! ντάγκ, ντάγκ! . . . . Δώδεκα ἡ ὥρα. Καὶ πίσω ἀπ' τὸ στερνὸ χτύπο ξεπρόβαλε ὁ ἀχὸς τοῦ ντεφιῦ, πιὸ σβέλτος, πιὸ κεφάτος.

Μάζεψε τὰ πράματά του, τὰ κλείδωσε μέσα στὸ συρτάρι τοῦ μπάγκου. Ἐψαξε τὴν τσέπη του μὲ μιὰ αὐτόματη ἐλπίδα νὰ βρεῖ αὐγατισμένες τὶς τέσσερεις δραχμές, καὶ τράβηξε πρὸς τὰ πάνω. Τὰ κέντρα ἦσαν ἀκόμα κάργα, τὸ κρασί κι' ἡ μπύρα τρέχανε ποτάμι, κι' ὁ χορὸς ἀπάνω στὴ βράση του. Ἀπάνω στὴν πλατεῖα οἱ ἐπίσημοι κι' οἱ ξένοι τους, μερακλωμένοι τραβούσανε τὴν ἐπισημότητά τους σ' ἕνα συρτὸ χωρὶς πῆδους καὶ πολλὰ τσαλίμια.

Ἀγόρασε λίγο ψωμί καὶ τράβηξε ὄξω, μακρὰ, στὰ χωράφια, περπατώντας σὰν αὐτόματο μέσ' στὸ πηχτὸ σκοτάδι, χωρὶς νὰ συλλογιέται τίποτε. Καὶ σὰν δὲν ἔφτανε πειὰ στ' ἀφτιά του ὁ ἀχὸς τοῦ πανηγυριοῦ, ρίχτηκε καταπασκισμένος σὲ μιὰ πέτρα, καὶ φέροντας στὸ μυαλὸ του τὴ γυναῖκα του καὶ τὸ παιδάκι του, δάγκωσε τὸ ψωμί ἀρμυρίζοντάς το μὲ δυὸ χοντρές σταλαματιές ποῦ κυλῆσαν ἀπ' τὰ μάτια του.

***

Τὴν ἄλλη μέρα ξύπνησε ἀπ' τὰ χαράματα. Ἀνακάθησε στὸ στρωμάτσο του κι' ἔτριψε τὰ μάτια. Ἐρριξε μιὰ ματιὰ τριγύρω του. Στὸ πρωινὸ μούχρωμα οἱ μπάγκοι, κι' οἱ τέντες τῶν πουλητάδων ἀπλωμένα σὲ δυὸ παράλληλες γραμμὲς ἔμοιαζαν σὰν σκεπασμένοι μ' ἀραχνούφανη σταχτιά γάζα. Οἱ πουλητάδες ξαπλωμένοι σῦρριζα στὸν μπάγκο τους κοιμόντουσαν ἀκόμα. Ἐνας - δυὸ μονάχα ἀνακαθισμένοι σὰν κι' αὐτὸν χασμουριόντουσαν ἠχηρά, σὰν νὰ γκάριζαν νιογέννητα γαϊδουράκια.

Ἐμεινε ἔτσι ἀνακαθισμένος γιὰ κάμποσο. Ἐφερε στὸ νοῦ του στὴν κατάσταση κι' ἡ θλίψη του ἔσμιξε μὲ καρδιοχτύπι. Ἐνοιώσε ἀνατριχίλα στὸ κορμί καὶ ζάλη στὸ κεφάλι.

— Ἐτσι θὰ πᾶμε καὶ σήμερα; Μαῦρο φίδι ποῦ μᾶς ἔφαγε! Δὲν μπορεῖ ὁμως! Θᾶν' ἀστεῖο! Νύχτα ὅπως ἦτανε χτές τὰ παιδιὰ δὲν βγήκαν ὅλα ἀπ' τὰ σπιτία τους. Ὅλ' αὐτὰ ποῦ χαζεύανε χτές δεξιὰ - ζερβὰ ἦσαν ἀλητόπαιδα. Τῶν καλῶν σπιτιῶν τὰ παιδιὰ τώρα τὴν ἡμέρα θὰ βγοῦν στὸ πανηγύρι.

Ἡ αἰσιοδοξία ξαναβγήκε πάλι στὴν ἐπιφάνεια. Καταλάβαινε ὥστόσο καὶ μόνος του πὼς ὄλ' αὐτὰ ἦσαν δικαιολογίες κι' ἐπιχειρήματα ποῦ δὲν στέκαν. Κι' ὁμως μιὰ ἀπροσδιόριστη πεποίθησι ἀνασάλευε μέσα του, μιὰ πεποίθησι πὼς κάτι θάκανε σήμερα. Μὰ μποροῦσε νὰ μὴν πουλήσει; Κοτζάμο πανηγύρι καὶ νὰ μὴ πουλήσει δυὸ

παραδίων πράμα; Σάν νάχε φέρει μαζί του ξέρω καί γώ καμιά φάμπρικα ἢ καμιά ἀποθήκη! "Ελα Χριστέ καί Παναγιά!

"Ἡ θέση ἔφταιγε, ἢ θέση. Τίποτε ἄλλο. Νά μπορούσε νά πήγαινε πουθενά ἄλλο! Μά πού νά πάει! "Όλες οἱ θέσεις πιασμένες, ὁ ἕνας μπάγκος κολλητά στὸν ἄλλο. Μπᾶ! δὲν γίνεται τίποτα! "Ἐπὶ τέλους ἀδελφέ ἄς πουληθοῦν καί τὰ μισά! Τί νά γίνει; Κι' ἔχει ὁ Θεὸς κατόπι! Κι' ἔπειτα δὲν εἶπαμε πὼς θὰ τ' ἀφήσουμε πιά αὐτὰ τὰ παλιοπράματα καί θὰ τὰ πηγαίνομε μονάχα στὰ πανηγύρια; "Ὁ, τι ἄλλο νὰ πουλάει ἀπὸ δῶ καὶ μπρός, κουλούρια, γλυκά, ὅτι δῆποτε, τὸ κεφάλαιο πού θὰ χρειαστεῖ θὰν' ἀσήμαντο. "Ἄς μείνουν λοιπὸν καί τὰ μισὰ παιγνίδια γι' ἄλλο πανηγύρι.

"Ήσυχασμένους ὀλότελα τώρα σηκώθηκε, ἔτριψε τὰ μάτια του μ' ἕνα μαντίλι πού τόβρεξε λιγάκι στὸ νερό, ἔσιασε τὰ μαλλιά του καὶ δίπλωσε τὴς κουβέρτες του. Εἶχε πειὰ ξημέρωσε. "Όλοι οἱ πουλητάδες στὸ πόδι. Καί μερικὲς τρηθούλες ἄρχισαν κιόλας νὰ κουβαλοῦνται καμαρωτὲς στὴν ἐκκλησιά προτοῦ ἀκόμα νά ἠχήσει ἡ ὄρθρινὴ καμπάνα.

Μπήκε στὴν ἐκκλησιά κι' ἄναψε ἕνα κερί. Προσκύνησε τὴς εἰκόνας. "Ἀθελά του ἔκανε μιὰ δέηση μέσα του πού τοῦφερε εἰρωνικὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη. Πίστεψε αὐτὸς ποτές του; "Ὡστόσο βγήκε ἀνακουφισμένος. "Ὁ ἥλιος λαμπρὸς περιχύνε τώρα τὴν πλάση μ' ἄβολο χρῶσάφι. Κι' ὁ δρόμος γέμισε ἀπὸ κόσμο πού ξεμπουκάρει ὁλόενα ἀπ' τὰ γύρω στενά.

Τὸ σοῦρτα - φέρτα καί τὸ χάζεμα πάνω ἀπ' τὴς ἀπλωμένες πρματίειες ἄρχισε πάλι. "Ἀνάριο στὴν ἀρχὴ γιὰ νά πυκνώσει μετὰ τὴ λιτανεῖα καί τὴν ἀπόλυση τῆς ἐκκλησίας. "Ὁ Πανέτσος πούλησε ἕνα τόπι. Καλὴ ἀρχή. "Ἀρχισε τὸ διαλάλημα μὲ νέα ὄρεξη βρίσκοντας καινούργιους τόνους καί κολλάκια μισοδανεισμένα ἀπ' τοὺς συναδέλφους.

"Ἀντίκρου του σ' ἕνα πλάγιο δρόμο πίσω ἀπ' τὴν ἐκκλησιά ἦσαν ἀραδιασμένα τρία «σκοπευτήρια». Οἱ νεαροὶ ἄρχισαν νά μαζεῦνται γύρω ἀπ' τὴς χαλκομανῖες πού γεμίζανε τὰ ντουφεκάκια καὶ λέγανε ἀναμεταξύ τους ἐξυμνάδες ἐπιδεικτικά. Οἱ τολμηρότεροι ρίχνανε στὴς κοπέλλες τὴς χαζομάρες τοὺς κατάμουτρα κι' οἱ πιὸ γαλαντόμοι τουφεκάγανε στὰ στραβά. Κι' ἂν ὁ διάβολος τᾶφανε νά βροῦνε τὸ σημάδι χαρίζανε τὴς σοκολάτες πού κερδίζαν στὴς καταδεικτικὲς σειρήνες κοιτάζοντάς τες ξελιγωμένα στὰ μάτια μὲ χαμόγελο πού τὸ θέλανε γλυκὸ καὶ παθητικὸ μαζί.

"Ὁ Πανέτσος ἤθελε νάταν πανηγυριώτης κι' ὄχι πουλητής. Ναρχόταν μὲ τὴς τζέπες γεμάτες, μὲ μιὰ καλὴ παρεῖτσα, νά δει, νά χαρεῖ κόσμο, νά κάνει τὸ κέφι του, νὰ ψωνίσει ὅ,τι του γουστᾶρει καὶ κατὰ τὸ βραδάκι μερικὲς μπυρίτσες ἐκεῖ δὰ μ' ἕνα καλὸ μεζέ, κοκορετάκι, ἀρνάκι τῆς σούβλας μοσχομυρῶδα, καὶ χορὸς, χορὸς ὡς τὸ ξημέρωμα. Θὰ πήγαινε νᾶθλεπε καὶ τοὺς νάνους, καί τὸ «βόα», καί τὸν κόκορα τὸν κερατωμένο.

Ξεχάστηκε μὲ τέτοιους καὶ παρόμοιους συλλογισμούς καὶ μὲ τὸ χάζεμα. Τινάχτηκε ἐλεεινολογώντας τὸν ἑαυτό του καὶ ξανάρχισε τὸ διαλάλημα μὲ λιγότερη πεποίθηση. "Ἐρχιχε πού καὶ πού ματιὲς στοὺς πλαγινοὺς καὶ τοὺς ἀντικρυνοὺς του. "Ὁ λεμοναδατζῆς ἔκανε χρυσὲς δουλειές, μὰ κι' οἱ ζαχαροπλάστες δὲν μένανε πίσω. Γιὰ τοὺς ἄλλους πούσαν πιὸ μακριὰ δὲν μπορούσε νά ξεδουάλνει. "Ἐβλεπε κόσμο μαζεμένο ἀπὸ πάνω τους, μὰ δὲν ξεχώριζε τί γινόταν. Καί τὸ καταραμένο τ' ἀνθρωποκόμα ἔσπαζε καὶ πάλι κεῖ στὰ πόδια του χωρὶς νά τὸν περιλούζει.

Κόντευε μεσημέρι. "Ἡ πρωιὴν του αἰσιοδοξία λυώνοντας ὁλόενα σιγά—σιγά σὰν κερὶ σὲ σιγαὴν φωτιά, σωριάστηκε ξεψυχισμένη δίνοντας τόπο στὴν ἀπελπισία νά προβάλλει τὸ συχαμερὸ τῆς νεκροκέφαλο. Τοὺς τσίμπους τοῦ στομαχοῦ καί τὰ γουργουρητὰ τῆς κοιλιᾶς οὔτε τᾶνοιωθε καθόλου. Ριγμένος στὸ σκαμνὶ του εἶχε σὰν μιὰ ἀχλύδα ἀπλωμένη στὰ μάτια του καί στὸ μυαλό του. Κι' ἀπὸ μιὰ τρυπίτσα κείνης τῆς ἀχλύδας ξεπρόβαλλε ἕνας τσουχτερὸς λογισμὸς πού τράβαγε ἴσια στὴ φαμελιά του, ἄπλωνε κατόπι ἀγκαλιάζοντας τὸ αὔριανό, μεθαιριανὸ μέλλον, καὶ ξαναγυρνώντας ἔκανε μιὰ ἔκρηξη μέσα στὸ κεφάλι του πού τοῦ τράνταζε τὸ μυαλὸ συθέμελο.

Οἱ ὄρες περνοῦσαν καὶ κείνος ὁ τσουχτερὸς λογισμὸς, σὰν φωτεινὴ ἀχτίνα τεράστιας ἐντασης, ὁλόενα καὶ πηγαινοερχόταν ἀπ' τὸ σπίτι του στὸ μέλλον, κι' ἀπ' τὸ μέλλον στὸ κεφάλι του, κάνοντάς το καζάνι. Δειλὰ—δειλὰ ἢ προσδοκία, ἢ ἐλπίδα, ἢ αἰσιοδοξία, πάσκιζαν νά προβάλλουν τὴ γελαστή τους ὄψη ἀπ' τὰ μαύρα τάρταρα

πού παράδερναν, μα οί μαύρες φτερούγες τής ἀπελπισίας φτερουγίζοντας ἀπειλητικά τις κάνανε νά βουτηχτούν ἀκόμα πιό βαθειά γιὰ νά ξαναφανοῦν καί πάλι τολμηρότερες καί πάλι νά ξανακρυφούν καί νά ξαναβγοῦν καί νά ξαναπλαντάξουν, ὥσπου ὁ Πανέτσος ἀγριεμένος ὀρθώθηκε καί με φωνή παραλλαγμένη, βραχνή, τσακκισμένη, ἔκραξε μ' ὅλη τή δύναμη τῶν πλεμονιῶν του.

—'Εδῶ τὸ ξεπουλήμα! . . . . "Ὅσα, ὅσα! . . . . Τζάμπρα θὰ τὰ δώσω! . . . .

Καί τὰ μάτια του ἔβγαζαν παράξενες σπίθες.

Οἱ γειτόνοι κι' ὁ κόσμος ποῦταν ἐκεῖ τὸν κοίταζαν ξαφνιασμένοι, μα κείνος, λές καί με τὴν ἀγριοφωνάρα του τρόμαξε τ' ἄγρια θεριά πού παλεύανε μέσα του καί τᾶκανε καί λούφαξαν, ἠρέμησε καί βάζοντας στὰ χεῖλια του ἓνα χαμόγελο κοίταξε τὸν κόσμο σὰν νὰ τοὺς ἔλεγε:

—'Ε, θὰ κάνουμε καί κανένα ἀστείο!

Ξανάρχισε νά διαλαλεῖ κανονικά πασκίζοντας νά πνίξει τὴν ἀνησυχία του καί τὴν τρομάρα πᾶρχιζε πάλι νὰ τὸν ἀδράχνει σιγὰ-σιγὰ καί νὰ τοῦ σφίγγει τὸ κορμὶ ὀλάκερο σὰν κακὸ μούδιασμα. Τινάχτηκε γιὰ νὰ τὸ ἀποδιώξει. Κι' ὅλα τοῦτα τὰ αἰσθήματα ἄρχισαν τώρα νὰ ὑποχωροῦν καί νὰ δίνουν θέση σὲ μιὰ θλίψη, σὲ μιὰ πίκρα ἀνείπωτη, πού τοῦφερε κόμπους στὸ λαιμὸ καί τοῦ θόλωσε τὰ μάτια. Κάθισε στὸ σκαμνάκι του. Τὰ μάτια του βουρκώσανε. Εἶχε μιὰ ἐπιθυμία, ἓνα βαθὺ πόθο ν' ἀφήσει τὰ δάκρυα νὰ κυλήσουν ἐλεύθερα ἀπ' τὰ μάτια του, νὰ κλάψει, νὰ κλάψει με τὴν καρδιά του.

—Τι θ' ἀπογίνει, Θεέ μου, τὸ κοριτσάκι μου, ἡ γυναίκα μου, ἐγώ! . . . . Τι θὰ φάμε αὔριο; Τι θ' ἀπογίνουμε;

Ὁ ἥλιος εἶχε πειθὰ βασιλέψει. Ἡ κίνηση τοῦ κόσμου βρισκόταν στὸ φόρτε τῆς. Στ' ἀντικρὺν καφενεῖο οἱ μουζικάντες πήρανε θέση στὴν ἐξέδρα τους καί τὰ τραπέζακια γέμισαν πελάτες. Ἡ ἀηδόνα κούρντιζε τὸ ντέφι τῆς. Ὁ Πανέτσος τὴν κοίταξε με λαχτάρα. Ὑστερα ἔψαξε τὴν τζέπη του. Ἐντεκα δραχμές ὅλες - ὅλες. Αὐτὴ ἦταν ἡ εἰσπραξη ὀλάκερης ἡμέρας. Χούφτωσε τὰ λεπτὰ καί σήκωσε τὸ χέρι του νὰ τὰ βροντήξει κάτω, νὰ τὰ σκορπίσει στὰ κεφάλια τῶν σουλατσαδόρων. Κρατήθηκε, μα ὥστόσο ἔνοιωσε τὸ αἷμα του νὰ βράζει. Μιὰ πικραμένη μάνητα τὸν ἔπιασε. Ἦθελε νὰ δώσει μιὰ κλωτσιὰ στὸ μπάγκο του ἢ νὰ τὰ κομματιάσει ὅλα με τὸ σουγιά.

—Μπάρμπα, μπάρμπα! . . . . τοῦ φώναξε δειλὰ ἓνα μικρὸ ἀγοράκι ὡς ἐφτὰ χρονῶν. Πόσα τὸ πουλᾶς τὸ τόπι;

Καί τοῦδειχνε ἓνα μεγάλο τόπι κοκκινοχρυσοπράσινο.

—Δέκα δραχμές παιδί μου ἔχει αὐτό. Θέλεις κανένα ἀπ' αὐτὰ; τὸ ρώτηξε καί τοῦδειξε ἓνα μικρὸ κοινὸ τοπάκι τοῦ δίδραχμου.

Τὸ παιδάκι δὲν ἀπάντησε, μόνο ἔστεκε καί κοίταξε τὸ πλουμιστὸ τόπι με θλιμμένο πόθο, σφίγγοντας στὴ χούφτα τὰ λεφτουδάκια του. Ὁ Πανέτσος τὸ κοίταξε καί μιὰ σκέψη πέρασε ἀπ' τὸ μυαλό του.

—Γιὰ νὰ δῶ παιδάκι μου! . . . . Πόσα λεφτὰ ἔχεις;

Τὸ παιδί ἀνοίξε τὴ χούφτα του. Κρατοῦσε τρεῖς δραχμές. Ὁ Πανέτσος τῆς ἄρπαξε καί τῆς ἔχωσε γρήγορα γρήγορα στὴν τζέπη, δίνοντας στὸ παιδί τὸ ὠραῖο τόπι. Ἐκεῖνο με ξαφνιασμένη χαρὰ τὸ πήρε κι' ἔφυγε καταχαρούμενο χοροπηδώντας.

Τ' ἄλλα παιδιὰ σφίχτηκαν πιό πολὺ κοντὰ στὸ μπάγκο του, μ' ἐκπληξη, κοιτάζοντάς τον με περιέργεια στὰ μάτια, μα καί με κάποια κρυφὴ προσδοκία. Ἐκεῖνος μὲς' ἀπ' τοὺς ἀχνούς τοῦ πυρωμένου θυμοῦ του, μπόρεσε νὰ ξεμοναχιάσει μιὰν ἀχτίδα λογικῆς, μα σπιλώνοντάς τὴν παράμερα καί χτυπώντας τὰ πόδια χάμω με λύσσα γιὰ νὰ τὴν ἀποδιώξει, ρώτησε τὰ παιδιὰ με ὕψος θυμωμένο, σχεδὸν ἄγριο:

—Θέλετε τόπια ρέ; . . . . Ἄϊντε, ὅσα ὅσα! . . . .

Τὰ παιδιὰ ἀποτραβήχτηκαν λιγάκι μισσοσκιασμένα ἀπ' τὸ ἀναπάντεχο κι' ἄκαιρο θυμωμένο του ὕφος, μ' αὐτὸς πιάνοντας τὰ καλύτερα τοπία τοὺς τᾶδειχνε καλώντας τὰ νὰ τὰ πάρουν ὅσα ὅσα: τρεῖς δραχμές τὸ ἓνα, δυὸ δραχμές, μιὰ δραχμὴ. Σιγὰ σιγὰ τὰ παιδιὰ ξεθάρρεψαν καί δὺσπιστα στὴν ἀρχή, σιγουριασμένα σὰν ἐνοιωθᾶν τὸ τόπι στὸ χέρι, τᾶρπαζαν καί φεύγανε χοροπηδώντας κι' ἀλαλάζοντας.

—Βρέε σεις, στείλτε μου ὅλα τὰ παιδιὰ ἐδῶ, τοὺς φώναξε ὁ Πανέτσος ξοπίσω τους.

Τὰ παιδιὰ ἄρχισαν νὰ μαζεῦονται τὸ ἓνα πίσω ἀπ' τᾶλλο. Ὁ Πανέτσος σὰν συνεπαρμένος ἀπὸ καταστρεπτικὴ μανία, ἄρπαχνε φούχτες φούχτες τὰ τόπια, τῆς

σφυρίχτρες, τīs καραμούζες και τὰ μοίραζε στὰ παιδιά, παίρνοντας ἀπ' τὰ χέρια τους ὅ,τι λεφτὰ κρατοῦσαν: φράγκα, διφραγκα, πενήνταράκια.

Ἄνασαινε θαρεῖα κι' ἰδρώτας δροσόλουζε τὸ μέτωπό του σὰν νᾶσκαβε, σὰν νᾶταν ζεμένος σὲ μαγανοπήγαδο. Κι' οὐρλιαζε ὀλοένα και δυνατώτερα.

—Ἐδῶ τὸ ξεπούλημα! . . . Ὅσα ὄσα τὰ δίνω! . . . Τζάμπα τὰ δίνω! . . . Τρεχάτε παιδιά νὰ προλάβετε! . . .

Και τὰ παιδιά τρέχανε κοπαδιστὰ νὰ προκάνουν. Κι' ἦρθε κάποια στιγμή ποῦδωσε ὡς και τὸ στερνὸ, τὸ χαλασμένο μολυβένιο στρατιωτάκι. Ὑστερα ρίχτηκε στὸ σκαμνάκι του κατασκακισμένος. Οἱ γειτόνοι κι' ὁ κόσμος τὸν κοιτοῦσαν περίεργα. Μὰ κείνος ἀδιάφορος γιὰ τοὺς γύρω του ἔχωσε τὰ μούτρα στὰ δύο του χέρια και πασκίζοντας νὰ σκεφεῖ θυθίστηκε ἀντίθετα στὴν ἀνυπαρξία.

Σὲ κάποια στιγμή ἀνασηκώθηκε και τεντώθηκε σὰν νὰ σηκωνόταν ἀπὸ βαθὺ ὕπνο. Ἐκανε ἓνα μορφασμὸ θλιγμένη και μετανοιωμοῦ κι' ἔπιασε στὶς χούφτες τὰ λεφτὰ του. Τὰ μέτρησε: ἐνενηντα ἑπτὰ δραχμές. Κούνησε τὸ κεφάλι του ζερβόδεξα σὰν νὰ ταλάνιζε τὸν ἑαυτὸ του κι' ἓνας πικραμένος στεναγμὸς βγήκε ἀπ' τὰ σωθικά του. Ἐκανε νὰ θυμηθεῖ τὴ γυναίκα του, τὸ παιδί του, τὸ σπῆτι του, τὸ μέλλον, μὰ ἓνα κύμα θυμοῦ τὸν συνεπῆρε πάλι ἀκράτητο, ἓνα κύμα θυμοῦ και μίσους μαζὺ, μίσους ἀκαθόριστου, χαώδικου, χωρὶς ὄρισμένο ἀντικείμενο. Σηκώθηκε σφίγγοντας τὶς γροθιές και τὰ δόντια και χτυπώντας χάμου τὸ πόδι του μ' ὄρμη.

Στ' ἀντικρυνὸ καφενεῖο τὸ γλέντι ἀναψε γιὰ καλὰ. Μιὰ παρέα ἀπὸ ναυτάκια και φαντάρους χορεύανε, κι' ἡ χρυσομάλλα τραγουδίστρια ξελαφυγγίζοταν σπάζοντας τὰ δάκτυλα στὸ ντέφι γιὰ χατήρι τους. Κι' οἱ χορευτὰδες ρίχναν ἀσυλλόγιστα δεκάρια κι' εἰκοσάρια στὶς χορδές ἀπάνω τοῦ σαντουριοῦ. Γύρω ὁ κόσμος χάζεε κοπαδιστὸς κι' οἱ πελάτες τοῦ κέντρου τσουγκρίζαν τὰ ποτήρια μ' εὐθυμία ἀσυγκράτητη.

Ὁ Πανέτσος τράβηξε κατὰ κεῖ. Στάθηκε και κοίταξε κατὰμματα τὴν ξανθὴ σειρήνα, ποὺ ἀδιάφορη σ' ὄλα τ' ἄλλα ἔριχνε ὄλο τῆς τὸ ἐνδιαφέρο στὰ χορευτάδικα στρατιωτάκια, χαρίζοντάς τους μπόλικά χαμόγελα και προτροπικὲς ματιές, ἀνάμεσα στὸ μερακλίδικο τραγοῦδι τῆς. Ὁ Πανέτσος κοίταξε και τοὺς χορευτὰδες. Μετὰ, ἔριξε τὴ ματιὰ του ἓνα γύρο, και χαϊδεύοντας τὸν ὄγκο τῶν ψιλῶν ποὺ θάριαν τὴν τζέπη του, τράβηξε μὲ δισταγμὸ στὴν ἀρχή, μὲ θυμωμένη ἀποφασιστικότη-
τα κατόπι, σὲ μιὰ γωνιὰ ποῦταν ἓνα μικρὸ τραπέζάκι ἀδειανὸ.

Ρίχτηκε στὴν καρέκλα σὰν νᾶταν κατασκακισμένος ἀπὸ πολὺωρη κουραστική πορεία, κι' εὐτύς ἡ κοιλιὰ του γουργούρισε βουερά σὰν νηστικό πουλάρι ποὺ ὀσμίστηκε σανὸ. Παράγγειλε ψητὸ κι' ἓνα κατοστάρáκι. Τί ὄμορφα νᾶχε τώρα μιὰ καλὴ παρεῖτσα! Δὲν βαρύνεται ὅμως! Θὰ γλένταγε και μοναχὸς του. Μόνο ποὺ τὴν ἀηδονόλαλη σειρήνα τοῦ τὴν κρύβανε οἱ μουζικάντες γιὰτὶ ἡ θέση ποὺ καθόταν ἦταν πλάγια, μὰ τί νὰ γίνε; Τώρα ποὺ θὰ βγεῖ στὸ χορὸ. . . .

Μὰ θὰ χόρευε στ' ἀλήθεια; . . . Μοναχὸς; . . . Και κάτι λογισμοὶ ἔκαναν νὰ χυμῆξουν στὸ κεφάλι του, σκέψεις ἀνεπιθύμητες ποὺ ὁ Πανέτσος κουνούσε δῶθε— κείθε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ τὶς ἀποδιώξει, κάνοντας τοὺς γύρω του νὰ τὸν περνοῦν γιὰ μεθυσμένο. Χύθηκε στὸ κρασί. Ἦθελε νὰ ζαλιστεῖ μιὰ ὥρα ἀρχήτερα, νὰ μὴ μποροῦν νὰ βροῦν πάτμα κείνες οἱ ὀχληρὲς οἱ σκέψεις, κείνες οἱ θύμησες, κείνες οἱ ἔγνοιες οἱ ἀδυσώπητες, οἱ γρουσοῦζες.

Τὸ καοστάρáκι ἀδείαζε και γέμιζε ἀπανωτὰ. Τώρα τὸ ποτηράκι ἀπιθωνόντας το στὸ τραπέζι τὸ δρόνταγε και σὲ κάθε κατεβασιὰ ἔβγαζε ἓνα ἐλαφρὸ χουγιαστὸ εὐχαρίστησης. Τὰ πόδια του ἄρχισαν νὰ κρατᾶν τὸ χρόνο τῆς μουσικῆς, και λὲς και φτερώσανε ξαφνικά, ἄρχισαν νὰ παίρνουν μιὰ δική τους, ξέχωρη ζωὴ, χοροπηδώντας ἀλλέγρὰ κάτω ἀπ' τὸ τραπέζι. Λίγο ἀκόμα και θὰ τὸν σηκῶναν ὀλάκερο στὰ γερά τους φτερά, ποὺ κοντεύανε νὰ γίνουν φτεροῦγες.

—Γκαρσόν! Ἐνα κατοστάρáκι!

Εἶχαν ἀνάψει τὰ σωθικά του, εἶχε ἀνάψει τὸ κεφάλι του. Μόλις ποὺ συγκρατιόταν νὰ μὴ μπῆξει τὶς φωνές, φωνές ἀλλέγρες, ἰαχές θριαμβικὲς, ξεχειλίσμα κειφιῦ κι' ἀφροντισίας. Και δόστου μιὰ κι' οἱ φτεροῦγες τῶν ποδιῶν του τὸν τινάζανε μονομιάς ὀλόρθο!

Ἐτρεξε κοντὰ στοὺς χορευτὰδες. Τὰ φανταράκια εἶχανε ἀπὸ ὦρα σταματήσει. Τώρα χορεύανε δύο παιδιά ἐργατικά. Ὁ Πανέτσος πιάστηκε στὸ χορὸ. Στὴν ἀρχή

κεῖνοι ξαφνιαστήκανε, μὰ μονομιᾶς λέγοντας «καλῶς τὸν πατριώτη»! συνέχισαν, παίρνοντας σὰν κάτι φυσικό τὴ συντροφιά του.

—Γκαρσόν! . . . Τρεῖς μῦρες! ἔκραξε ὁ Πανέτσος.

Τὰ παλληκάρια ἤπιανε στὴν ὑγεία του μὲ διάχυση. Καὶ σὰν ἦρθε ἡ σειρά του νὰ χορέψει, κορδῶθηκε, στερέωσε τὴν κλονισμένη του ραχοκοκκαλιά ὅσο μπορούσε καλύτερα, λύγισε τὴ μέση του κι' ἄρχισε νὰ λικνίζεται σ' ἕνα χορὸ ποῦ τὸν ἤθελε λεβέντικο καὶ σκερτσόζο, ρίχνοντας ματιὲς ὅλο πόθο στὴν τραγουδίστρα ποῦ τὸν ἐνθάρρνε βουίζοντας τὸ ντέφι τῆς κι' ἐπιστρατεύοντας τὰ πιὸ γλυκὰ τῆς χαμόγελα.

Καὶ χόρευε, χόρευε, χόρευε! Χτυποῦσε τὰ πόδια του στὴ γῆ σὰν νάθελε νὰ τὴν τσακίσει, πηδούσε σὰν νάθελε νὰ πετάξει στοὺς αἰθῆρες, ἔκανε τσακκίσματα, ἔπαιρνε τοῦμπες. Πότε πότε ἔβγαζε καὶ κανένα δεκάρικο ἢ τάλληρο καὶ τὸ πέταγε ἀνάμεσα στὶς χορδὲς τοῦ σαντουριοῦ προσέχοντας πάντα ἂν τὸν κοιτάζει ἐκείνη. Κι' ἡ ὥρα περνοῦσε κι' ὁ Πανέτσος λὲς κι' ἔπαιρνε καινούργια δύναμη χορεύοντας.

—Ἐμπρός! Βάρα το! . . . ἔκραξε στὸ βιολιτζῆ ποῦ ἔκανε κάθε τόσο νὰ σταματήσει. Γύρνα το στὸ συρτό, στὸν καρσιλαμά, στὸ ζεμπέκικο. . .

Καὶ δόστου καὶ χόρευε, καὶ χόρευε! Οἱ συντρόφοι του βαρυστημένοι καθήσανε, κι' αὐτὸς μονάχος χοροπηδούσε σὰν ἄγριος τώρα, σὰν δαιμονισμένος, βγάζοντας ἀναρθρες κραυγές, τσιριχτές, οὐλιαχτές. Ὁ κόσμος μαζεῦοταν γύρω του, ἔκανε χάξι, διασκεδάε με τὸ ξεφρένισμά του. Ὁ δρόμος φράχτηκε ὁλότελα.

Καὶ ξαφνικά, σὲ μιὰ στιγμή κάνει ἔτσι καὶ γέρνει, πασκίζει νὰ ξαναβρεῖ τὸ δῆμα του, τὸ χάνει πιὸ πολύ, καὶ μόλις ποῦ προλαβαίνει ν' ἀκουμπήσει στὴν ἐξέδρα τῆς μουσικῆς γιὰ νὰ μὴ πέσει. Ἡ μουσικὴ σταμάτησε. Αὐτὸς ἔπιασε τὸ κεφάλι του ξεφυσώντας.

—Ζαλίστηκες; τοῦκανε τὸ γκαρσόνι πηγαίνοντας κοντά του. Ἔ, μὰ τὸ παράκανες καὶ σὺ! Ξεθεώτηκες!

Ὁ Πανέτσος τρικλίζοντας μπῆκε στὸ καφενεῖο. Ἐρριξε λίγο νερὸ στὸ κεφάλι του. Ζήτησε τὸ λογαριασμό. Πλήρωσε. Τοῦ περίσσεψαν ἔξι δραχμές.

—Φέρε μισὴ ὀκά!

Τὴν ἤπιασε κι' αὐτὴν σχεδὸν στὸ πόδι καὶ σερνάμενος κουνάμενος βγήκε ἀπ' τὸ καφενεῖο. Τράβηξε γιὰ τὸν ἔρημο κι' ἀδειανὸ του μπάγκο. Τὸν ἔλυσε, τύλιξε τὰ λιγοστά του σανίδια μέσα στὶς κουβέρτες μαζί με τὸ διπλωτὸ σκαμνάκι, τάδεσε στερεὰ καὶ τὰ φορτώθηκε στὸν ὦμο. Τράβηξε ἀπὸ ἕνα παράλληλο δρομάκι. Βυθίστηκε στὴν ἔρημιά καὶ στὸ σκοτάδι. Τὰ κλονούμενά του δῆματα τ' ἀκλόυθαγε ἢ βουή τοῦ πανηγυριοῦ κι' ἡ χαρμόσυνη φῶτοχυσία του.

Σὰν βγήκε στὸ δημόσιο δρόμο ὁ Πανέτσος κοντοστάθηκε. Κάθησε ἀπάνω στὸ βαρὺ του δέμα, καὶ σὰν νὰ γκρεμίστηκαν ξαφνικά ὅλα μέσα του, κουλουριάστηκε σὰν φυτὶλι ποῦλυσε γύρω τὸ κερί, κι' ἄρχισε νὰ κλαίει, νὰ κλαίει σὰν παιδί, νὰ κλαίει μὲ παράπνοο.

Σὰν ἀπόσπασε τὰ δάκρυα, φορτώθηκε τὸ δέμα καὶ πήρε σκύβοντας τὸ δρόμο τῆς Ἀθήνας. Πίσω του, τὸ πανηγύρι τοῦστελνε φωτεινὲς ἀνταύγειες κι' ἄχνόν, ἀπροσδιόριστὸ ἀχό.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

Α Π Ο Γ Ο Η Τ Ε Υ Σ Η

Στὸ γοργοτάξιδο καράβι τῆς φαντασίας
 Πήδηξα νιός, παραθοκύρης
 Γιομάτος ὄνειρα κι' ἐλπίδες
 Γιὰ ν' ἀποχτήσω τὸ μαγικὸ δέρμα τῆς εὐτυχίας.

Ὄμιέ! Δὲ στάθηκα τυχερὸς σὰν τὸν Ἰάσωνα
 Ἡ Μῆδεια δὲ βρέθηκε σιμά μου ὀδηγήτρα
 Κι' οἱ συμπληγάδες τσάκισαν γιὰ πάντα τὴν Ἀργώ μου.

Καὶ τώρα μόνος κι' ἔρημος στὸ μακρινὸ ἀκρογιάλι
 Κοιτάω τὰ μαδέρια ποῦ ἀπόμειναν
 Νὰ κτυποῦνται πάνω στοὺς βράχους τῆς καταστροφῆς.

Α. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ ΦΩΣ

Τό πνεύμα, κατά την διαδικασίαν τῆς διαλεκτικῆς του πορείας ἀπό τὸ πρωταρχικό του ἀφύπνισμα ὡς τὸ τελικό ἀποκορύφωμα τῆς ἐσωτερικῆς του ὀρίμανσης, διέρχεται τρία στάδια σαφῶς διακεκριμένα καὶ κατ' οὐσίαν διάφορα. Εἶναι πρῶτον τὸ στάδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Κόσμος καὶ ἡ Ζωὴ ἔχουν μυθικὴν ὑπόστασιν, ὅταν ὁ Λόγος ἀκόμη δὲν ἔχει πραγματοποιήσει τὴν παρουσίαν του μέσα στὸν κόσμον τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης. Εἶναι ἡ περίοδος τῆς παραδεισιακῆς αὐτάρκειας καὶ τῆς μυθικῆς προϊστορικότητος. Ἡ στερεότης τοῦ κόσμου εἶναι θεμελιωμένη ἐπάνω σὲ μιὰ εὐθραυστη πραγματικότητα. Καὶ ἡ πραγματικότητα αὕτη κλονίζεται ἀπ' τὰ θεμέλια ἔτοιμη νὰ καταρρεύσει σὲ ἐρείπια ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή μὲ τὸ ράπισμα τοῦ πρώτου σοφιστικοῦ ἀνέμου πού πνέει μέσα μας. Μὲ τὴ σοφιστεία ἀνατρέπεται ἄρδην ἡ μυθικὴ μορφή τοῦ Κόσμου καὶ καταλύεται κάθε ἔρεισμα ἀσφάλειας καὶ βεβαιότητος μέσα μας. Μὲ αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ἐποχὴ τῆς ἠθικῆς κρίσης καὶ δοκιμασίας. Ἡ σοφιστεία ἀποτρέπει τὴν ἀρνητικὴν πλευρὰν τῆς παρουσίας τοῦ Λόγου.

Ὁ Λόγος ὅμως δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὰ ἀρνητικῆς μόνον φύσεως στοιχεῖα τῆς Σοφιστικῆς. Ἐχει νὰ κάμει καὶ κάποια θετικὴν προσφοράν. Μὲ αὐτὴν θὰ χαρίσει στὸ πνεῦμα μας τὴν κριτικὴν ὀρίμανσιν καὶ μαζί μ' αὐτὴν μιὰ θετικὴν στερεότητα ἀπρόσβλητην ἀπὸ τοὺς σοφιστικούς ἀνέμους ὅλων τῶν ἐποχῶν, τροφοδοτουμένην ἀπὸ ἕνα πρωτάκουστο ἠθικὸ βάθος καὶ ἀπὸ μιὰ ἀπροσπλάστη πρὸς τὸν μέσα κόσμον προέκτασιν. Ἡ κρίσις μὲ τὴν πρὸς τὰ μέσα στροφήν της γίνεται ἠθικὴ καὶ βαθαίνει καὶ βαθαίνοντας ἀποκτὰ ἕνα βάρος ἀμετακίνητο. Ὁ μέσα κόσμος ἀξιολογεῖται ἐπάνω σὲ κριτήρια διαρκῆ καὶ ἀπαρασάλευτα. Τὰ κριτήρια αὐτὰ λυτρωμένα ἀπὸ κάθε τι σχετικὸν καὶ ἐφήμερον πού παρακολουθοῦν τὴν ἀτομικὴν μας συνείδησιν προβάλλουν μὲ ἕνα ὑπερατομικὸν χαρακτήρα, αἰώνιον καὶ ἀκατάλυτον. Τὸ κύρὸς τους ὑψώνεται κάθετο μέσα μας καὶ ἰσχύει ἀπόλυτα. Καὶ γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ καταξιώνουν τὸν χρόνον μέσα μας καὶ νὰ σώζουν κάθε φερόν ἐπάνω ἀπὸ τὸ χάος τῆς ἀοριστίας τὸν ἀνθρωπισμὸν μας.

Ὅ,τι ἐγγίζει ἡ συνείδησή μας ὕστερα ἀπὸ τὴν αὐτοκριτικὴν τῆς ἀποκάθαρσιν ἀποκτὰ ἠθικὸ βάρος καὶ βαθύτερη σημασίαν. Ἀπὸ μέσα μας ἀνακίπτει τῶρα ὁ κόσμος, κόσμος πού μοσχοβολάει στέρεη ἀλήθεια, ὁμορφία ἀπεριόριστη, πρωτάκουστο ἠθικὸ μεγαλεῖο. Κάθε φορὰ πού ἡ συνείδησή μας στρέφεται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς βάθος καὶ αὐτοεξομολογεῖται, συλλαμβάνει τὴ μορφολογικὴ τῆς συγκρότησιν μέσα εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς αὐστηρῆς δεοντολογίας. Τὸ πνεῦμα μας προκατειλημμένο ἀπὸ μιὰ μακρόχρονη παράδοσιν ἀσκητικῶν κριτικισμῶν προχωρεῖ μὲ θήματα δειλὰ καὶ συνεσταλμένα πίσω καὶ κάτω ἀπὸ τὰ περιχαρακωμένα ὄρια ἑνὸς κριτικῶν θεμελιωμένου Λόγου. Καὶ ἡ παραμικρότερη μετακίνησις ἔξω ἀπὸ τὰ αὐστηρὰ αὐτὰ ὄρια ἐγκυμονεῖ γιὰ τὸ κριτικὸν μας πνεῦμα τὸν ὑπ' ἀριθμὸν 1 κίνδυνον τῆς σκέψης, τὸ σφαλερὸν διολίσθημα στὸν ἀπαγορευμένον ὄριον πού λέγεται, μεταφυσικὴ. Καὶ ἔτσι προτιμάμε τὴ διαμονὴν μέσα στὰ συνεσφιγμένα σύνορα τῆς τυπικῆς μορφῆς, ἔστω καὶ ἂν πνίγεται κάτι πολύτιμο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν μας, ἔστω καὶ ἂν ἐρχεται ὥρα πού ὀλόκληρος ὁ κόσμος πού τὸν ἐθεμέλιωσε ὁ Λόγος καταβαθρῶνεται ἀνελέητα μέσα σὲ μιὰ φοβερὴ αἴσθησιν εὐθνήσις φλυαρίας ἀνούσιων λόγων.

Ἡ μορφολογία τοῦ πνεύματος ἐπιμένει νὰ θεμελιώνει τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἀναγκαιότητα μέσα στὸ ἴδιον τὸ Πνεῦμα. Ἐπιμένει νὰ ἀνοίγει ὅλες τῆς μορφῆς τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Πνεύματος στὴν ἐσχάτην ἐκείνην Ἀρχήν, πρὸς τὴν ὁποῖαν ὅλες οἱ ἀξίες κατ' ἔσχaton λόγον ἀναφέρονται καὶ πέραν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τίποτα πιά δὲ μπορεῖ νὰ νοηθῆ. Ἡ ἐσχάτη αὕτη θεωρητικὴ Ἀρχὴ γιὰ τὴν μορφολογίαν τοῦ Πνεύματος ἀποτελεῖ καὶ τὸν ἔσχaton λόγον ζωῆς καὶ ὑπαρξῆς ὅλων τῶν θεωρητικῶν ἀρχῶν, τὸς ὁποῖες συγκροτεῖται ἡ Φύσις καὶ ὅλων τῶν δεοντολογικῶν κριτηρίων, μὲ τὰ ὁποῖα δουλεύει καὶ κινεῖται ἡ Ἱστορία. Συνάμα ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἀπρόσιτον θεωρητικὸ τέλος, εἰς τὸ ὁποῖον κατ' ἀπόλυτον θεωρητικὸν λόγον ἀξιώνει νὰ περατώνει τὸ καθόλου θεωρητικὸν συνειδός. Τὴν ἐσχάτην αὕτην θεωρητικὴν ἀρχὴν δέχεται ὡς τὴν ἀναγκαίαν ἐσωτερικὴν αἰτίαν κάθε νόμου, κάθε ἀρχῆς, κάθε ἰδέας, κάθε ἀξίας, κάθε ἐνότητος καὶ κάθε δυνατότητας, γιὰ τὴν δέχεται ὡς τὴν ἀναίτιον αἰτίαν τοῦ «εἶναι», τὴν καθόλου αἰτίαν, ὡς τὴν δυνατότητα τὴν προσδιορίζουσαν τὸ «εἶναι» τῆς καθόλου δυνατότητας, ὡς τὸν πρωταρχικὸν λόγον τῆς αὐτοπροσδιοριζομένης δυνατότητας. Τὸ πνεῦμα μέσα του κλείνει τὸν λόγον κάθε δυνατῆς θέσεως καὶ τὸν λόγον

κάθε δυνατής ἄρνησης, κλείνει μέσα του αὐτὴν τὴν αὐτοαλήθειαν καὶ τὴν ἀπόλυτην αὐτονομίαν καὶ ἐνότητα τῆς καθολικῆς νόησης.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ σύγχρονον πνεῦμα στερεῖται τῆς πλαστικῆς ἰκανότητος ποῦ εἶχε τὸ ἀρχαῖο, τὸ ὁποῖον κατόρθωνε καὶ τὴν πιὸ ἀφηρημένην σύλληψιν νὰ τὴν ἐκφράζει μὲ τὴν πιὸ πλαστικὴν λέξιν ποῦ τὴν προμήθευε ἢ ἀνάγλυφον ἐποπτικῆς πλαστικότητος τῶν ματιῶν, μὲ τὴν λέξιν δηλαδὴ «ἰδέαν» ἐκ τοῦ ἰδεῖν, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἢ σύγχρονη μορφολογία τοῦ Πνεύματος χωρὶς κανένα πλαστικὸ ὑπόβαθρον καταχωνιάζεται μέσα σ' ἓνα θολό, ἀφηρημένον καὶ ἀπροσδιόριστον καχεκτικὸ ἐννοιολογικὸ κυκεῶνα. Καὶ εἰς τὸν σκοτεινὸν αὐτὸν καὶ νεφελώδη κυκεῶνα ὠδηγήθηκε ἡ σύγχρονη κριτικὴ σκέψις ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν τῆς νὰ θεωρεῖ τὴν μορφολογίαν τοῦ Πνεύματος σύστημα καθολοκληρίαν κ λ ε ἰ σ τ ὀ ν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θέλει νὰ πιστεῦει πῶς ἀναπαύεται ἡ ἀπόλυτὴ τῆς αὐτονομίας καὶ αὐτάρκειας.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ὅμως ποῦ θὰ δεχθούμε, ὅτι ἡ ἀναγκαιότητα τῆς διαδικασίας τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος δὲν αὐτοπροσδιορίζεται, ἀλλὰ ἀποτελεῖ σύμπτωμα καὶ σύμπτωμα μάλιστα ἀναγκαῖον ἐνὸς παράγοντος ποῦ κείται πέρα ἀπὸ τὴν καθόλου ἀνθρώπινον συνείδηση, ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἓνα ρήγμα φοβερὸ λαμβάνει χώραν στὰ ἔγκατα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, καὶ ἀπὸ τὸ ρήγμα αὐτὸ ἀνοίγεται σὲ ἀπίθανη ἔκτασις ἢ θέα ἐνὸς καινοῦ οὐρανοῦ καὶ μιᾶς καινῆς Γῆς. Ὀλόκληρη ἢ μορφολογικῆ Ἐνότης τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος ἀκούεται ὡς μακρυνὸ προμήνυμα καὶ ὡς ἀπόκοσμος χαρτισμὸς πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς μικροσκοπικῆς Γῆς σταλμένος ἀπὸ τὰ μακρυνὰ καὶ ἀπροσδιόριστα βάθη τοῦ Κοσμικοῦ Σύμπαντος.

Ἡ παλαιὰ πρόληψις τῆς αὐτονομίας τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος ἔφραξε τὸ δρόμο ποῦ ὠδηγοῦσε ἔξω ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραγνωριστῆ καὶ ἡ ἀξιόλογη σημασία ποῦ ἀπέκτησε γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ὠριμαντοῦ τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος ἡ κριτικὴ του ἐμβάθυνσις. Ἐδειξε στὸν ἄνθρωπον τὰ ὄρια τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὸν ὠδήγησε ὡς τὸ ἔσχατον ὄριο καὶ τὸν ἄφησε νὰ ἀφουγκραστῆ πίσω ἀπὸ τὶς θολὰς καμπύλας τῶν ὀριζόντων τὰ φωτεινὰ θήματα κάποιου ποῦ ἀδιάκοπα ἔρχεται πρὸς αὐτόν. Γιὰ τὸν ἀντικρῦσις δὲν χρειάζεται παρὰ μιὰ ἀσημαντὴ χειρονομία. Νὰ ἀπλώσεις πρὸς Αὐτὸν τὸ χερί σου ἀκούοντας τὴν ἀπαλὴν καὶ γαλήνιαν διαβεβαίωσιν Του «χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν». Καὶ ἡ χειρονομία σου αὕτη εἶναι ἡ ὁμολογία, ὅτι ἀρνεῖσαι τὴν ἀπόλυτην αὐτονομίαν σου. Εἶναι τὸ σημεῖον, ὅτι ἡ πίστις σ' Αὐτὸν στὴ μέση τῆς καρδίας σου γιὰ πάντα εἶναι ἀναστημένη. Θὰ Τὸν ἀναγνωρίσεις ὡς τὸ σεπτὸ Ἀρχέτυπον τῆς Μορφῆς σου. Θὰ σὲ ἀναγνωρίσει ὡς τὸ ἐκλεκτὸ σκεῦος ποῦ νίκησε τὴ φθορὰ του καὶ ἀντιφεγγίζει κάτι ἀπὸ τὴν ἀπόλυτην καὶ αἰώνιαν ἠθικὴν Του ὁμορφίαν.

Καὶ αὕτη σου ἡ σχέση καὶ μυστικὴ συνομιλία δὲν ἀποτελεῖ τυπικὴ μορφή γνώσεως, ἀλλὰ πραγματικὴ μορφή οὐσίας. Διότι μέσα στὴν ξαναγεννημένη σου πίστιν μαζί μὲ τὸν καινούργιον ὑπερβατικὸν κόσμον ποῦ ἀνακύπτει μέσα σου, ἔξω σου, γύρω σου, παντοῦ, γλυκοχαράζει μιὰ καινούργια συνείδησις, ἡ συνείδησις ποῦ μέρα μὲ τὴν ἡμέραν πάει νὰ γίνῃ ἡ συνείδησις τοῦ καιροῦ μᾶς, ἡ συνείδησις ποῦ θὰ λυτρώσει καὶ σένα καὶ τοὺς συναθρώπους σου καὶ τὴν ὀλόγηρον κινουμένην Ἱστορίαν. «Τὸ Ἐπίστασθαί τὸν Θεὸν ὀλόκληρος Δικαιοσύνη καὶ τὸ Εἶδεναι τὸ κράτος Αὐτοῦ ρίζα ἀθανασίας».

Μὲ τὴν κατάλυση τῆς ὑπερτροφικῆς σου αὐτονομίας ὄχι μόνον δὲν μειώθηκε ἡ ἀξία σου ὡς ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀπεναντίας κέρδισες τὴ σωτηρίαν σου μέσα στις φοβερὰς ὑπερδιαστάσεις τοῦ ἀπείρου ποῦ σὲ περιζώνουν καὶ σὲ ἐκμηδενίζουν. Διότι ἡ πίστις σου εἰς τοῦτο κυρίως ἐγκείται καὶ τοῦτο περιτρώων διαπιστώνει: τὴν ἀντιστοιχίαν συζυγία ποῦ ὑφίσταται ἀνάμεσα στὸ μικροσκοπικὸν σου πνεῦμα, τὸν προσωπικὸν σου λόγον καὶ στὸ παγκόσμιον Πνεῦμα, στὸν ἀπεροδίστατον Λόγον τοῦ Παντός. Καὶ ὁ Λόγος αὐτὸς τοῦ Παντός δὲν εἶναι πιά τὸ τεχνητὸ ἐκεῖνο ἐννοιολογικὸ κατασκεῦασμα τῆς παλαιᾶς παράδοσης τοῦ κριτικισμοῦ, μιὰ ἄψυχη λογικὴ ἀφαίρεσις ἀπὸ τοὺς συγκεκριμένους προσωπικοὺς λόγους τῶν ἀνθρώπων, δημιουργημένος «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ ἐκλεκτὸς πολίτης τῆς Βασιλείας τοῦ ἀρνήθηκε κάθε πρωταρχικότητα καὶ ἐπρότεινε μάλιστα τὴν διαγραφὴν τοῦ ἀπὸ τὸ μεγάλο βιβλίον τῆς Ζωῆς καὶ τὴν ἀντικατάστασίν του μὲ τὴν λέξιν «Πράξις». Ὁ ἀργὸς Λόγος, τὸ πυροτέχνημα μιᾶς στιγμῆς μόνον τῆς Ἱστορίας δὲν ἄντεχε νὰ ἀναγνωρισθῆ ὡς ἡ πηγὴ κάθε Ζωῆς καὶ ἡ ἐσώτερη δημιουργικὴ αἰτία κάθε κατὰ λόγον κινήσεως καὶ γνώσεως.

Τώρα όμως που συνήθισες να λυγίζεις ταπεινά τὸ γόνυ σου καὶ καθισμένως εὐλαβικά στα πόδια Του νὰ Τοῦ ἐξομολογήσαι ὡρες ὀλόκληρες τὸν ἀνειρήνευτο πόθο τῆς ψυχῆς σου, τώρα ποὺ κατόρθωσες νὰ γκρεμίσεις μέσα σου τὰ τυφλὰ τεῖχη τῆς προσωπικῆς σου αὐτάρκειας καὶ ἄφησες νὰ πλημμυρίσει ὁ ἄλλοτε ζοφερός ἑαυτός σου ἀπὸ τὸ «χαμηλὸ καὶ ἀναπαμένο φῶς» ποὺ εἶναι τὸ δικό Του φῶς σκορπισμένο ὀλόγουρα στὰ φωτοστεφανωμένα χαμομήλια τῶν ἀγρῶν, τώρα νιώθεις τὸ δικό σου πνεῦμα καὶ ὄχι τὸ Πνεῦμα Ἐκεῖνου, δημιουργημένο «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» Αὐτοῦ. Καὶ αὐτὴ σου ἡ πίστη τώρα στηρίζει τὰ πόδια σου ἐπάνω στὸν πιὸ στερεὸ βράχο τῆς Ζωῆς. «Καὶ πύλαι Ἄβου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς». Δέχεσαι τὸ πνεῦμα σου τὸ ἀτομικὸ καὶ τὸ καθόλου ἀνθρώπινο πνεῦμα σὰν μιὰ γοργὴ καὶ στιγμιαία ἔκλαψη τῆς Μορφῆς Του ἐπάνω στὸ ἐφήμερο πρόσωπο τῆς Γῆς.

Εἶσαι τώρα σὲ θέση νὰ διαβεβαιώσεις τὸν μεγάλο πολίτη τῆς Βαϊμάρης, ὅτι τὸ σπαστὸ κείμενο τοῦ Βιβλίου τῆς Ζωῆς ὀρθῶς ἔχει καὶ «οὐ χρῆζει διορθώσεως», διότι ὁ Λόγος τοῦ Παντός κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν υἱὸν τῆς Βροντῆς εἶναι πράγματι ὅλος «Πρᾶξις», ἀφοῦ «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν» ἀφοῦ «ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν». Καὶ ἀφήνεις τὸ φῶς αὐτὸ νὰ φωτιστάζει ἀτέλειωτα ἀπὸ τὴν ἀπόλυτην ὑπερκόσμιαν Ἑστίαν Του καὶ νὰ διαθλάται μέσα στὴν ἐπίγεια προσωπικὴ σου βίωση σὲ ἄπειρες δέσμες φωτός. Καὶ μεταλαμβάνεις ὀλόκληρος ἀπὸ τὴ φωτεινὴ Του Οὐσία ποὺ ἀποκρυσταλλογραφεῖται μέσα σου στὸ ἐξαγιασμένο ἐκεῖνο μῆνυμα τῆς εἰρήνης, τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐσωτερικῆς εὐδαιμονίας. Καὶ ὀλόκληρος φωτολούζεσαι μέσα στὴν ἀπλετη ἠθικὴ του φεγγοβολιά, ἀπ' ὅπου δροσοσταλάζει σὲ ἄπειρα φωτοσυντρίμματα ἢ πανέμορφη καὶ ἀπερινόητη ἠθικὴ του ὁμορφιά, καὶ γονατισμένως κάτω ἀπὸ τὸν πελώριο ἴσκιό του Σταυροῦ Του ἀκούς καὶ μέσα σου δροσερὲς πηγές «ὑδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον» νὰ κελαρύζουν καὶ νὰ παίρνουν τὴ μορφὴ καὶ τὸ ἀνάστημα τοῦ Νέου Ἀνθρώπου, χαλκωμένο ἀπὸ τὰ στέρεα καὶ ἀθάνατα στοιχεῖα τοῦ ἀγνότερου καὶ καθαρώτερου ἑαυτοῦ μας.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ

Α Ρ Γ Ω *

Θὰ καταχτήσω κάποτες τὴ Νύχτα!

Μιά νύχτα δίχως στιγμές
δίχως ἀνάσα'
μιὰ νύχτα δίχως αὐγὴ...
Καὶ θάνε τὸ θραβεῖο
μιᾶς μίζερης ζωῆς
καὶ θάνε ἡ ἐκδίκηση
τοῦ χλωμοῦ ἡλίου,
ὅταν μὲ τὴν ὑστερὴ ἀνάσα μου θάχω σθῆσει
τὴ φωνὴ τοῦ πεπρωμένου
καὶ θάχω σκορπίσει τὰ σύγνεφα
τῶν ἀνώφελων ὀνείρων...
Οἱ σκιές τῶν πεθαμένων θὰ μ' ἔχουν λησμονήσει'
οἱ ζωντανοὶ θάνε ἀνήμποροι νὰ μὲ φτάσουν...
Τὸ φεγγάρι παγωμένο
θάχει μαριμαρώσει
πάνου ἀπὸ μιὰ μάβρη θάλασσα
ἀπὸ θύμησες...
Ἄστέρια δὲ θὰ ὑπάρχουν πιά:
εἶταν τὸ ψέμα.
Μήτε ἄγγελοι, μήτε δαίμονες'
εἶμουν ἐγώ.
Ἐγώ!—ἓνας κόσμος ἀπέραντος
σὰν τὸ Σύμπαν'

* Ἀπὸ τὴν ποιητικὴν συλλογὴν "Opera Buffa", ἔκδοσις S. I. A., Bologna, 1955.
Βραβεῖον Συνδέσμου Ἱταλῶν Λογοτεχνῶν 1954, (Μπολῶνια).

παντοδύναμος
 σάν τόν τυφώνα'
 ἀνήμπορος σάν τὸ σπουργίτι μὲ τὰ σπασμένα φτερά,
 πού μάταια καρτεράει τὴν ἐλεημοσύνη τῶν παιδιῶν
 στὸ σάλτο τῆς γάτας...
 Μπροστά μου οἱ ὠκεανοὶ
 μπορούσαν νὰ πισοδρομήσουν ταπεινωμένοι
 κι' ὅμως, μιά σταλαματιὰ βροχῆς εἶχε πιὸ δύναμη ἀπὸ μένα....

"Ἐτσι δὲ μούμεινε παρὰ νὰ περιμένω
 νὰ καταχτήσω τὴ νύχτα!
 Αὐτὴ τὴ νύχτα πού κατεβαίνει ὕπουλα
 μὲ γατίσιο περπάτημα
 καὶ σκοτεινιάζει τὶς ψυχές
 καὶ σκοτεινιάζει τὴ μνήμη
 καὶ σκοτεινιάζει τὶς πολιτείες, τὶς ἐκκλησιές καὶ τοὺς κάμπους...
 Αὐτὲς τὶς σκιές
 πού ἀνασαίνουνε σιωπηλὰ στὸ σκοτάδι
 μὲ κείνο τὸ κίτρινο φεγγάρι
 πού κομματιάζουν τὰ νερά...
 Μὰ ἔρχεται πάντα ἡ αὐγὴ νὰ σκορπίσει ἀπατηλὰ
 τὴ μόνη ἀλήθεια.
 Γιατί εἶναι ψέμα ἢ γῆς
 ψέμα τὸ φῶς
 ψέμα ἡ ζωή...
 Γιατί τὸ σκοτάδι
 ὑπῆρχε πολὺ πρωτότερα ἀπ' τὸ φῶς
 γιατί ἀπὸ τὸ σκοτάδι κίνησε ἡ σκέψη
 καὶ στὸ σκοτάδι
 θὰ ξαναγυρίσει....

Γι' αὐτὸ περιμένω μὲ τόση λαχτάρω
 νὰ καταχτήσω τὴ νύχτα!
 Θὰ τήνε νιώθω νὰ μοῦ πλημμυράει ἀγάλι—ἀγάλι
 τὶς αἰσθήσεις
 νὰ χύνεται μέσ' στὸ αἷμα μου
 νὰ μοῦ σκοτεινιάζει τὴ σκέψη...
 Ἄγάλι—ἀγάλι
 σάν ἐκεῖνον πού θουλιάζει στὸ θάλτο
 καὶ τίποτα δὲν τότε σώνει πιά'
 κι' ἡ κάθε του κίνηση φέρνει καὶ πιὸ κοντὰ
 τὴ νύχτα....

Καὶ σ' ὅλη αὐτὴ τὴ σκοταδοπλημμύρα
 θὰ ὑψώνεται
 —Κιβωτὸς τοῦ Νῶε—
 τὸ φέρετρο πού θὰ μὲ ταξιδεύει
 ὥσπου νὰ τὸ καταπιεῖ κι' αὐτὸ ἡ νύχτα...
 Μονάχα τὸ περιστέρι θὰ πετάξει σὲ σὰς
 τοὺς ζωντανούς
 γιὰ νὰ σὰς φέρει τὸ τελευταῖο μου ψέμα...

Δὲ θὰ ξαναγυρίσει στὰ σκοτάδια
 κρατώντας στὸ ράμφος του τὸ κλαδί τῆς ἐλιᾶς
 τὸ περιστέρι
 τὸ περιστέρι
 δε θὰ ξαναγυρίσει στὰ σκοτάδια
 γιατί θὰ τὸ τραβάει
 τὸ φῶς!

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΤΗΘΟΥΣ

Ἡ μεγάλη μέρα ἀνατέλλει. Γελαστή, χωρίς ἓνα σύννεφο στὸν οὐρανό, τὰ μύρα ἀπ' τοὺς ἀνθούς ξεχύνονται λεπτὰ καὶ τ' ἀναπνέεις μαζί με τὴ δρόσο—χαρὰ Θεοῦ! Λές, προθυμοποιήθηκε κι' ἡ φύση νὰ τιμήσει μὲ τὸ μεγαλεῖο της τοὺς ἀθλητικούς ἀγώνες στίβου πού ἀρχίζουσι τὸ ἀπόγευμα. Καθὼς ὁμως ὁ Χάρης καμάρωνε ἀπ' τὸ παράθυρό του αὐτὴ τὴν ἀτμοσφαῖρα τὴ λαμπρὴ, σκιαζόταν ἀπὸ μιὰ ἀγωνία, καὶ μάλιστα ἀγωνία βαθεῖα. Θὰ τὸν ἀγκάλιαζεν, ἀραγε, ἡ ἀθλητικὴ δόξα; Μᾶλλον, θὰ κατάρθωνε αὐτὸς ν' ἀγκαλιάσει τὴ δόξα; «Μά, πάλι τὰ ἴδια; Διαλογίστηκε ξάφνου, κι' ἄρχισε νὰ δηματίζει μὲ νευρικότητα στὸ δωμάτιο του. Δὲν εἶμαι ἐγὼ πού εἶπα χίλιες φορές νὰ μὴ αγωνιά;»

Ὁ ἀθλητισμὸς ἀποτελοῦσε πιά γιὰ τὸν Χάρη θρησκεία. Ἦταν στὶς προπονήσεις ὁ πιὸ ταχτικός, κι' ἀκολουθοῦσε πιστὰ, αὐστηρὰ, τὰ ὑψηλὰ διδάγματα τῆς ἀθλητικῆς ἠθικῆς καὶ τῆς πειθαρχίας. Ἀπὸ καιρὸ τώρα τὸχε τάξει βαθεῖα μὲς' στὴν καρδιά του νὰ δικαιώσει τὸν ἑαυτό του, ἀποστηρίχτες ἀπὸ μιὰ τὴν πατρίδα. Οἱ ἐφημερίδες ἐπανελημμένα εἶχαν γράψει ὅτι εἶναι ἓνας ἀθλητὴς φτεροπόδαρος, ὅτι ἐκπροσωπεῖ ἓνα ἀξιοθαύμαστο συνδυασμὸ ταχύτητας καὶ ἀντοχῆς, ὅτι μιὰ μέρα θὰ δοξαζόταν καὶ μέσα σὲ διεθνεῖς στίβους, καὶ τόσα ἄλλα.

Βεβαίως, παρόμοια πράγματα ἔγραφαν καὶ γιὰ πολλοὺς ἄλλους ἀθλητὲς διαφόρων εἰδῶν καὶ ποιοτήτων. Ἀλλὰ ὁ Χάρης εἶχε εἰδικούς λόγους νὰ πιστεῦει ὅτι ἀποτελοῦσε κάποια ἐξαιρεση τοῦλάχιστο. Στὴ Σχολὴ πούχε τελειώσει ἦταν σὲ τρία κατὰ συνέχεια χρόνια ὁ πολυνίκης ἀθλητῆς. Πολυνίκης ἦταν καὶ στοὺς Ἐφηβικούς ἀγώνες. Εἶχε σπάσει τέσσερα ὀλόκληρα ρεκόρ. Κι' ἀπ' τὸν καιρὸ πού τελείωσε τὴ Σχολή—πᾶνε πέντε χρόνια, γίνηκε 25 περίπου χρόνων λεβέντης—σημείωνε ὀλοένα καὶ νέες ἐπιδόσεις, στοὺς περσινούς ἀγώνες τῆς χώρας του πήρε κι' ὅλας τὸ πρωτεῖο στὰ 100 μέτρα καὶ δευτερεῖα καὶ τριτεῖα σὲ ἄλλα ἀγωνίσματα.

Κι' ἀκριβῶς εἶναι γιὰ τὴν ἔσοχη ἀθλητικὴ του ἰκανότητα πού οἱ πρῶνη καθηγητὲς του κι' ἄλλοι διαπρεπεῖς πολῖτες—δημαρχοὶ, πρόεδροὶ λαμπρῶν σωματείων ἐθνικῶν, ἀθλητικῶν, φιλανθρωπικῶν κλπ.—ἐνδιαφέρθηκαν γι' αὐτὸν καὶ τὸν τοποθέτησαν τέλος σὲ μιὰ δουλειά. Ἦτανε φτωχαδάκι τὸ καημένο—οἰκογένεια πολυμελὴς μὲ ἀδελφές, ὁ μπαμπᾶς του λουστρος καὶ μπεκρῆς—καὶ ποῖος ξέριε πόσο θὰ ταλαιπωρεῖτο, πόσο θὰ δυστυχούσε ἀκόμα, ἂν δὲν εἶχε τὸ ὑπέροχο προσὸν τοῦ ἐξαιρετικοῦ ἀθλητῆ. Δόξα σοι ὁ Θεὸς πού κρατήθηκε ὡστόσο συνάντησε ἓνα ἔμπραχτο ἐνδιαφέρον! Ἦτανε μεγάλος ἦρωας σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο. Ἀπὸ μικρὸ παιδί ὑποσιτιζόταν, πολλὰς φορές ἔκανε προπονήσεις ἐνῶ διαμαρτυροῦταν ἡ κοιλία του. Μὰ δόξα σοι ὁ Θεός! Τώρα πᾶχει δουλειὰ φροντίζει νὰ χορταίνει ἐπιμελῶς. Καὶ προσπαθεῖ πιά γιὰ τὴ δευτέρη καὶ κρισιμώτερη ἀθλητικὴ ἐξόρμησή του.

Ἄν τὰ κατὰφερε—καὶ θὰ τὰ κατὰφέρει, ναι, θὰ τὰ κατὰφέρει—ὄχι μονάχα θὰ ὀλοκλήρωνε τὴν ἐπιτυχία του, μὰ ἡ δόξα θ' ἄνοιγε μπροστά του εὐρὺ τὸν δρόμο τῆς ἀτομικῆς ἀνάπτυξης κι' εὐημερίας. Μιὰ φορά, τὰ 100 μέτρα τὰ πήρε. Καὶ θὰ τὰ ξαναπάρει, κι' ἄς λέγαν μερικοὶ ὅτι ἐφέτος θ' ἀντιμετώπιζε ἓνα πιὸ ὑπολογίσιμο ἀντίπαλο, Γρηγόρη τὸν λένε, πούναι, λένε, τὸ νέο, ἀγνωστο ἀθλητικὸ ἀστὲρι μιὰς ἐπαρχίας, πού σύντομα θὰ σκορπίζει τὴν αἴγλη του στὴν πατρίδα καὶ στὸν κόσμον. Λένε ἀκόμα ὅτι στοὺς προκριματικούς, αὐτὸς ὁ—πᾶς τὸν λένε;—Γρηγόρης, ξεπέρασε τὸν Χάρη περίπου 2)10 τοῦ δευτερολέπτου. Θάναι ὁμως λόγια καὶ παραμύθια. Ἐξ ἄλλου, καὶ ἀλήθεια νᾶναι, πάλι ὁ Χάρης δὲν εἶχε τίποτα νὰ φοβηθεῖ. Στὶς προπονήσεις του, εἶχε σημειώσει κι' αὐτὸς ἐν τῷ μεταξύ νέες ἐπιδόσεις, πού ἔδειχναν καθαρὰ ὅτι θὰ ξεπερνοῦσε τὸν ἀντίπαλό του κατὰ δύο ἢ τρία δέκατα τοῦ δευτερολέπτου.

Ἡ μεγάλη ὁμως ἀγωνία τοῦ Χάρη δὲν ἦταν τὰ 100 μέτρα—αὐτὰ τᾶχε στὴν τσέπη. Ἀλλὰ τὰ 400 καὶ τὰ 800. Σ' αὐτὰ τὰ δύο ἀγωνίσματα, ἔπρεπε ἐφέτος ν' ἀποσπάσει τὴν πρώτη νίκη ἀπ' τὸν Τζανῆ, τὸν θριαμβευτὴ τῶν δύο τελευταίων χρόνων. Φυσικά, ὁ Χάρης θὰ μετέσχε καὶ σὲ δύο-τρία ἄλλα ἀγωνίσματα, μὰ πρὸς τὸ παρὸν δὲν περίμενε πρώτες νίκες ἀπ' αὐτά. Θάπαιρνε δευτερεῖα, πού θὰ τὸν ἐνίσχυαν νὰ φθάσει στοὺς βαθμοὺς τοῦ πολυνίκη, ὅπως συνέβη τὸν καιρὸ πούταν στὸ σχολεῖο. Τὰ πρωτεῖα σ' αὐτὰ τ' ἀγωνίσματα τὰ χάριζε γιὰ ἓνα-δύο χρόνια ἀκόμα στοὺς διάφορους ἄλλους. Ὅμως στὰ 400 καὶ στὰ 800, θάπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ

έβαζε κάτω τὸν Τζανή αὐτὴ τὴ φορά. Ὁ προπονητὴς καὶ οἱ ἐνημερωμένοι φίλαθλοι τὸνίζαν συχνὰ ὅτι ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ξεπεράσει τὸν Τζανή. Ἀποτελοῦσε μονάχα ζήτημα προπονήσεων.

Καὶ προπονήσεις ἔκανε μὲ τὸ ὑπέρουψοῦται. Κάθε αὐγὴ σηκωνόταν ἀπ' τὸ στρώμα κι' ἔσπευδε στὸ γήπεδο. Συχνὰ ὁ καημένος, μὲ δυσκολίαν ἔπαιρνε τὴν ἠρωϊκὴ ἀπόφαση καὶ ξεπεταγόταν ἀπ' τὸ κρεβάτι. Ἰσα-ἴσα τὴν αὐγὴ τὸν ἔπιανε μιὰ χαλάρωση τόσο ὠραία, τόσο τρυφερή, ἤθελε νὰ συνεχίσει τὸν ὕπνο. Ἐξ ἄλλου, στὴ φαντασία του παιγνίδιζαν περιπτώσεις ἐρωτικές, καὶ μιὰ βαθειὰ γλυκύτητα τὸν ἔσπρωχνε σ' ἔκσταση. Ἐβλεπε κορίτσια ἀφροπλάσμενα, γεμάτα γοητεία καὶ νάζι, κι' ἦτανε σὰ νὰ τὸν καλοῦσαν σὲ μιὰ ἐκδήλωσι ὀργιαστικὴ. Μὰ τὴν τελευταία στιγμή τὰ κατάφερνε πάντα νὰ συνέρχεται, νὰ δραπετεύει ἀπὸ τὰ ὄργια τῆς φαντασίας καὶ τὴς προκλήσεις τῆς πραγματικότητας. Συνέχαιρε τότε τὸν ἑαυτὸ του, ποῦ κατάρθωνε ν' ἀποθηκεῖ ἐνέργεια ὀλοένα. Κι' ἡ φαντασία του πλανιόταν στοὺς προσεχῆς ἀγῶνες: Χιλιάδες καὶ χιλιάδες θεατὲς μὲ πυκνότητα σαρδελοειδῆ τὸν ἐπυφνημοῦν γιὰ τὴς νίκες του. Ἀλαγαμοὶ καὶ ἰαχὲς οὐρανομήκεις, ἀναριθμητὰ ζήτω καὶ μπράβο, γειά σου Χάρη, γειά σου καμάρι μας, χοροπηδήματα ἐνθουσιασμοῦ, ξεπετάγματα καπέλλων, ἀγκαλιάσματα καὶ φιλήματα, κύπελλα, μετάλλια, ἀνθοδέσμες, δῶρα. Θρίαμβος, θρίαμβος!

* * *

Τὸ Στάδιο εἶναι τώρα γεμάτο σαρδέλες. Σημαίες, ἐπίσημοι, φωτορεπόρτες— μὲ πόσα ἀθλητικὰ στιγμιότυπα θὰ φιγουράρει ὁ Χάρης αὐριο στὴς ἐφημερίδες! — μικρόφωνα καὶ μεγάφωνα, ἐπιμελητὲς τρέχουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Κι' ὁ Χάρης βρίσκεται σὲ τέλεια φόρμα. Μονάχα κάποτε—κάποτε διερωτᾶται πὸσο μεγάλη θάναί ἡ σφοδρά του ἄν, παρὰ τὴς προσδοκίης του, ὑστερήσει στοὺς φετεινοὺς ἀγῶνες, τοῦ πάρουν τὰ πρωτεῖα. Μά, ἄι, στὸ διάολο, τί σκεφτότανε τώρα! Μπᾶς δηλαδὴ καὶ τὸν ἐπηρεάσαν κάποιες ἀόριστες φήμες ὅτι δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὰ βγάλει πέρα μὲ τοὺς συναγωνιστὰς του; Ὅχι, ὄχι, κατὰ θάθος τέτοιες ἀνοησίες δὲν τὸν ἔχουν ἐπηρεάσει καθόλου—ἐπέμενε νὰ πιστεύει. Ἡ ἱκανότητά του καὶ ἡ αὐτοπεποίθησή του ἀκλόνητες παραμένουν. Ἔτσι ἀπλῶς, ἀπὸ ἐπιπολαιότητα, τοῦ πέρασεν ἡ ἰδέα. Ἄι στὸ διάολο!

Καὶ νά, σὲ λίγο: Παρέλαση, ὀρκωμοσία, καὶ τέλος ὁ κ. Πρόεδρος ἀγγέλλει τὴν ἔναρξη τῶν ἀγῶνων μιλώντας γιὰ τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα ἀθάνατο, ἀγνὲ πατέρα τοῦ ὠραίου, τοῦ μεγάλου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ.

Τώρα ὁ Χάρης κι' οἱ ἄλλοι ἀθλητὲς τῶν 100 μέτρων παίρνουν τὴς θέσεις των. Ἡ ἐκπυρσοκροτοῦρα τοῦ ἀφέτη ὑψοῦται.

Μπάμ, ἠκούσθη στὸν ἀέρα. Μὰ εὐθὺς κατόπι ἕνα δεύτερο μπᾶμ ἀκύρωσε τὸ πρῶτο, γιὰτὶ ὁ Χάρης ἀπὸ βιασύνη, νευρικότητα καὶ σύγχυση εἶχε ξεκινήσει πρὶν ἀπ' τὴν ἐκπυρσοκρότηση. Ξανά στὴς θέσεις των. Προσοχή! Δεύτερο μπᾶμ. Ἀκύρωση καὶ τοῦ δευτέρου μπᾶμ, γιὰτὶ ἕνας ἄλλος ἀθλητὴς τοὺς ξεγέλασε στὴν ἐκκίνηση. Καὶ πάλι πίσω στὴς θέσεις των καὶ κόντρα μπᾶμ. Καὶ ἀντίκοντρα μπᾶμ, γιὰτὶ ὁ Χάρης βιάστηκε πάλι. Νέο μπᾶμ, ἕτερος βιαστικὸς καὶ νέα ἀκύρωση. Μπάμ ἐκ νέου καὶ νέον ἀντιμπᾶμ. Κι' ἐπὶ τέλους τὴν ἔχτη φορά δὲν μεσολάβησε ἀκύρωση. Φορρρ, οἱ λεβέντες ἀθλητὲς τρέχουν μὲ σφίξιμο ἀξιοθαύμαστο. Οἱ θεατὲς στὴς κερκίδες σηκώθηκαν ὡς ἕνα σῶμα καὶ ὠρούσαν ὡς μ' ἕνα στόμα. Κι' ὕστερα ἀπὸ λίγα δευτερόλεπτα μεσολάβησε τὸ τραγικὸ ἀποτέλεσμα: Πρῶτος ἦλθε ὁ Γρηγόρης καὶ δεύτερος ὁ Χάρης, μὲ διαφορά ἐνδὸς μέτρου.

Σὰ νὰ χτύπησε τὸν Χάρη κεραυνός. Σὰ νὰ ἐξατμίστηκε, σὰ νὰ τοῦλθε λιποθυμία. Μὰ γρήγορα φρόντισε νὰ ἐκδηλωθεῖ μὲ μιὰ ὄργη ὑστερική:

—Αἰσχος! Ἄρχισε νὰ κράζει. Αἰσχος! Ἄκυρο τὸ ἀποτέλεσμα, ἄκυρο! Ὁ Γρηγόρης μᾶς ξεγέλασε στὴν ἐκκίνηση! Δὲν τὸν εἶδατε κι' ἐσεῖς πὼς ξεκίνησε; Ὁ ἀφέτης ἦ τὰ μερόβεψε, ἦ μερολήπησε. Ἐπιτρέπεται; Ἐκκίνηση ἦταν αὕτη; Δὲν ἐπιτρέπεται. Αἰσχος!

Κι' ἐνῶ ὁ νικητὴς δεχόταν ἀγκαλιάσματα καὶ φιλήματα, ὁ Χάρης ἔτρεχε στὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, διαμαρτυρόμενος μὲ λόγια ἀτσάλενα καὶ καλλιμάρμαρες χειρονομίες. Μὰ ἡ ἐπιτροπὴ τοῦ ἀπάντησεν ὁμοφώνως καὶ ξεροφώνως: Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἔγκυρο. Μερικὰ ἀπὸ τὰ μέλη τῆς μάλιστα, τοῦ ἔκαναν παρατηρήσεις γιὰ ἀντισυμβαλλομένη διαγωγή, ἐνῶ ἀπ' τὴς κερκίδες ἄκουε ταυτόχρονα μιὰ στρίγγλικη συναυλία ἀποδοκιμαστικῶν σφυριγμάτων ποῦ ἀσφαλῶς ἀπευθύνονταν σ' αὐτόν.

Πήγε στ' αποδυτήρια μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, μὰ κατὰ βάθος συντριμμένος. Οὐ, διάολε, τί τρομερὸ χτύπημα ἦταν αὐτό. Νὰ χάσει μιὰ τέτοια νίκη ποὺ τὴν εἶχε στὴν τσέπη ἀπὸ πέρσυ, νὰ τὸν ξεπεράσει ὁ ἀγνωστος Γρηγόρης, ἄκουσον ἄκουσον, ἓνα ὀλόκληρο μέτρο!

Μερικοὶ φίλοι καὶ γνωστοὶ τοῦ ἔτρεξαν κοντά του γιὰ νὰ μάθουν ἀπ' τὸ δίκό του τὸ στόμα «πῶς συνέβη». Κι' αὐτὸς ξέπασσε πάλι, μιλώντας γι' ἀδικίες. Ἦτανε τόσο ἐξαγριωμένος, ποὺ φαινόταν σὰ νὰ τσακωνόταν μὲ τὸς συνομιλητὲς του, καὶ λὲς κι' ἦταν ἔτοιμος νὰ τοὺς ξυλοφορτώσει. Μέσα ὅμως σ' αὐτὸ τὸ μένος του, ἐνοιώθη ὅτι καὶ ἡ ἐκκίνηση καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν κανονικώτατα. Θεώρησε ὅμως καθῆκο του νὰ διαμαρτυρηθεῖ γιατί ἡ συνείδησή του, σὰ γνήσια Ἑλληνική, δὲν ἦταν εὐκολο νὰ παραδεχθεῖ μίαν ἧττα. Ἔπρεπε νὰ πεί κάτι. Καὶ τότε, καὶ θὰ συνέχιζε νὰ τὸ λέει, γιὰ τὸ γινάτι τους!

Τὴ νύχτα ὅμως δὲ μπόρεσε νὰ ἠσυχάσει. Ὁ ὕπνος του ἦταν νευρώδης, ἐφιαλτικός, μαῦρα συναισθήματα τὸν παιδεύανε, κάμποσα «ἄχ» ἔβγαιναν ἀπ' τὸν ἀναστατωμένο του ἑαυτό. Ἄχ, τί ἔπαθε! Ἄχ, καὶ νάταν δυνατὸ νὰ διάσχιζε τὸ στάδιο μὲ ταχύτητα γερακιοῦ, νὰ ἐπέπιπτε στὸ τέρμα κάθε ἀγώνα ἀφήνοντας κάθε ἀντίπαλο ξωπίσω μακριά, στὴ μέση τῆς διαδρομῆς!

Ἄλλὰ δυστυχῶς δὲν ἦταν γεράκι. Κι' ἄρχισε νὰ συλλογίζεται ὅτι, ἂν τᾶφερνε ἡ μᾶρφη μοῖρα νὰ χάσει τὰ πρωτεῖα κι' ἀπὸ τ' ἄλλα δυὸ ἀγωνίσματα, τὸ ἀθλητικό του ἀστέρι θάδυσ, ἔτσι μόλις ἄρχισε ν' ἀνατέλλει. Θὰ περνοῦσε στὴν κατηγορία τῶν δευτέρων, τῶν ἀσημῶν ἀθλητῶν, τῶν οὐραγῶν, τοῦ τσούρμου. Ὁ κόσμος θ' ἀγκάλιαζε νέα ἰνδάλματα. Οἱ ὑποστηρικτὲς του θὰ γίνονταν, τοὐλάχιστο ἀδιάφοροι ἀπέναντί του. Κι' ἄντις νὰ πάρει προαγωγή στὴ δουλειά του, ὅπως τόχε ζητήσει ἐπανειλημμένα, θάμνε βουλιαγμένος στὴν ἴδια θέση, καὶ τὸ χειρότερο—τόβλεπε κι' αὐτὸ καθαρά—ὁ τμηματάρχης του θὰ τὸν πῆζε τώρα νὰ ἐργαστεῖ μὲ περισσότερο ζῆλο. Οἱ ὑπαινωμοὶ ποὺ τοῦχε κάνει προηγουμένως ὁ προϊστάμενός του θὰ ἐξελλίσσονταν σὲ λόγια σταράτα—θὰ τοῦλεγε ὅτι χρειάζοταν προπονήσεις ὄχι μονάχα στὸν ἀθλητισμὸ, ἀλλὰ καὶ γιὰ ν' ἀποχτήσει ἱκανοποιητικὴ ἀντίληψη τῆς δουλειᾶς του.

Ἔπρεπε νὰ κερδίσει αὔριο, δεύτερη μέρα τῶν ἀγώνων, τὰ 400 μέτρα. Ναλθεῖ πρώτος! Ἔπρεπε. Ἔτσι καὶ μόνον ἔτσι θὰ διατηροῦσε κάποιο ἀξιόλογο ἀθλητικὸ γόητρο. Κι' ἀκόμα, ὤφειλε νὰ βγεῖ νικητὴς καὶ στὰ 800, ποὺ θὰ διεξήγονταν τὴν τρίτη μέρα. Ἄν τὰ κατάφερνε καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀγώνισμα—καὶ θὰ τὰ καταφέρει, ναί, θὰ τὰ καταφέρει—τότε ἡ ἀξιοπρέπειά του θὰ ἐνισχυόταν, κι' ἡ ἀπροσδόκητη ἀποτυχία του στὰ 100 μέτρα θὰ ἔχανε, καὶ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τοὺς φιλάθλους, τὴν πρώτη, βαρειά τῆς σημασίας.

«Αὔριο θὰ τοὺς δεῖξω ἐγώ!» Τόνισε πάλι ὁ Χάρης στὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ κατανικήσει κάθε ἀπαιτιόδοξη σκέψη. Ἡ ἄλλη μέρα ὅμως τοῦ ἔφερε καινούργια ἀπογοήτευση. Ὁ Τζανῆς, ὕστερα ἀπὸ μιὰ συναρπαστικὴ διαδρομὴ κέρδισε τὰ 400, ξεπερνώντας τὸν 1½ μέτρο. Ζήτη Τζανῆ, γειά σου Τζανῆ, ἀθάνατος θὰ μένεις! Ὁ Χάρης ἔτρεξε ἀμέσως στὰ αποδυτήρια. Τοῦλθε νὰ κλάψει, μὰ κατώρθωσε νὰ συγκρατηθεῖ. Σὲ λίγο μάλιστα, πῆρε τὸ ἀλαζονικὸ ὕφος του κι' ἀνέκραξε στοὺς ἀπορήμενους του φίλους:

—Βρὲ παιδιά, ἄς ὀψονται οἱ αἴτιοι! Ἡ χθεσινὴ ἀδικία μοῦκοψε τὴ φόρα. Ἄλλα σὰς τονίζω, δὲν θὰ τὴν ξαναπάθω. Θὰ πάρω τὰ 800. Θὰ τὰ πάρω γιὰ τὸ πείσμα τοὺς ἐκείνους ποὺ συνωμότησαν ἐναντίον μου. Ἄκουσε ἐκεῖ, νὰ δώσουν τὰ 100 μέτρα στὸ Γρηγόρη! Ἄν εἰσάστε ἐσεῖς στὴ θέση μου, τότε θὰ βλέπατε ἂν σὰς ἔμενε ἠθικὸ νὰ συνεχίσετε ὕστερα ἀπ' τὴ χθεσινὴ ἀδικία. Μὰ θὰ τὸ ξαναβρῶ τὸ ἠθικὸ μου. Μιὰ φορά, σεῖς τὸ ξέρετε πολὺ καλά ὅτι στὶς προπονήσεις μου ἔχω ἐπιδόσεις ἀνώτερες ἀπ' τοὺς Γρηγόρηδες καὶ τοὺς Τζανῆδες! Αὔριο θὰ δεῖτε! . . .

Σὰ ξαναβρέθηκε πάλι σπῆτι, μάταια προσπάθησε ν' ἀποτινάξει ἀπ' τὸ μυαλό του τὴν αἴσθηση τῶν ἀποτυχιῶν. Ὁ τίτλος τοῦ πολυνική, πάει, χάθηκε πιά γι' αὐτόν. Ἐκεῖνο ποὺ τοῦμενε ἦταν νὰ ἐξασφαλίσει στὸ τελευταῖο ἀγώνισμά του τὴν πρώτη νίκη, γιὰ νὰ παραμείνει στὸ ἴδιο, τὸ περσινὸ ἐπίπεδο, νὰ μὴ πέσει πιὸ κάτω. Μὰ βρὲ ἀδελφέ, δὲν θὰ τὰ κατάφερνε ἐπὶ τέλους νὰ πάρει μιὰ νίκη πρώτη; Ὁ θὰ κατάφερνε, ναί, θὰ τὰ κατάφερνε, γιατί ὁ Τζανῆς ἐφέτος δὲ θὰ τὰβγάζε πέρα στὰ 800, ἦταν γηραιότερός του, 37 χρονῶν, πέρσυ μετὰ βίας τὰ πῆρε.

Ἡ σκέψη του ὄμως σημειώνει μεταπτώσεις συχνά. Κι' ἂν χάσει καὶ στὰ 800; Ἄν συμβεῖ τὸ ἴδιο, ὅπως συνέβη στὰ 100 καὶ στὰ 400; Τί προσβολή, τί προσβολή! Καὶ στὸν λογισμό του ξανάρχονταν, πολὺ πιὸ ζωηροί, κάποιοι παλhoὶ στοχασμοὶ του: «Μωρέ, ποῦ ἔμπλεξα ὁ καημένος! Βεβαίως, μοῦ ἄρεσει ὁ ἀθλητισμός, μὰ ποτὲς δὲ φανταζόμουν πῶς θὰ μὲ κατατοῦσαν τόσο φανατικό. Ἄλλὰ, μπορούσε νὰ γίνει κι' ἄλλοιαι; Ὁ ἀθλητισμὸς ἀποτελοῦσε γιὰ μένα τὸ μόνο μέσον γιὰ νὰ κινήσω τὴν προσοχή. Διαφορετικά, κανεὶς δὲ θάκανε τὰ ἔξοδα γιὰ τὶς σπουδές μου, κανεὶς δὲ θὰ φρόντιζε γιὰ νὰ μοῦ δοθεῖ μιὰ δουλειά. Γιὰ ἰδέες, ὁ Κωστάκης, ὁ Γιάννης, ὁ Γεωργάκης, φτωχὰ παιδιά, ποῦ δὲν ἦταν ἀθλητές, παράτησαν τὸ σχολεῖο γιατί δὲν εἶχαν λεφτά. Μὰ καὶ πολλοί, πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμα, ἀπ' ἐκείνους ποῦ κατάρθρωσαν νὰ τελειώσουν τὸ σχολεῖο, δυστυχοῦν σήμερα, εἶναι ἀνεργοί, κανεὶς δὲν τοὺς λαμβάνει ὑπ' ὄψη, κανεὶς. Ἐνῶ ἐγώ, μὲ τὸ σφίξου—σφίξου στὰ γήπεδα, τὰ κατάφερα καὶ μὲ λάβαινε ὑπ' ὄψη. Καὶ ἀθλητὴς νὰ μὴ ἦταν τὸ ριζικό μου, πάλι ἀθλητὴς θὰ γινόμουν μὲ τόσες προπονήσεις. Ἄχ ὄμως, τί κούφια ποῦναι ἡ κοινωνία μας, τί κούφια! Εἶναι λογικὸ βρὲ παιδιά, νάσαι κανεὶς ἀθλητὴς γιὰ νὰ τὸν προσέξουν, νὰ τοῦ δώσουν μιὰ κομσοδουλειὰ νὰ ζήσει;

»Κι' ὕστερα, τί εἶναι αὐτὴ ἡ μανία νὰ ζητᾶνε κάθε χρόνο καινούργιες ἐπιδόσεις; Εἶναι δυνατό νὰ σημειώνωνται στὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα νέες καὶ νέες ἐπιδόσεις; Ἄν εἶναι ἔτσι, τότε θάλαθε μέρα ποῦ οἱ ἀθλητὲς τῶν ἀγῶνῶν δρόμου θὰ ξεπεράσουν σὲ ταχύτητα τὸν ἤχο καὶ τὸ φῶς. Εἶναι ποτὲ δυνατό; Ὁχι, δὲν πιστεύω, δὲν πιστεύω. Θάλαθε ἕνας καὶρός, ποῦ θ' ἀντιληφθοῦν ὅλοι τὴ μεταίπιονία τῶν ἐπιδόσεων καὶ θὰ βάλουν φρένα πιά σ' αὐτὸ τὸν ἐξωφρενισμό. Καὶ τότε θὰ ἰσχύει γιὰ καλὰ τὸ πνεῦμα τῆς Ὀλυμπιάδας, ποῦ διδάσκει ὅτι δὲν ὑπάρχουν νικητὲς καὶ ἡττημένοι στὸν ἀθλητισμὸ, ἀλλὰ μόνο ἐκείναι ποῦ ἀγωνίζονται καλὰ. Ὁχι σὰ χτὲς καὶ σὰ σήμερα, ποῦ ἐπειδὴ ὁ Γρηγόρης κι' ὁ Τζάνης μὲ ξεπέρασαν τόσο λίγο, τόσο λίγο, ἀποθεῶνταν ἀπ' τὸν κόσμο, ἐνῶ ἐγὼ ἀκούω σφυριές καὶ παρατηρήσεις.

»Ἄκουσε ἄκεί! Τί χρειαζόμαστε τὶς ἐπιδόσεις; Ἡ μηχανὴ ἀποτελεῖ ἀπὸ πολλοῦ πιά τὸ πραχτικό, τὸ ἀκατανίκητο μέσον τῆς ταχύτητας, τῆς ἐνέργειας, τῆς δύναμης. Δὲν εἶναι ἔτσι; Γιατί λοιποῦν ἡ μανία τῶν ἐπιδόσεων, γιατί, γιατί; Γιὰ νὰ κεντρίζεται ὁ ζήλος; Μάλλον, λιγοστεύει τὸν ζήλο. Ὁ ἀθλητισμὸς γίνεται προνόμιο λίγων μονάχα. Πόσος καὶ πόσος κόσμος θὰ ξεθάρρευε καὶ θάτρεχε στὰ γήπεδα γι' ἀσκήσεις, γιὰ γυμνάσματα, ἀπλᾶ, ἀπέριττα, ἂν δὲν ἐπικρατοῦσεν ἡ ταπεινὴ ἰδέα ἐπιδόσεων καὶ νικῶν! Πρὸς τί νὰ τρέχουν τώρα στοὺς στίβους, πρὸς τί νὰ κάνουν ἀσκήσεις καὶ γυμνάσματα οἱ Ἄλφα καὶ οἱ Βῆτα, ποῦ δὲν εἶναι ἀθλητὲς; Γιὰ νὰ τοὺς κοροϊδεύουν οἱ ἐπιτόλαιοι καὶ οἱ κούφιοι, καθὼς κοροΐδεψαν μιὰ μέρα κάποιο μὴ ἀθλητὴ, τὸν Χριστοδουλίδη, αὐτὸ τὸν καλωσυνάτο ἄνθρωπο, καθὼς τὸν εἶδαν σὲ κάποιες προπονήσεις νὰ σηκώνει κι' αὐτὸς βάρη;

»Ὁ φουκαράς ὁ Χριστοδουλίδης! Σπίτι δὲν εἶχε κατάλληλο, βρέθηκε στὶς προπονήσεις, ἄνοιξε ἡ ὄρεξη του νὰ γυμναστῆ, μὰ οἱ σφυριές κι' οἱ εἰρωνικὲς κραυγὲς π' ἄκουσε ἀπ' τοὺς «παρισταμένους» τὸν ἔκαναν νὰ φύγει ντροπιασμένος γιὰ νὰ μὴ ξαναφανεῖ πιά ποτὲ μέσα στὸ γήπεδο—τί τραγικὴ εἰρωνεία!—τοῦ «καλῶς ἀγωνίζεσθα!»! Αὐτὸ ὄμως ποῦκανε ὁ Χριστοδουλίδης, ἀσφαλῶς, ναί, ναί, ἀσφαλῶς, θὰ γίνεται στὸ μέλλον ἀπὸ πλήθη ὀλόκληρα. Στὸ μέλλον, σὲ κάποιο μέλλον. Ἡ φρενίτιδα τῶν ἐπιδόσεων καὶ τῶν νικῶν θὰ ἔχει τότε ἐξαλειφθεῖ ἀπ' τὰ μυαλά, οἱ ἄνθρωποι θὰ γυμνάζονται διαυγεῖς καὶ ἐλεύθεροι. Ἔτσι θὰ δοξάζονται πραγματικὰ πατρίδες καὶ λαοί—ἡ ἀνθρωπότης ὀλόκληρη».

Κι' ἔρχονταν αὐτὴ τὴ φορὰ πολὺ πιὸ ζωηροὶ αὐτοὶ οἱ στοχασμοὶ στὴ λογικὴ τοῦ Χάρη. Μὰ ὅσο ζωηροὶ καὶ νάταν, δὲ μπορούσαν στὴ ψυχρὸσύνθεσή του νὰ κατανικήσουν τὴ σημερινὴ πραγματικότητα. Καὶ μερικὲς φορὲς περιγελοῦσε τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὶς χιμαρικές ἰδέες ποῦ κατέβαζε. Ἡ πίκρα ἀπ' τὴν ἦτα του στὰ προηγούμενα ἀγωνίσματα, ἡ ἀγωνία του γιὰ τὰ 800, ὄχι μόνο διατηροῦσαν τὴν ἴδιαν ἐντάση, μὰ ὀλοένα αὐξάνονταν. Διότι ἤξερε τί τὸν περίμενε, ἂν τοῦ κολλοῦσαν τὸν φρικώδη τίτλο τοῦ οὐραγοῦ.

Μὲ αὐτὴ τὴν ἀγωνία ὁ Χάρης πέρασε τὶς ὥρες τῆς νέας ἀναμονῆς. Ὁρεξὴ γιὰ νὰ φάει δὲν εἶχε. Ποῦ καὶ ποῦ μάλιστα αἰσθανόταν μιὰ μικρὴ ζάλη, τὸν ἔπιανε μιὰ ἐλαφρὴ σκοτοδίνη, μὰ δὲ βαριέσαι, σ' αὐτὰ δὲν ἔδινε σημασία καθόλου. Ἄλλωστε, λίγη ζαλάδα αἰσθανόταν ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦταν μαθητὴς. Τὸ ζήτημα τώρα ἦταν νὰ κερδίσει μιὰ νίκη. Τὸ μόνο ζήτημα αὐτὸ ἦταν.

Κι' όταν ξαναμπήκε στο στάδιο γι' αυτό τὸ ζήτημα, εἶδε τὸν πρόεδρο τοῦ σωματείου του νὰ τὸν πλησιάζει γεμάτος καταδεχτικότητα καὶ ὑποχρεωτικότητα:

—Χάρη, τοῦ λέει, ξέρεις πόσο σε ὑποστηρίζω. Καὶ θὰ σε ὑποστηρίξω ἀκόμα περισσότερο. Ἀθλοθέτησα τὰ 800 μ' ἕνα βαρύτεμο κύπελλο. Ξέρε το, δὲ θέλω νὰ τὸ πάρει ὁ Τζανῆς, ποὺ ἀνήκει σὲ ἄλλο σωματεῖο. Παρὰ τὴς ἀποτυχίες σου, ἐξακολουθῶ νὰ βασίζωμαι σὲ σένα καὶ γιὰ νὰ σ' ἐνθαρρύνω ἀκόμα περισσότερο σοῦ δηλώνω ἂν ἐλθεῖς πρῶτος θὰ σοῦ δώσω κι' ἕνα τρέκ, δὲ σοῦ λέω πόσα, μὰ θὰ χαρεῖς πολὺ. Ἐν τάξει;

—Ἐν τάξει, εὐχαριστῶ κύριε πρόεδρε. Εὐχαριστῶ πολὺ. Θὰ κάνω τὸ πᾶν!

Βαρύτεμο κύπελλο καὶ τρέκ! Ἔτσι ὁ θρίαμβος θάταν πιὸ μεγάλος. Ἀλλὰ— Παναγιά μου βοήθα με...—πιὸ μεγάλη θὰ γινόταν κι' ἡ ἐνδεχόμενη ἡττα.

Νὰ ὁμως ποὺ ὁ ἐπιμελητὴς τοὺς καλεῖ. Οἱ ἀθλητὲς τῶν 800 παίρνουν τὴς θέσεις τῶν κι' ὁ κόσμος ἀρχίζει τὰ χειροκροτήματα.

—Χάρη μου, χαίτε Χάρη μου! Δείξε τοὺς ποῖδες εἶσαι! Ἀκούει μιὰ βαρεῖα φωνὴ ἀπ' τὴς κερκίδες—εἶναι ὁ ἐξάδελφός του ὁ Κουραμπιές, σίγουρα.

—Τζανῆ, μωρὲ Τζανῆῆῆῆ! Ἀκούεται μιὰ ἄλλη φωνή, δυνατὴ καὶ κυματίζουσα. Νὰ μᾶς δώσεις νέο ρεκόρ. Ρε—κόρ, ρε—κόρ!..

Ὁ ἀφέτης, μὲ ἄνεση αὐτὴ τὴ φορά, ὑψώνει τὸ ἐργαλεῖο του καὶ πυροβολεῖ. Οἱ ἀθλητὲς ξεκινοῦν, λὲς χωρὶς νευρικότητα, ἀλλὰ μὲ ψυχραιμία, μὲ διαύγεια καὶ ἀπλότητα. Τὰ πρῶτα τετρακόσια μέτρα θρῖσκουν τὸν Χάρη νὰ προπορευεταί ἐλαφρά. Σὲ λίγο ὁμως ὁ Τζανῆς ἀνοίγει ταχύτητα καὶ τὸν ξεπερνᾷ, μὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι φαίνεται νὰ τρέχει μὲ περισσότερη ἄνεση. Κι' ἀκόμα, τὸν βοηθᾷ πράγματι πολὺ πού τὰ σκέλια του εἶναι πιὸ μεγάλα κι' οἱ σκελιές του πιὸ ἀνοιχτές. Μπόι πού σοῦχει αὐτὸ τὸ τέρας! Συλλογίζεται ὁ Χάρης μὲ δραματικότητα λύσσης, καθὼς βλέπει τὸν ἀντίπαλό του μπροστὰ του πιά. Τέρας σωστό! Σοῦρχειται νὰ πάρει ἕνα μπαλτὰ καὶ νὰ κόψει τὴς ἀρίδες του!

Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἦταν βολετὸ νὰ ἐφαρμόσει τὴ σκέψη του, δὲν τοῦμενε τίποτα ἄλλο νὰ κάνει παρὰ νὰ σφιχτεῖ πολὺ, νὰ σφιχτεῖ νὰ σφιχτεῖ, πάσει θυσιά ν' ἀποφύγει τὴν ἡττα. Θεέ μου, ὁ Τζανῆς κατάρθωσεν ἤδη νὰ τὸν ξεπεράσει ἐνάμισιο μέτρο. Ἡ κατάσταση ἐξελίσσεται σὲ τραγικὴ. Ἀλλοίμονο, ἀλλοίμονο ἂν ὁ Χάρης χάσει καὶ σ' αὐτὸ τὸ ἀγώνισμα τὴν πρῶτὴ νίκη. Παναγία μου βοήθα με, ἐπικαλεῖται ἐκ βαθέων καὶ ξανοίγεται στὴν τρεχάλα περισσότερο. Καὶ νὰ, ἀρχίζει νὰ κερδίζει ἔδαφος. Τώρα τὸν χωρίζει μόλις ἕνα μέτρο ἀπ' τὸν ἀντίπαλό του. Ἐνθαρρυντικὸ σημείον, σχεδὸν πρόλογος νίκης. Ἐχουν ἀκόμα νὰ διανύσουν 120 περίπου μέτρα μέχρι τὸ τέρμα. Ὑπάρχει λοιπὸν ἄρκετὸ περιθώριο γιὰ νὰ τὸν ξεπεράσει. Ἐμπρός λοιπὸν, καὶ πάλι ἐμπρός... .

Ἀλλὰ νὰ, πάλι, ὁ Τζανῆς ξανοίγει ἀκόμα περισσότερη ταχύτητα. Τὸν ἀφιλότιμο! Θὰ χάσει, λοιπὸν, ὁ Χάρης τὸ ἀγώνισμα; Ἄ, ὄχι, ὄχι, Παναγία μου βοήθα με, ἐπεκαλέσθη ἀκόμα μιὰ φορά. Μιὰ ἀλλοφροσύνη, ἕνας ἴλιγγος τὸν εἶχε κυριεύσει. Τὰ πόδια του κινόνταν σὰν ἐλατήρια μηχανῆς, ἀλλὰ ταυτόχρονα αἰσθανόταν καὶ κάτι βαρὺ στὸ κορμὶ του. Μέσα στὴν παραζάλη τῆς τρεχάλας σκεφτόταν ὅτι ποτὲ δὲν εἶχε ἀναπτύξει τέτοια ταχύτητα μὰ καὶ ὅτι ποτὲ δὲν ἔνοιωθε τὸ κορμὶ του βαρὺ σὰν τώρα. Γιατί; Ἄστο, ἄστο αὐτό, σὲ τέτοια μεγάλῃ στιγμῇ. Πενήντα μέτρα μόνον πιά μέχρι τὸ τέρμα, πενήντα μέτρα μόνον. Μιὰ δοκιμασία λίγων δευτερολέπτων, ἀκόμα, κι' ὅλα τελειώνουν.

Μὲ ἴλιγγο τρεξίματος, μὲ τυφλὴ, μηχανικὴ ταχύτητα, μὲ σπαραχτικὴ, κατὰ βάθος, ὑπερβολὴ τῶν δυνάμεών του, ὁ Χάρης συνεχίζει τὴν τρεχάλα, κερδίζει νέον ἔδαφος, ἀπέχει ἀπ' τὸν ἀντίπαλό του μόλις μισὸ μέτρο. Μέσα στὴ φουρτούνα, τὴν κούρση καὶ τὴν ἀγωνία τὸν αἰσθάνεται τὸν ἴδρωτα νὰ σαγκώνει, λὲς, τὸ βαρὺ κορμὶ του. Ἡ καρδιά του πάει νὰ σπάσει. Ἰλιγγος, ὑπερίλιγγος. Τὸ τέρμα εἶναι τώρα σὲ ἀπόσταση εἴκοσι μόλις μέτρων, κι' ὁ Χάρης, νὰ τον, νὰ τον, φτάνει πιά τὸν Τζανῆ καὶ προωθᾶνε κι' οἱ δυὸ πλάϊ—πλάϊ. Οἱ κερκίδες βρυχῶνται, ὠρῶνται, οὐρλιάζουν.

—Σφίξου βρὲ Χάρη! Σφίξου ἀκόμα λίγο μάτια μου! Σφίξου, σφίξου, σφίξου! Ξελαρυγγίζεται ὁ ἐξάδελφος Κουραμπιές καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Κι' ὁ Χάρης σφίγγεται, σφίγγεται, σφίγγεται. Μὰ σφίγγεται, σφίγγεται, σφίγγεται κι' ὁ Τζανῆς. Πλάϊ—πλάϊ κι' οἱ δυὸ φτάνουν σὲ ἀπόσταση δυὸ μόλις μέτρων ἀπ' τὸ τέρμα, ὁπότε, Θεέ μου τὶ σφοδρὰ ἦταν αὐτὴ, ὁ Τζανῆς μὲ μιὰν ὑπερπέρτατη προσπάθεια, καταβάλλει τὴν ὑπερ-ὑπέρτατη προσπάθεια τοῦ Χάρη καὶ τραβᾷ μαζί

του την κορδέλλα. Ὁ Χάρης τερματίζει δεύτερος, με διαφορά στήθους μόνο ἀπ' τὸν ἀντίπαλό του.

Ἐνα πρᾶγμα συγκράτησε στὴ μνήμη του ὁ Χάρης εὐθὺς μετὰ τὸν τερματισμό. Σὰν εἶδε τὸν ἀντίπαλό του νὰ παρασέρνει τὴν κορδέλλα, τοῦ φάνηκε νάκουσε μέσα στὸ κορμί του ἕνα τράκ με τρία «τρ». Ὑστερα, τίποτα. Ἔπεσε βαρὺς, μ' ἕνα γδοῦπο, λιπόθυμος, στὸ ἔνδοξο χῶμα.

* * *

Καημένο παιδί. Χρειάστηκαν τρεῖς μῆνες γιὰ ν' ἀναλάβει ἀπ' τὴν σφοδρὰ τοῦ κορμιοῦ καὶ τῶν νεύρων του. Μετὰ τὸ μοιραῖον ἀγώνισμα τὸν κουβάλησαν με φορεῖο στ' ἀποδυτήρια, κι' οἱ πρῶτες βοήθειες χρειάστηκαν πολλὴ ὥρα γιὰ νὰ τὸν κάνουν νὰ συνέλθει. Κανεὶς ὅμως σ' αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν εἶχε ὑποπτευθεῖ, δὲν εἶχε φαντασθεῖ τί εἶχε πάθει ὁ ἐλπιδοφόρος αὐτὸς ἀθλητῆς. Τοὺς ὠδήγησεν ὁ ἴδιος στὸ βαθύτερο πάθημά του, ὅταν συνήλθε. Ἄνοιξε τὰ μάτια, ἀργά - ἀργά, κοίταξε ὄλους τριγύρω μετὰ παράπονο παραχακτικό, κι' ὕστερα ἄρχισε νὰ λέει πὼς αἰσθανόταν «διαφορετικό» τὸ κορμί του. Μὲ ἀργές κινήσεις ἄρχισε νὰ τὸ ψάχνει. Τῶσαξε κι' ὁ γιὰ τὸς, με γοργές κινήσεις αὐτὸς, καὶ βγήκε: Εἶχε κάνει κήλη.

Νοσοκομεῖο, ξεκούραση, ἐγχείρηση. Εἶχαν ταυτόχρονα κλονιστεῖ καὶ τὰ νεύρα του ἀπ' τὸ σφίξιμο καὶ τὴν ἀγωνία, καὶ τὸ ταλαίπωρο παιδί ἔκλαιε συχνά, παραμιλοῦσε, θύμωνε μετὰ τὸ παραμικρό, τοῦφταιγαν ὅλα, ἐπετίθετο πάνω σὲ γιαιτροὺς καὶ νοσοκόμους. Κι' ὡς πέρασαν τρεῖς μῆνες καὶ βγήκε ἀπ' τὸ νοσοκομεῖο γιὰ νὰ συνεχίσει τὴν ἀνάπαυσή του στὸ ταπεινὸ του σπίτι, ὁ Χάρης ἦταν ἕνα ἐρείπιο τοῦ παλαιοῦ ἑαυτοῦ του. Μιὰ νοσηρὴ μελιχιότητα τὸν εἶχε συνεπάρει πιά. Δὲν θύμωνε, δὲν τούμενε δύναμη νὰ θυμῶνει. Ἴσως αὐτὸ νάταν ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας τῶν νεύρων, ποῦ τοῦχε γίνει. Καημένο παιδί. Ἡ λάμψη ἀπ' τὰ μάτια του εἶχε σβύσει. Ρυτίδες τὰ μάγουλά του αὐλάκωναν. Στὸ καχεχτικό πρόσωπό του φαινόταν χαραγμένη μιὰ ἔκφραση ἀπόγνωσης, ἀηδίας καὶ παραπόνου. Καὶ τοῦ ἄρεσκε νὰ μιλά σὲ ὄλους, ἔτσι ἤρεμα, γιὰ τοὺς προηγούμενους στοχασμούς του, γιὰ τὴν ματαιοπονία τῶν ἐπιδόσεων καὶ τῶν νικῶν, γιὰ τὸν συντριπτικὸ φανατισμό του, γιὰ τοὺς ὀραματισμούς του γιὰ τὸν αὐριανὸ ἀθλητισμό.

Τὴ δουλειά του — γραφειᾶς στὸ Ὑγειονομεῖο — τὴ συνέχισε μετὰ τὸν καιρὸ καὶ τὴ διατηροῦσε μόνο καὶ μόνο γιὰτὶ ἦταν ἄξιος οἴκου. Φαινόταν πῶς τσακισμένους ἀνάμεσα στοὺς τσακισμένους.

Πέρασαν τρία χρόνια, ὅταν μιὰ μέρα ἕνας συνάδελφός του τοῦ ἀνήγγειλε ἕνα ἀπροσδόκητο γεγονός:

—Τάμαθες τὰ νέα; Πέθανε ὁ Τζανῆς!

—Πῶς, τί, τί;

—Ναί! Βρέθηκε σήμερα τὸ πρωῖ νεκρὸς στὸ στρώμα. Συφόρηση ἐγκεφάλου.

—Μωρέ, αὐτὸ τὸ θηρίο;

—Ναί, αὐτὸ τὸ θηρίο!

Ὁ Χάρης ξαφνιαστικὴ πολλὴ ἀπ' τὸν ἀπροσδόκητο αὐτὸ θάνατο. Θυμήθηκε καὶ τὸ πάθημα τὸ δικό του. Τὸ ὑποσυνειδητό του ἐνέργησεν ἔντονα.

Καὶ ξανακατέβασε κήλη.

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΒΙΘΗΣ

ΣΟΥΡΟΥΠΟ ΝΑΝΑΙ....

Σούρουπο νᾶναι μέσ' σὲ δάσος
μακρὰ νὰ κοκκινίζει ἡ δύση
σὰν ἀνάμνηση μιᾶς μέρας λαμπερῆς.
Οἱ κορμοὶ νὰ κόβονται στὸ βαθυγάλαζο οὐρανὸ
σὰν ποὺ τοὺς νέκρωσεν ἡ θλίψη,
σὰν ποὺ φωτιά τοὺς ἔκαψε καὶ μείναν
τὰ μαύρα τρόπαια μιᾶς ἡττας.

Σούρουπο νᾶναι μέσ' σὲ δάσος
κι' ἐντὸς σου νὰ θρηνηῖ μιὰ δύση
καὶ γύρω σου κορμοί, κορμοὶ νὰ στέκονται βουβοὶ
τῆς θλιβερῆς ψυχῆς σου παραστάτες.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

ΠΩΛ ΚΛΩΝΤΕΛ

ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΩΝ ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Ἡ Γαλλία κι' ὁλόκληρος ὁ πνευματικὸς κόσμος θρηνοῦν τὴν ἀπώλεια ἑνὸς μεγάλου ποιητῆ καὶ δραματουργοῦ: τοῦ Paul Claudel. Ὁ γηραιὸς Διδάσκαλος, ποῦ, τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια, εἶδε τὸ μόχθο του καὶ τὸ ἔργο του ν' ἀναγνωρίζονται πανηγυρικὰ ἀπ' τὸ μεγάλο κοινὸ καὶ νὰ γίνονται χτήμα του, δὲν ὑπάρχει πιὰ. Ἡ φωνὴ του, φωνὴ ἐνθερμου πιστοῦ, ποῦ ἤξερε νὰ συγκινεῖ τὸν ἀναγνώστη καὶ τὸν ἀκροατὴ καὶ νὰ τὸν μεταφέρει πάνω ἀπ' τὶς μικρότητες τῆς ζωῆς σὲ σφαίρες αἰθέριες, ἐξαυλωμένες, ἔπαυσε ν' ἀκούγεται. Ἀλλὰ τὸ ἔργο του ζεῖ καὶ εἶναι μιὰ κληρονομιά, ἕνα ἀληθινὰ θεῖο δῶρο τοῦ βασανισμένου αὐτοῦ αἰῶνα στὶς ἐπερχόμενες γενεές: γιατί τὸ ἔργο αὐτό, ποῦ τὸ βλόγησε ἡ θεία χάρη, βγαλμένο ἀπ' τὸ αἷμα τῆς καρδιάς τοῦ Δημιουργοῦ του εἶναι ἕνας ἐξάισιος, μεγαλόπρεπος ὕμνος στὸ θαυμαστὸ κι ἀνεπανάληπτο ἔργο τοῦ αἰώνιου Δημιουργοῦ. Ἀγκαλιάζει τὴ γῆ καὶ τὸν ἄνθρωπο, τὴ φύση ὁλόκληρη καὶ εἶναι μιὰ κραυγὴ συμπίνοιας καὶ μιὰ κραυγὴ ἐλπίδας, ἕνα ὑψηλὸν δίδαγμα μὲ πνευματικὴ συνέπεια ζηλευτὴ, μὲ σταθερότητα σπάνια, στὴν παραγμένη ἐποχὴ μας, ὅπου καὶ στὸ πνεῦμα ἀκόμη ἐπιβάλλεται ἡ θορυβώδης, ἡ γελοία μόδα, ἕνα μέγιστον μᾶθημα ποῦ ὀδηγεῖ στὴν ἀπολύτρωση τὴν ψυχικὴ καὶ σωματικὴ διὰ τῆς θυσίας, μιᾶς θυσίας καθαρὰ χριστιανικῆς.

Ὁ Πῶλ-Λουί-Σαρλ-Μαρί Κλωντέλ γεννήθηκε στὶς 6 Αὐγούστου τοῦ 1868 Ὁ Πῶλ Κλωντέλ, κατὰ ζωγραφικὸν πίνακα τῆς Thérèse Le Prat. ἕνα χωριοῦδάκι ἀνάμεσα στὴν Ἴλ-Ντὲ—Φράνς καὶ τὴν Καμπανία, ἀπὸ παλιὰ ἀγροτικὴ οἰκογένεια. Τὶς πρώτες σπουδές του τὶς συμπλήρωσε κάπως ἄτακτα, γιατί ὁ πατέρας του, ὑποθηκοφύλακας τὸ ἐπάγγελμα, εἶχε συχνὲς μεταθέσεις. Τὸ 1882 ὅμως, ἡ μητέρα του ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι κι ὁ νεαρὸς Κλωντέλ γράφτηκε στὸ Λύκειο τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου. Μιὰ ἀπ' τὶς ἀγαπημένες του συντροφίες ἦταν ἡ ἀδελφὴ του Καμίλλη, ποῦ σπούδαζε γλυπτικὴ κοντὰ στὸ Ροντέν καὶ ποῦ πέθανε πρόωρα καὶ ποῦ ὁ ποιητὴς ἀργότερα τὴν ἐξύμνησε στὸ ἔργο του. Στὸ λύκειο εἶχε γιὰ καθηγητὴ τῆς φιλοσοφίας τὸν Μπυρνὼ καὶ συχνὰ ὁ μαθητὴς διαφωνοῦσε μὲ τὸ δάσκαλό του, γιατί τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν θερμὸς ὁπαδὸς τῆς κατηγορικῆς προσταγῆς τοῦ Κάντ. Διάβαζε τότε τὸ Ρενάν, τὸ Βολταίρο. Ἀργότερα, τοὺς ἀπαρνήθηκε, ὅπως καὶ τὸν Κάντ.

Φοιτητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν ἀνακάλυψε τὸν Ἄρθουρο Ρεμπώ, ποῦ ἐπέδρασε πάνω του σημαντικὰ. Τὰ ποιήματά του—ἔγραψε ὁ ἴδιος—«ἄνοιξαν κάποια ρωγμὴ στὸ ὕλιστικὸ μου κότεργο καὶ μοῦ δώσαν μιὰ ζωντανὴ ἐντύπωση, σχεδὸν φυσικὴ, τοῦ ὑπερφυσικοῦ». Τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1886, στὴν Παναγία τῶν Παρισίων, παρακολουθώντας τὸν ἑσπερινό, ὁ Κλωντέλ αἰσθάνθηκε, γιὰ πρώτη φορά, τὴν ἐπίσημη τῆς Θείας Χάριτος, ποῦ ἀπὸ τότε δὲν τὸν ἐγκατέλειψε ποτέ. Ὁ ἄπιστος ζαναγύριζε στὴν πίστη τῶν πατέρων του κ' ἔγινε ὁ πιὸ θερμὸς καθολικὸς χριστιανός.

Ἡ χρονολογία αὐτὴ ὑπῆρξε σημαντικὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἱστορικὴ γιὰ τὸν

ποιητή. Σ' ένα άποκαλυπτικό κείμενο, ό ίδιος ό Κλωντέλ μάς περιγράφει τή μεταστροφή του: «Μέσα σέ μιá στιγμή ή καρδιά μου συγκλονίστηκε καί πίστεια. Πίστεια μέ τέτοια δύναμη παραδοχής, μέ τέτοιο ξεσήκωμα όλου του έαυτού μου, μέ τόση ισχυρή πεποίθηση, μέ τέτοια θεβαιότητα, πού δέν άφηνε θέση σέ καμιάν άμφιβολία, πού, από τότε, όλα τά βιβλία, όλα τά περιστατικά μιás παραγμένης ζωής, δέν κατάφεραν νά κλονίσουν τήν πίστη μου, ούτε μά τήν άλήθεια νά τήν θίξουν... Πόσο είν' ευτυχισμένοι αύτοί πού πιστεύουν! Άραγε νάνα άλήθεια; Είν' άλήθεια, ό Θεός ύπάρχει, είν' έδώ! Είναι Κάποιοι, είναι ένα *Όν, όπως έγώ! Μ' άγαπάει, μέ καλεί».

Τόν ίδιο εκείνο χρόνο, ό Κλωντέλ έγραψε τήν «Κοιμωμένη», όπου περιγράφει τίς φιλονικίες ενός ποιητή μέ πονηρούς φαύλους. 'Ο «Χρυσομάλλης» (1890) είν' ένα δράμα έμμετρο, όπου, γιά πρώτη φορά, παρουσιάζεται ό κλωντελικός ελεύθερος στίχος μ' όλη τήν εύλιγισία του. 'Ο ήρωας του έργου είναι ό χωρικός Σίμων Άνιέλ, άθεος, φιλόδοξος κι άσυνείδητος, πού σκοτώνει τό Βασίλιά του καί πεθαίνει μαζί μέ τήν κόρη του θύματός του. «'Η Πόλη» (1890) είν' ένα άποκαλυπτικό όραμα τής έπαναστάσεως, όπου εκθειάζεται ή ιερή άποστολή του ποιητή.

Στά 1893, ό Κλωντέλ αρχίζει τή λαμπρή διπλωματική του σταδιοδρομία ως πρόξενος στή Νέα 'Υόρκη. Τό 1894 διορίζεται στή Σαγκάη κι άργότερα στό Φού Τσέου. Τό 1900 γυρίζει στή Γαλλία, έχοντας στις άποσκευές του τή «Γνωριμία μέ τήν Άνατολή», ένα ποιητικό έργο, πού ή κριτική τό θεωρεί, όπως καί είναι, έν' άπ' τ' άριστουργήματά ου. Φεύγει σέ λίγο γιά τήν Κίνα καί ταξιδεύει στήν 'Ινδοκίνα καί στήν 'Ιαπωνία, όπου μελετάει τά ήθη, τά έθιμα καί τούς ποιητές αυτών τών χώρων. 'Επειτ' άπ' τό γάμο του μέ τή Δίδα Περρέν, διορίζεται στό Πεκίνο καί κατόπις στό Τσιέν Τσίιν. Τό 1910 στήν Πράγα έμπνέεται τό περίφημο ποιήμα του «Τό βρέφος 'Ιησούς τής Πράγας» άπόνα μικρό άγαλμα, τοποθετημένο κοντά στήν κούνια τών παιδιών του.

Τό 1912 παίζεται στό θέατρο «Έργον» άπ' τό θίασο του Λυιέ—Πό ό «Εύαγγελισμός» μέ σχετική έπιτυχία. Τό 1915 — 16 είν' έπιτετραμμένος στή Ρώμη καί τό 1917, όταν ό Κλωντέλ διορίζεται πρεσβευτής στό Ρίο—'Ιανέιρο, παίρνει γιά γραμματέα του τό φημισμένο γάλλο συνθέτη Νταριούς Μιλώ, πού από τότε άρχισε νά συνθέτει τή μνημειώδη του «'Ορέστεια», μέ βάση τήν περίφημη μετάφραση τής αίσχυλικίας τριλογίας, πού φιλοτέχνησε ό ποιητής.

Στό Ρίο 'Ιανέιρο δέν έμεινε πολύ. Τόν μεταθέτουν συχνά: έτσι τό 1920 είναι πρεσβευτής στήν Κοπεγχάγη, τό 1921 στήν 'Ιαπωνία, όπου μάλιστα μετά δυό χρόνια, τό 1923, είναι μάρτυς άκούσιους του τρομαχτικού σεισμού πού κατάστρεψε τό Τόκιο. Τό 1927 είναι πρεσβευτής στήν Ούάσιγκτον καί τό 1935 άποσύρεται στό άγρόκτημά του τής Μπράνλη ('Υζέρ), κοντά στις όχθες του Ροδανού, του ποταμού πού τόσο θαυμάσια τόν τραγούδησε στήν «Καντάτα του Ροδανού». 'Εκεί, τριγυρισμένος άπ' τήν άπαραμίλλη όμορφία τής φύσης, γράφει τή συνέχεια του έργου του καί τά βαθυστόχαστα σχόλια τής Βίβλου, κυρίως γιά τους Προφήτες καί ιδιαίτερα γιά τόν 'Ησαία. Τό 1946, δίχως νά ύποβάλει ό ίδιος ύποψηφιότητα, εκλέγεται μέλος τής Γαλλικής 'Ακαδημίας καί μερικά χρόνια άργότερα του άπονέμεται ό Μεγαλόσταυρος τής Λεγεώνας τής Τιμής.

Συνεπής στον έαυτό του καί στις αρχές του, άπ' τό 1886, ως τήν ήμέρα του θανάτου του, ό Κλωντέλ ύπήρξε ό πιστός καθολικός, πού μέ τό τεράστιο σέ όγκο καί σημασία έργο του, άφησε ένα χριστιανικό μήνυμα στον κόσμο καί στις γενεές πού θ' ακολουθήσουν. Μπήκε στο Πάνθεον τής άθανασίας, άφού τέλειωσε τή «ήμέρα» του, μέ τή συνείδηση άναπαυμένη ότι έπετέλεσε τό καθήκον του, ότι πολλαπλασίασε τό ταλέντον πού του έδωσε ό Θεός καί μέ τό μέτωπο γαλήνιο, μέ καρδιά άφοβη, αντιμετώπισε τό θάνατο, πού πήγε νά τόν βρει, έπειτ' άπ' τήν τελευταία καρδιακή προσβολή, στις 2.40 μετά τά μεσάνυχτα, άφού, προηγουμένως, κλεισμένος ύπό γραφείο του, συνέχιζε τά σχόλιά του στον Προφήτη 'Ησαία. Τά τελευταία λόγια του ήταν: «'Αφήστε με νά πεθάνω ήσυχος... Δέ φοβάμαι». Μιά βδομάδα πρίν, τό παρισινό κοινό, έξαλλό από ένθουσιασμό, χειροκροτούσε στή «Γαλλική Κωμωδία» τό μεγάλο ποιητή. Παίζόταν, πρώτη φορά, στό έπίσημο θέατρο, ό «Εύαγγελισμός» του, μέ τήν ίδια έπιτυχία καί τήν ίδια άπήχηση, πού είχε τό έργο λίγα χρόνια πρίν. 'Ηταν ή άποθέωση του γηραιού Διδασκάλου, ήταν τό «χαίρε» του κοινού πρós τόν ποιητή, πού ήξερε νά συγκλονίζει μέ τό λόγο του καί τήν ύψηλή σκέψη τήν ψυχή του.

Στὰ πρῶτα πενήντα χρόνια τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, λάμπουν μὲ ἰδιαίτερη λάμψη μερικά ὀνόματα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας: ὁ Ἀντρέ Ζίντ, ὁ Ρομὰν Ρολλάν, ὁ Ἀλαίν, ὁ Πῶλ Βαλερύ, ὁ Πῶλ Κλωντέλ. Εἶναι μιά πλειάδα «ὕψηλων πνευμάτων» ποῦ ἐναποθέτουν τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητάς τους σ' ὅτι πιὸ οὐσιαστικό, πιὸ μεγαλοφυές, πιὸ ἀνάγλυφο ἔχει νὰ παρουσιάσει ἡ ἐποχὴ μας. Εἶναι οἱ κυριαρχούσες φωνές ποῦ προσφέρουν μιά καινούργια ἐνδράση τοῦ κόσμου. Εἶναι ἡ ἀνανέωση, ἡ ἀναγέννηση μιάς λογοτεχνίας, μιά νέα ἠθικὴ ποῦ πορεύεται σὲ ἄλλους βασισμένη στὸ ρασιοναλισμὸ τοῦ Ντεκάρτ, καὶ σὲ ἄλλους μὲ τὸ μανδῦα τοῦ μυστικισμοῦ, ἀκόμα καὶ τοῦ ὀρηκτικοῦ συμβολισμοῦ τοῦ Ἀρθούρου Ρεμπώ. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ Πῶλ Κλωντέλ. Ἡ στάση του, μιά στάση δίχως ἄλλο δύσκολη, σ' ἕναν αἰῶνα ὅπου οἱ ἐπιστήμες καὶ ἡ τεχνικὴ συμβαδίζουν κι ἀναστατώνουν τὶς γνώσεις μας τοῦ κόσμου, ποῦ, χτὲς ἀκόμα, τὶς θεωρούσαμε ἀναλλοίωτες, μέσα σὲ μίαν ἀτμόσφαιρα θετικισμοῦ, ἀποδεικνύουν τὴν πληρότητα μιάς μεγαλοφυΐας ποῦ ἐξαναγκάζει τὰ θρησκευόμενα πνεύματα ν' ἀναθεωρήσουν τὴ σκέψη τους καὶ τὸ λεξιλόγιό τους, ὥστε καὶ ἡ χρ.στ.ιανικὴ πίστη τους νὰ συμβαδίζει μὲ τὴ σύγχρονη πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητας. Παρόμοιο κατόρθωμα μόνο ἕνας ἀληθινὰ μεγάλος ποιητὴς ἦταν ἱκανὸς νὰ τὸ ἐπιβάλει στὶς συνειδήσεις. Καὶ εἶναι τιμὴ γιὰ τὸν Πῶλ Κλωντέλ ὅτι κατάφερε μὲ τὸ ἔργο του, μὲ τὴ συνείδηση τῆς ζωῆς του, τόσο τῆς κοσμικῆς ὅσο καὶ τῆς πνευματικῆς, νὰ ζυγνήσει τὶς κομισμένες, τὶς χαλαρωμένες μάζες καὶ νὰ τὶς ὀδηγήσει, χτυπώντας κάθε πρόληψη τοῦ καιροῦ του, στὸν ὀρθὸ δρόμο τῆς συνειδητῆς πίστεως, ποῦ μόνο αὐτὴ μπορεῖ νὰ λυτρώσει τὸ σύγχρονο ἀνθρώπο ἀπ' τὴν ἀγωνία του.

Αὐτὸ εἶναι τὸ θαῦμα,—τὸ θαῦμα ποῦ ἡ Ποίηση ἐπιτελεῖ. Ὅταν ἀπόνα ἔργο ἀναπηδᾷ μιά τέτοια φλόγα ἀναγεννητικῆ, δὲν μποροῦμε, μ' ὄσες ἐπιφυλάξεις καὶ νάχουμε, παρὰ νὰ ὑποκλιθούμε μπροστὰ του καὶ ν' ἀναγνωρίσουμε πῶς τὸ ἔργο αὐτὸ, ἠθικὸ στὴ βάση του, χριστιανικὸ στὴν οὐσία του, ἐξαισιο στὴν ἐκφρασὴ του, εἶν' ὠφέλιμο γιὰ τὸν πλησίον.

Ἄπ' τὶς πρῶτες ποιητικὲς συλλογές του, ὁ Κλωντέλ ἔδειξε καθαρὰ τὸ δρόμο ποῦ θ' ἀκολουθοῦσε. Ἡ ποίησή του, συμβολικὴ στὴν ἀρχή, ἐπηρεασμένη ἀπ' τὸν Ρεμπώ, ποῦ τὸ ἔργο του θὰ τὸ μελετᾷ καὶ θὰ τὸ διαβάσει ὡς τὸ θάνατόν του, θὰ προσλάβει τὴ δική της μορφή, τόσο στὴ σκέψη, στὴν οὐσία, ὅσο καὶ στὸ ὕφος.

Καθαρὰ ὑποκειμενικῆ, ἡ ποίησή του ἔχει γιὰ πηγές τὸν Σαίξπηρ καὶ τὸ Δάντη, τὸν Αἰσχύλο—ἀργότερα δίνει μιά ἀπ' τὶς καλύτερες γαλλικὲς μεταφράσεις τῆς «Ὁρέστειας»—καὶ πρὸ πάντων τὴ Βίβλο, τοὺς Προφῆτες, ἰδιαίτερα τὸν Ἡσαΐα, τὸ Ἄσμα ἀσματων, τοὺς Ψαλμοὺς καὶ, πολὺ φυσικὸ γιὰ ἕναν καθολικὸ πιστὸ, τὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἀργότερα θὰ στραφεῖ καὶ στὸ ἰσπανικὸ θέατρο, στὸ Λόπε Ντὲ Βέγκα καὶ στὸν Καλντερόν γιὰ νὰ ἐμπνευστεῖ τὰ ἰσπανικῆς ὑφῆς δράματά του, τὸν «Χριστόφορο Κολόμβο» καὶ «Τὸ Μεταξωτὸ γοβάκι».

Ἐπίδραση διπλῆ: ποιητικὴ καὶ πνευματικῆ. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιητές, μὲ τὸν Ἀρθούρο Ρεμπώ, ἐπὶ κεφαλῆς, ὅπως ἀναφέραμε πάρα πάνω, ἀκόμα καὶ μὲ τὴν ἀνάμνηση τοῦ Μπωντλαίρ, μὲ τὸ συμβολισμὸ γενικώτερα, καὶ μὲ τὶς «Σκέψεις» τοῦ Πασκάλ καὶ τὸ ἔργο του Ἀγίου Θωμᾶ, ἔδωσαν στὸν Κλωντέλ τὸ πνευματικὸ ὑπόστρωμα γιὰ νὰ ξεκινήσει καὶ νὰ ἐρμηνέψει σὰ χριστιανὸς τὸ γύρω του κόσμο, ποῦ τὸν γνώρισε ἀπ' τὰ πολλὰ του ταξίδια, γιὰ νὰ δεῖ μὲ θρησκευτικὴ ζέση, ἀλλὰ καὶ ρεαλιστικὰ τὴν πραγματικὴ ὄψη τῆς κοινωνίας, ἀγκαλιάζοντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὀλόκληρη τὴ γῆ, δίνοντας μορφή καὶ περιεχόμενο στὴ δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὰ πάθη του, τοὺς καύμους του, τὰ ὄνειρά του, τὶς ἐλπίδες του. «Ὁ πόθος μου εἶναι—ἔγραψε ὁ ἴδιος—νὰ εἶμαι ὁ συναγεμὸς τῆς γῆς τοῦ Θεοῦ». Οἱ ἀντιθέσεις καὶ οἱ ἀρμονίες τῆς ἰσχυρῆς προσωπικότητάς του βρίσκουν ἀκριβῶς καὶ τὸ γλωσσικὸ ὄργανο γιὰ νὰ ἐκφραστοῦν. Τὸ ὄργανο αὐτὸ τὸ πλάθει μόνος του,—καὶ δὲ μοιάζει μὲ κανένα ἄλλο—καὶ παρατώντας τὶς πρῶτες δοκιμές του, τὰ πρῶτα του ποιήματα, γραμμένα σὲ κανονικὸ στίχο, ἐκφράζεται σὲ μιά ρυθμικὴ πρόζα μεγαλόστομη καὶ λυρική, μὲ εἰκόνες παρμένες ἀπ' τὴ φύση, ἀπὸ θρούλους, παραδόσεις, ἔθιμα, ἀπ' τὴ σκληρὴ ζωὴ τοῦ χωριάτη, ἀνανευμένες, ἀπροσδόκητες, ὅλο ἀνάταξη καὶ βαθὺ θρησκευτικὸ αἶσθημα. Κάποτε παρασέρνεται ἀπ' τὴ σύγκρουση τῆς σκέψης του καὶ τῶν ἐκφραστικῶν του μέσων καὶ τότε γίνεται ὀρηκτικός, συχνὰ σκοτεινός, ὥστόσο πάντα χυμῶδης, τολμηρός, μὲ τὸν ἴδιο πυκνὸ, δυνατὸ ρεαλισμὸ, μὲ τὰ ἴδια συναίσθημα, προσφέροντας ἕνα ἀμάλαμα περίφημο, σαρκικὸ, γήινο, τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου, σ' ὅλη του τὴν πληρότητα καὶ σ' ὅλη του τὴν ὑπόσταση. Ριζωμένος στὴ γῆ σὰ δέν-

τρο, ἀπλώνει τὰ κλαδιά του, πού λυγίζουν ἀπὸ πολυήμερους ζουμερούς καρπούς, πέρα στὸν ὀρίζοντα, συγκεντρώνοντας ἔτσι, μέσα στὸ χείμαρρο τῶν λυρικών ἀντιθέσεων, ὅλη τὴν πεμπτοσύνη τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ θεάτρου, σκλάβος συχνὰ ὁ ἴδιος τῆς ἐμπνεύσεώς του, λυτρωμένος ὅμως ἀπ' τὴν ἐνόραση τῶν κρίσεών του, τῶν πλασμάτων τῆς φαντασίας του, τῶν ὄπτασιών του, σὰν οἰκοδόμος, πού, χρησιμοποιώντας τὸ ὕλικό του, τὸ μεταπλάθει στὰ στιβαρὰ χέρια του, γιὰ τὰ ὑψώματα μὲ τὴ δύναμη τῆς τέχνης ἕναν καθεδρικό ναὸ γιὰ τὴν ἐξύμνηση τοῦ Θεοῦ. Θυμίζει τοὺς ἀρχιτέκτονες τοῦ Μεσαίωνα, ὅταν ἐχτιζαν τὶς γοθικὲς ἐκκλησίες, μ' ὅλη τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν θόλων καὶ τῶν ἀψίδων, γιὰ ν' ἀκουστεῖ στὰ πέρατα τοῦ κόσμου ὁ εὐχαριστήριος ὕμνος πρὸς τὸ Δημιουργό, παρηγοριὰ καὶ τόνωση τοῦ ψυχικά βασανισμένου ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι μιὰ ὀρχήστρα ἢ ποίηση τοῦ Κλωντέλ ὅπου κάθε ὄργανο ἐνώνεται καὶ ἠχεῖ μέσα στὸ σύνολο, καθὼς μεγαλόπρεπη κι' ἐπιβλητικὴ στὸν ὄγκο τῆς καὶ τὴν ἐκταστὴ τῆς ἐτευλίγειται ἀρμονικὰ ἢ συμφωνίᾳ. Ἡ πρώτη ποιητικὴ συλλογὴ εἶναι ἢ «Γνωριμία μὲ τὴν Ἄνατολή» (1900) πίνακες καὶ σχέδια τῆς Κίνας, ὅπου πίσω ἀπ' τὰ τοπία νοιώθουμε, ὅπως λέει ὁ ἴδιος, «τὸ δράμα πού περνάει». Οἱ «Πέντε μεγάλες Ὠδές» (1910), τὰ «Δυὸ ποιήματα τοῦ Καλοκαιριοῦ» (1914), ἢ «*Osopna Benignitatis Anni Dei*» (1915), «Ἡ Λειτουργία ἐκεῖ κάτω» (1919), «Ποιήματα τοῦ πολέμου» (1922), «Φύλλα Ἀγίων» (1923), συνθέτουν κυρίως τὸ λυρικό του ἔργο. Οἱ «Πέντε μεγάλες Ὠδές» εἶναι οἱ διάλογοι τοῦ χριστιανοῦ μὲ τὸ λυτρωτὴ Θεό, πού τὸν σώζει ἀπ' τὴν ἁμαρτία καὶ τὸ θάνατο, τὸν ποιητὴ μὲ τὴ Μούσα του. Στὸ περίφημο ἐξ ἄλλου ποίημα «Τὸ βρέφος Ἰησοῦς τῆς Πράγας» ὕψώνει τὸν αἶνο του στὸ Χριστό, ὅπως καὶ στὸν ὑπέροχο «Ὑμνο τῆς Θεῆς Μεταλήψεως» καὶ τὸ ἀνυπέβλητο «Μαγκνιφικὰτ». Ὁ πλατύς, ὀρηκτικὸς λυρισμὸς του ἐξέχνεται ἀκόμα στὴν «Καντάτα γιὰ τρεῖς φωνές», στὴν «Ἁγία Γενεθιέβη», στὸ «Ἄκουσε κὸρη μου» καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα, ἔργα πού συνεχίζουν καὶ συμπληρώνουν μὲ τρόπο ἀξιοθαύμαστο μιὰ γνήσια ποιητικὴ παράδοση.

Πέρα ὅμως ἀπ' τὸ λυρικό ποιητὴ, πέρ' ἀπ' τὰ πεζά του, ὅπως ἢ «Εἰσαγωγή στὴν ὀλλανδικὴ ζωγραφικὴ», «Ποιητικὴ τέχνη», «Ἐὸ Δρόμος τοῦ Σταυροῦ», «Δυτικὰ ἰδεογράμματα», «Κάτω ἀπ' τὸ τείχος τῶν Ἀθηνῶν», «Μορφές καὶ Παραβολές», «Ἐνας ποιητὴς κοιτάζει τὸ Σταυρό» καὶ πολλὰ ἄλλα, πέρ' ἀπ' τὴν ἐνδιαφέρουσα «Ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Ζακ Ριβιέρ καὶ τοῦ Πῶλ Κλωντέλ», τὴν «Ἀλληλογραφία μὲ τὸν Ἄντρέ Ζίντ», τὴν «Ἀλληλογραφία μὲ τὸν Ἄντρέ Συναρές», τὴν «Ἀλληλογραφία Ζαμ—Φριζῶ—Κλωντέλ», κείμενα ζεστά, ἐξομολογητικά, κι' ἀκόμα τὰ «Αὐτοσχέδια Ἀπομνημονεύματα» (ραδιοφωνικοὶ διάλογοι τοῦ Jean Amrouche μὲ τὸν ποιητὴ), σελίδες ἐξαιρετικὰ ἀποκαλυπτικὲς γιὰ τὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ Πῶλ Κλωντέλ,—τὸ θεάτρο του κυρίως εἶναι ἢ ἀπρόσπελαστο, ἢ θετικὴ ὑπηρεσία πού ὁ μεγάλος αὐτὸς συγγραφέας πρόσφερε στὴ σύγχρονη δραματογραφία.

* * *

Κάθε δράμα τοῦ Κλωντέλ ὑποβάλλει μιὰν ἀλήθεια γενική, μιὰν ἰδέα συνυφασμένη ἠθικά μὲ τὴν ἄμεση πραγματικότητα. Μ' ὅλο τὸ συμβολισμό τους, τὸν κάποτε περίτεχνο, τὶς συχνὲς ἐπαναλήψεις, τὰ θεατρικὰ ἔργα του μὲ τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς συλλήψεώς τους, τὴν ποιητικὴ τους ἀτμόσφαιρα, τὸν ἔντονο ψυχικό παλμό, προσφέρουν μὲ τὸ χριστιανικὸ μῆνυμα ἕνα ὑψηλὸ δίδαγμα στὴ μάζα, ὀδηγώντας τὴν, πέρ' ἀπ' τὴν παραγμένη ἐποχὴ μας, στὴν ἐσωτερικὴ γαλήνη. Μᾶλλον κοινωνικὲς κατηγορίες παρά χαρακτῆρες ὑπάρχουν στὰ ἔργα του: ὁ βασιλιάς, ὁ ποιητὴς, ὁ στρατιώτης, ἢ πριγκίπισσα, ἢ μοναχὴ, ὁ πολιτικός. Κάθε σκηνή, κάθε διάλογος, ἀποβλέπει στὴν ἠθική, τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, κι' ἀντίθετα ἀπ' τὸν Μαίτερλινκ πού τὰ θεατρικὰ του ἔργα ἔχουν ὡς βάθος τ' ὄνειρο, ὁ Κλωντέλ, ρεαλιστής, ἀδράχνει τὴν πραγματικότητα, πλαισιωμένη ἀπὸ τὸν ἔντονο λυρισμὸ καὶ τὴν ἔνθετη πνοή. Τὴν ποίηση αὐτὴ τὴν ἀντικρύζουμε στὶς μεγάλες, τὶς βασικὲς σκηνές, ὅπως λ.χ. στὸ βασιλιά πού πεθαίνει ἀπ' τὰ τραυμάτα του καὶ στὴ σταυρωμένη ἀπάναντί του πριγκίπισσα στὸ «Χρυσομάλλη», στὸν Πάπα καὶ τὸν Ζώρζ Ντὲ Κουφονταίν, πού ἀντιμετωπίζονται στὸν «Ὁμηρο», στὴν ἀνάσταση τοῦ νεκροῦ παιδιοῦ στὸν «Εὐαγγελισμό». Τὰ ἔργα ὅμως αὐτὰ παίρνουν μιὰν ἔκταση ἀλλοιώτικη κ' ἕνα νόημα βαθύτερο, ὅταν τὰ προσέξουμε στὸ σύνολό τους. «Ὁ Κλήρος τοῦ Μεσημεριοῦ» περιγράφει ἕνα βίαιο, ἀνθρώπινο ἐρωτικὸ πάθος πού καίει, καὶ μᾶς δείχνει τὸ ἀνικανοποίητο αἰσθημα, τὸ δάραθρο πού ἀνοίγεται ὅταν ἀπουσιάζει ὁ Θεός. «Ὁ Χρυσομάλλη» εἶναι τὸ σύμβολο τοῦ ἄθεου, τοῦ καταδικασμένου στὴν ἀπελπισία. Ἡ πολιτεία δίχως Θεό

είναι τὸ θέμα τῆς «Πόλης», πού εἶναι παραδομένη ὅλη στὸν ὠφελιμιστικὸ ἐγωϊσμό καὶ πού στρέφεται τελικά πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση ἐνὸς ποιητῆ. «Ἡ παρθένα Βιολαίν» ἔχει τὸ θεῖο δῶρο νὰ ὑποφέρει καὶ νὰ πεθαίνει, ἀφοῦ ἀνταπόδωσε ἀντὶ κακοῦ τὸ καλὸ κι ἀφοῦ συχώρεσε ὅλους ὅσοι τὴν κατάρτεξαν καὶ τέλος πεθαίνει γιὰ νὰ ἐξαγγιστεῖ ἡ ἀδελφὴ τῆς, ἡ Μάρα, βασανισμένη ἀπ' τὸ μῆκος. «Ἡ παρθένα Βιολαίν» (πού παίχτηκε στὴν Ἀθήνα, πρὸ ἐτῶν, μὲ τὸν τίτλον «Ἡ θυσία») εἶναι ἡ πρώτη μορφή τοῦ δράματος πού ἀργότερα (1899) πήρε τὸν τίτλο: «Εὐαγγελισμός». Στὸν «Εὐαγγελισμό» ἡ τραγωδία γίνεται στὸ μεσαίωνα, ὥστε ἡ ἀτμόσφαιρα ἀποχτάει κάτι τὸ μεγαλόπρεπο, τὸ μυστικόπαθο γιὰ τὴ σκηνὴ ὅπου θ' ἀναστηθεῖ τὸ νεκρὸ παιδί. Ὁ ρόλος τοῦ Πιέρ Ντὲ Κραόν, πού χτίζει καθεδρικοὺς ναοὺς, παίρνει ἔκταση μεγαλύτερη καὶ ἡ φιλεύσπλαχη ἀρετὴ τῆς Βιολαίν πού, φιλώντας τὸ λεπρὸ, κολλάει τὴν τρομερὴ ἀρρώστεια, κλείνει μέσα τῆς ἀφάνταστη δραματικότητα, ἀλλὰ καὶ ψυχικὸ μαγεαλεῖο. Αὐτὴ ἡ λεπρὴ ὄμως θ' ἀναστήσει τὴ νύχτα τῶν Χριστουγέννων τὸ νεκρὸ παιδί τῆς Μάρα, τῆς ἀδελφῆς τῆς, πού, ἀντὶ νὰ τὴν εὐγνωμονεῖ, στέλνει τὸ θάνατο στὴν ἀγνή παρθένα, ρίχνοντας πάνω τῆς τοὺς ὄγκους τῆς ἄμμου. Ὁ «Εὐαγγελισμός» ἔχει μιὰ δροσιά, μιὰ ποιήση πηγαία, ἀντάξια τῆς φλέβας τοῦ Κλωντέλ καὶ ἡ Βιολαίν εἶναι ἀληθινὰ μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ τρυφερὲς, τὶς πιὸ ἀγγελικὲς μορφὲς τοῦ σύγχρονου παγκόσμιου θεάτρου. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ὑπάρχουν ἡ μαγεία τῆς γῆς, ὁ λαὸς τῆς Γαλλίας, ἡ μεσαιωνικὴ κι ἀκλόνητὴ πίστη, ἡ λειτουργία μὲ τοὺς ὕμνους τῆς καὶ τοὺς χαρμόσυνους ἤχους τῆς καμπάνας, καθὼς καὶ τὸ αἰσθημα τοῦ ἠρωϊσμοῦ μέσα στὴν ταπεινοφροσύνη, πού δείχνει ὅλον τὸν πλοῦτο τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Κλωντέλ. «Τί ἀξία ἔχει ὁ κόσμος μπροστὰ στὴ ζωὴ; Καὶ τί ἀξίζει ἡ ζωὴ, σὰν δὲν τὴ θυσιάζετε;», εἶναι τὸ ἠθικὸ διδάγμα τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» πού μεταφέρειν κοντὰ στὶς πηγὲς τοῦ ἀθάνατου χριστιανικοῦ πνεύματος.

Ἡ «Ἀνταλλαγὴ», σάτιρα τοῦ ἀμερικανισμοῦ, καταδικάζει δριμύτατα μιὰν ἐποχὴ ὅπου τὰ πάντα εἶναι ἀγοραπωλησία. «Ὁ Ὅμηρος» (1911) σημειώνει τὴ δευτέρα στροφὴ τοῦ κλωντελικοῦ θεάτρου. Στὰ πρῶτα τοῦ ἔργου πού ἀναφέραμε, ὁ συγγραφέας εἶχε γιὰ κύριο σκοπὸ τὴν ἐνδοσκόπηση μὲσω τῶν ἡρώων του. Ἐδῶ δὲν κοιτάζει πιὰ «μέσα του», ἀλλὰ τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον σὲ συνάρτησιν μὲ τὴ θεία Πρόνοια. Ἡ δράση ξετυλίγεται τὴν ἐποχὴ τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας, καὶ στὸ δράμα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης ὁ ποιητὴς γυρεύει ν' ἀποδείξει θεατρικὰ μὲ ποῖο τρόπο ὁ Θεὸς λύγισε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ γεγονότα στὴ δικὴ του θέληση, μὲ τὰ πιὸ ἀπρόβλεπτα μέσα, ἀποκρύπτοντας τὰς σκοποὺς του.

Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, ὅπως ἀργότερα στὸ «Σκληρὸ Ψωμί» (1918), «Ἡ ἀρκούδα καὶ τὸ φεγγάρι» (1918), «Ὁ ταπεινωμένος πατέρας» (1920), «Πρωτεύς», σατιρικὸ δράμα, σ' ὅλη αὐτὴ τὴν παραγωγή ἡ τέχνη ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια ἐξέλιξη ὅπως καὶ ἡ ψυχολογία. Ἡ διασταύρωση τῶν περιπετειῶν, οἱ παραλλαγὲς τοῦ διαλόγου, πού ἐναποθέτουν τὴ σφραγίδα τους στὶς σκέψεις καὶ τὶς πράξεις τῶν προσώπων, ἀποκαλύπτουν τὰ συναισθημάτα τους, τὸν χαρακτήρα τους, μὲ μιὰ λέξη τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασή τους.

Τέλος, μιὰ τρίτη ἐποχὴ παρουσιάζεται μὲ τὸ «Μεταξωτὸ γοβάκι» (1929), τὸ πιὸ ἐκτενὲς ἀπ' τὰ ἔργα τοῦ Κλωντέλ, πού ἡ ὑπόθεσή του ξετυλίγεται στὸν αἰῶνα τῆς ἰσπανικῆς ἀκμῆς. Ἡ παράστασις αὐτοῦ τοῦ ἔργου, μὲ τὶς 52 εἰκόνες του, βαστάει 4 μέρες! Τὸ 1943, ἡ «Γαλλικὴ—Κωμῶδια» ἀνέβασε τὸ «Μεταξωτὸ γοβάκι», περιορισμένο σὲ 33 εἰκόνες, ἀλλὰ, μ' ὅλες τὶς περικοπές, ἡ παράστασις ξεπέρασε τὶς 4 ὥρες! Εἶναι τὸ μεγαλόπρεπον αὐτὸ ἔργο, ὄχι μόνον ἕνα ἀπ' τὰ καλύτερα δείγματα τῆς τέχνης τοῦ μπαρόκ (baroque) καὶ συνάμα, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἀνρὺ Κλουάρ, «δράμα ἀνθρώπινο καὶ οἰκογενετικὸ τοῦ κλωντελικοῦ χριστιανισμοῦ, δράμα τῆς μάχης τοῦ γήϊνου ἔρωτα καὶ τοῦ Σταυροῦ, δράμα οὐσιῶδες τῆς σωτηρίας».

Τέλος, «Ὁ Ἄνθρωπος κι' ὁ Πόθος του», μπαλλέτο, «Ἡ Γυναίκα καὶ ἡ Σκιά τῆς», μιμόδραμα, «Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος» καὶ ἡ «Ἰωάννα στὸ Ἰκρίωμα», μὲ μουσικὴ τοῦ Χόνεγκερ, («Ὁπερα τῶν Παρισίων, 1954) κλείνουν θριαμβευτικὰ τὴ θεατρικὴ παραγωγὴ τοῦ Πῶλ Κλωντέλ.

Αὐτὸ εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς τὸ θέατρο τοῦ μεγάλου συγγραφέα, ἐν' ἀπ' τὰ πιὸ ποικίλα, τὰ πιὸ δυνατά, τὰ πιὸ πρωτότυπα σίγουρα καὶ τὰ πιὸ ἀνθρώπινα. Γνωρίζοντας τὰ μυστικὰ τοῦ θεάτρου, ἀδιαφορώντας ὅμως γιὰ τὶς συμβατικότητες, τὶς ἀλλαγὲς τόπου καὶ χρόνου, γιὰ τὶς δυσχερίες καὶ τὰ προβλήματα πού τὸ θέατρο του θέτει καὶ στὸν πιὸ ἔμπειρο σκηνοθέτη ἀποδλέποντας μόνον στὴ σημασία

του ποιητικού λόγου και της απήχησής του στο κοινό ή τον ανάγνωστη, ο Κλωντέλ πασκίζει να τονώσει τον ηθικό και ψυχικό κόσμο του διαλυμένου, του παραστρατημένου σήμερα ατόμου και να το επαναφέρει με τη θυσία κάθε ωφελιμιστικής πολιτικής, κάθε έγωπάθειας, στις πηγές του αυθορμητισμού, της αγνότητας, της χριστιανικής αγάπης, που οδηγούν στο δρόμο του Θεού. Η ποιητική μαγεία του θεάτρου του, ή απήχηση του τα τελευταία χρόνια στο κοινό όλων των Ευρωπαϊκών χωρών, δίχως να εξαιρέσουμε την Αμερική, τις Λατινικές χώρες, κι αυτή ακόμα την Ιαπωνία, σημειώνουν μιάν όριστική στροφή στο χριστιανισμό, μιά λύτρωση του ατόμου απ' το άγχος του και αποδεικνύουν όλο το μεγαλείο, όλον τον παλμό, όλη την ουσία, τη βαθύτατη σημασία του κλωντελικού μηνύματος στα πέρατα του σύγχρονου κόσμου.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

ΚΟΥΡΙΟΝ

Ἄπάνω ἀπ' τις φωληές τῶν ἀητῶν
μαρμαρωμένη ἢ χάρη ζοῦσε τῶν κούρων
κι' οἱ ἀνεμώνες, οἱ ἀνεμώνες,
ἄσωση θάλασσα, ἀνθοῦσαν
σήμερα στό ἄνοιγμα τοῦ Μαρτιοῦ,
ἀνθοῦσαν
σάν τὸ μειδ'άμα τ' ἀρχαῖκό ποῦχαν οἱ κόρες στά χεῖλη.
Λίθος ἐπὶ λίθου... κι' ὅμως
σά νά μὴν εἶχε ἐκεῖ συντρίμια.
Στό φῶς τ' Ἀπολλώνιο
ἀκέρηος φάνταζε ὁ ναός
κι' ἀπ' τὸ γυμνάσιο πέρα ἔφερνε ὁ ἀνεμος
τὴ βουή τοῦ ἑξαλλοῦ πλήθους
καὶ τὴ μοσκοβολιά ἀπὸ δάφνινα στεφάνια.
Κι' οἱ κάθοι, οἱ ἔρμοι κάθοι, σάν καράβια
μ' ἄσπρα πανιά, ἔτοιμα νά σαλπάρουν' καὶ σαλεύαν,
σαλεύανε ὅπως κείνη τὴ μέρα, κείνη τὴ στιγμή μὲ τοὺς
[θυμούς τῆς γῆς
πού στέναζε βαθιά, καὶ πῆγαν ὅλα
στό σεισμικό τὸ κύμα κι' ἔμεινε
ἢ πικρὴ γαλήνη τῶν ἔρειπίων.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΟ ΦΥΡΑΜΑ ΤΗΣ ΑΠΑΝΤΟΧΗΣ

Στὸ φύραμα τῆς ἀπαντοχῆς
ἦρθεν ἡ μέρα νά προῦπαντήσει
τὰ γαλαζία δαχτυλῖδια τῶν προσδοκιῶν,
τοὺς μαύρους κύκλους τῶν ἀποτυχιῶν,
τὸ ρόδινο συρφετὸ τῶν ἀντιλήψεων....

Περιτυλιγμένος τὸ μαβὶ μανδύα του
ὁ «ἐχθρὸς» τῆς ἀνθρωπότητος
καραδοκοῦσε μὲ μιά ὕδρια
νά μαζέψει χτυποκάρδια,
ν' ἀποστερέψει δάκρυα:
κι' ὄρφανὰ μείναν τὰ δάχτυλά μας,
χωρὶς τὴ δύναμη τοῦ οἴχτου,

ἀνίκανα νά προστρέξουν πέρα
ὡς τὴν ἀνεμόδαρτη γωνιά,
πού ἐκεῖ θὰ ξεμύτιζε
τὸ φυντάνι τῆς σωτηρίας!...

ΤΩΝΗΣ ΜΕΛΑΣ

Η ΑΔΕΡΦΟΥΛΑ ΜΟΥ Η ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΙΑ

Τῆ μέρα πού γεννήθηκα, κατέβηκε ὁ παππούς στὴν αὐλὴ καὶ φύτεψε στὴν ἀλτάνα μιὰ κόκκινη τριανταφυλιά.

Δὲν τὴν ἀγαποῦσα τὴν τριανταφυλιά· μ' ἄρσαν πιότερο τὰ μερμηγκία πού τόνα πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο, σὲ μιὰ μακριὰ μάρθη γραμμῆ, κουβαλοῦσαν ψίχουλα στὴ φωλιά τους. Ὅμως μιὰ μέρα πάνου σ' ἓνα κλαδί ἀνοίξε ἓνα κόκκινο τριανταφυλάκι· κι ἐγὼ πιάστηκα στὴν ἀλτάνα, σηκώθηκα πάνου στὴν κουβέρτα πού μούχανε στρωμένη, κι ἀπλώσα τὸ χέρι μου νὰ τὸ κόψω· μὰ ἔβαλα στὴ στιγμή τὰ κλάματα κι ἔτρεξα δυὸ θήματα πιὸ κει στὴν ποδιά τῆς νταντάς μου, πού καθόταν σ' ἓνα σκαμνὶ μὲ τὸ κέντημά της. Κι εἶταν τὸ πρῶτο μου περπάτημα!

Πόσο εἶχα τρομάξει ὅταν στὸ χέρι μου εἶδα μιὰ σταλαματιὰ κόκκινη—κατακόκκινη σὰν τὸ τριανταφυλάκι! Ἡ νταντά μὲ πήρε στὴν ποδιά της· μούλεγε νὰ μὴν κλαίω, γιατί εἶχα κι ἄλλες πολλές τέτιες χάντρες κόκκινες· μοῦ τίς εἶχε δώσει ὁ Θεὸς καὶ μιὰ μέρα θαρχόταν ὁ ἴδιος νὰ τίς μαζέψει. . . .

Τώρα τὸ τριανταφυλάκι εἶχε μαδησει κι ἔμενε μόνο τὸ κοτσάνι του. Ξανάρχισα νὰ κλαίω, νὰ κλαίω· κι ὁ παππούς πού εἶχε ἔρθει στὴν αὐλὴ καὶ μοῦ φιλοῦσε τὸ ματωμένο χεράκι, ἔκλαιγε κι αὐτὸς γιὰ τὸ τριανταφυλάκι—κι ἄς ἔλεγε ἡ νταντά πὼς ὁ παππούς ἔκλαιγε ἀπὸ χαρὰ στὸ πρῶτο μου περπάτημα.

«Ἄλλη φορὰ δὲ θὰ κόβεις τὰ λουλούδια»—μοῦ εἶπε ὁ παππούς. «Ἡ τριανταφυλιά εἶναι ἀδερφοῦλα σου· γεννήθηκε τὴν ἴδια μέρα πού γεννήθηκες καὶ σύ».

«Καὶ γιατί δὲ μοῦ λέει παραμῦθια; Γιατί δὲν περπατάει, γιατί δὲν παίζει μαζί μου;» ρώτησα.

«Γιατί αὐτὴ κάνει τίς νύχτες περίπατο στὸ φεγγάρι καὶ στ' ἀστέρια καὶ τὴ αὐγὴ ἔρχεται δῶ στὴν ἀλτάνα νὰ κοιμηθεῖ», εἶπε κείνος.

Καὶ γὰρ πάντα θυμόμουνα τὰ λόγια τοῦ παππού. Κάθε μέρα μοῦ στρώναν μιὰ κουβέρτα κοντὰ στὴν τριανταφυλιά, καὶ σιγὰ—σιγὰ ἀρχισα νὰ τῆς λέω τὰ παραμῦθια πού μοῦ λέγαν οἱ μεγάλοι. Τὴν πρῶτη—πρῶτη φορὰ πού ἡ τριανταφυλιά ἄκουσε τὸ παραμῦθι μου ἀρχισε νὰ κουνάει τὰ φύλλα καὶ τὰ κλαριά της καὶ νὰ γέρνει τὴν κορφή της.

Ἔτσι κι ἡ Νόνα κούναγε τὸ κεφάλι της σὰν μιλάγανε ἄλλες κυρίες· κι ὅταν μιὰ μέρα τὴ ρώτησα, εἶπε:

«Θέλω νὰ τοὺς πῶ: καταλαβαίνω! καταλαβαίνω!»

Τώρα, ὅμως, ὄχι μονάχα ἡ τριανταφυλιά, μὰ κι' ὅλα τ' ἄλλα δέντρα καὶ τὰ λουλούδια πού ἦταν στὸ περιβόλι, κουνάγαν τίς κορφές τους καὶ μοῦ λέγανε: «Καταλαβαίνουμε!»

Πόσο χάρηκα κείνη τὴ μέρα. Εἶδα πὼς εἶχα τόσους φίλους στὸ περιβόλι μας, μὰ πιότερο ἀπ' ὅλους ἀγάπαγα τὴν ἀδερφοῦλα μου τὴν τριανταφυλιά.

Μιὰ νύχτα εἶδα ἓνα ὄνειρο: ἦρθε λέει ἡ τριανταφυλιά, μὲ πήρε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μὲ πήγε περίπατο στ' ἀστέρια καὶ στὸ φεγγάρι! Τὸ πρῶτὸ κατέβηκα στὴν αὐλὴ· ἐκείνη βρισκόταν στὴ θέση της καὶ κοιμόταν. «Θυμάσαι; θυμάσαι;» τῆς εἶπα. Κι' αὐτὴ δῆχως νὰ ζυπνήσει κούνησε πάλι τὰ κλαριά της καὶ μοῦ εἶπε: «Θυμάμαι. . . . . θυμάμαι. . . .»

Ὅμως ἀρχίσανε τὰ φύλλα της νὰ πέφτουν ἓνα-ἓνα, κι' οὔτε ἔβγαλε πιά ἄλλα λουλούδια.

«Ἀρώστησε, παππού», εἶπα μιὰ μέρα· καὶ κείνος μοῦ μίλησε «γιὰ ἓνα γέρο, πολὺ γέρο, μὲ κάτασπρα γένια καὶ ρούχα κόκκινα σὰν τὴ φωτιά, πού ἔρχετα φορτωμένος παιχνίδια γιὰ τὰ καλὰ παιδιὰ: τὰ δέντρα ὅμως δὲν τὸν ἀγαπάνε κι' ὅταν τὸν βλέπουν ἀπὸ μακριὰ πετάνε θυμωμένα τὰ πράσινα ρούχα τους».

Σὲ λίγες μέρες ἡ τριανταφυλιά δὲν εἶχε μήτε ἓνα φύλλο, καὶ πάνου στὸν οὐρανὸ τ' ἀγγόνια τοῦ γέρο-Χειμῶνα, τὰ σύννεφα, κάνανε τόσες τρέλλες, σὰν ὁ παππούλης τους κίνησε νάρθει στὴ γῆ. Κι' ὁ παππούς μὲ πήρε στὰ γόνατά του καὶ μοῦ εἶπε: «Ἡ ἀδερφοῦλα σου ἡ τριανταφυλιά πάει ταξίδι στ' ἀστέρια νὰ σοῦ φέρει ἓναν ἀδερφοῦλη!». . . . .

Σὰ γύρισε ἀπὸ τὸ ταξίδι της ἡ τριανταφυλιά μοῦφερε στ' ἀλήθεια τὸν ἀδερ-

φούλη, έναν αδερφούλη λίγο πιό μεγάλο από την κόκλα μου· τὸν ἄφησε μιὰ νύχτα στὸ σπῆτι μας καὶ ξαναπῆγε στὴ θέση της, στὴν ἀλτάνα καὶ φόρεσε πάλι τὸ πράσινο φόρεμά της...

Κι' εἶδα ξανά ἕνα ὄνειρο· ἕνα ὄνειρο κακό: ἦρθε λέει ἡ κυρὰ —Ζωὴ νὰ μὲ πάρει περίπατο.

«Νὰ ρωτήσω τὴ μαμά» εἶπα ἐγώ, ἐκείνη ὅμως γέλασε.

«Καὶ γιατί νὰ τὴ ρωτήσεις;» μοῦ εἶπε. «Ἡ μαμά σου σ' ἀφήνει μαζί μου! Θὰ σὲ πάω σ' ἕναν κόσμον ποὺ μήτε ἔχεις φανταστῆ. Θὰ δεῖς λουλούδια... θὰ δεῖς παιχνίδια... θὰ δεῖς, θὰ δεῖς, θὰ δεῖς...»

Καὶ γὰρ τῆς ἔδωσα λέει τὸ χέρι μου καὶ πῆγαμε στὴν πόρτα. Μόλις ὅμως μὰς εἶδε ἡ τριανταφυλιὰ ζύπνησε καὶ μοῦ φώναξε:

«Στάσου, ποῦ πᾶς;»

«Περίπατο μὲ τὴν κυρὰ-Ζωὴ» τῆς ἀποκρίθηκα.

«Ὅχι, μὴν πᾶς, μὴν πᾶς» φώναξε μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἐκείνη.

«Γιατί;»

«Ψέματα σοῦ λέει ἡ κυρὰ-Ζωὴ· πουθενὰ δὲ θὰ βρεῖς πιό ἔμορφα ἀπὸ δῶ· κανένας δὲ θὰ σ' ἀγαπήσει πιότερο ἀπὸ μένα, ἀδερφούλα».

«Μὰ θὰ ξαναρθῶ!»

«Θὰ χάσεις τὸ δρόμο».

Δὲν ἤθελα νὰ πᾶω· ὅμως ἡ κυρὰ-Ζωὴ μὲ τραβοῦσε καὶ μοῦλεγε:

«Ἀκούς τώρα καὶ κουτὴ τριανταφυλιὰ! Μήπως ἔχει παιχνίδια νὰ σοῦ δώσει; Αὐτὴ ὅλη μέρα κοιμάται κι' οὔτε ποῦ σοῦ μιλάει!»

«Μὴ φεύγεις!» φώναξε ἡ τριανταφυλιὰ· μὰ ἡ κυρὰ-Ζωὴ εἶχε ἀνοίξει κιόλας τὴν ὁξώπορτα κι' ἀπ' τὸ δρόμο πέρναγε μιὰ ἄμαξα μὲ ἄσπρα ἀλόγατα!

«Θὰ πάω» εἶπα. «Θὰ πάω καὶ θὰ ξαναρθῶ!»

«Σὰν ξαναρθεῖς δὲ θὰ μὲ βρεῖς πιά» εἶπε ἡ τριανταφυλιὰ, «ἂν φύγεις θὰ πεθάνω, θὰ πεθάνω»...

Ἀπόξω πέρναγε τώρα ἡ μουσική!

«Νὰ πεθάνεις!» εἶπα καὶ γὰρ καὶ πέρασα τὴν πόρτα μὲ τὴν κυρὰ-Ζωὴ.

..... Καὶ ζύπνησα.

Ζύπνησα σ' ἄλλο σπῆτι! Ἡ θεία μου εἶπε πὼς τὴ νύχτα ποῦ κοιμόμουνα ἔφυγε ὁ παππούς γιὰ «τὸ ταξίδι» καὶ μὲ φέραν σπῆτι της. Φώναξα τὴ μαμά· δὲν ἦρθε. Ἄρχισα νὰ κλαίω. Ἦθελα νὰ φύγω, νὰ πάω σπῆτι μας, νὰ πῶ στὴν τριανταφυλιὰ πὼς τὴν ἀγαπούσα, πὼς δὲν ἤμουνα κακιὰ, καὶ μονάχα ἔφταιγε ἡ κυρὰ-Ζωὴ. Ἡ θεία ὅμως μὲ κράτησε πολλές μέρες στὸ σπῆτι της. Σὰν ξαναγύρισα στὸ δικό μας, ὅλα τὰ φύλλα τῆς τριανταφυλιάς εἶχανε πέσει.

«Ξαίρω! Θαρθεῖ ὁ χειμώνας!» εἶπα σοβαρά, κι' ὅλοι γέλασαν—ἦτανε Μάης.

Ἐφ' αὐτοῦ τότε ὁ παππούς· φώναξα θυμωμένη. Τότε ἡ Νόνα ἄρχισε νὰ κλαίει καὶ μὲ βγάλανε ὄξω.

«Ξεράθηκε ἡ τριανταφυλιὰ σου!» μοῦ εἶπε ἡ νταντά.

Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔκλαιγε ἡ Νόνα! Ἄρχισα νὰ κλαίω καὶ γὰρ πῆγα στὴν ἀλτάνα καὶ τῆς ἔλεγα: «Ὅχι ἀδερφούλα μου, δὲ θέλω νὰ πεθάνεις. Ἐγὼ σ' ἀγαπῶ, θέλω νάμαστε πάντα μαζί· εἴσουςα τόσο καλὴ, μούφερες τὸν ἀδερφούλη ἀπὸ τ' ἀστέρια... Ποτέ μου δὲν ἀγάπησα τὴν κυρὰ-Ζωὴ... Ἐμεῖς γεννηθήκαμε τὴν ἴδια μέρα, εἶπε ὁ παππούς».

Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως δὲν κούνησε ἡ τριανταφυλιὰ τὰ κλωνιά της νὰ μοῦ πεῖ: «καταλαβαίνω· καταλαβαίνω».

Εἶχε πεθάνει.

Τὴν ἄλλη μέρα ἦν ξεριζώσανε καὶ στὴ θέση της βάλανε μιὰ γλάστρα μὲ φυλ-λόδεντρο.

«Τῆνε ξεχάσαμε δίχως νερό», εἶπε ἡ νταντά. Ὅμως μονάχα ἐγὼ ἤξαιρα γιατί πέθανε ἡ κόκκινη τριανταφυλιὰ: Νόμισε πὼς ἀγαπούσα πιότερο τὴν κυρὰ-Ζωὴ· λυπήθηκε, λυπήθηκε... Καὶ τὰ λουλούδια ὅταν λυποῦνται πεθαίνουν—ἔλεγε ὁ παππούς.

GASTON HENRY AUFRÈRE

Στά 1948 κυκλοφορούσε από τις εκδόσεις Le Sol Clair στο Παρίσι μιά συλλογή ποιημάτων του Gaston-Henry Aufrère με τίτλο «Τὰ Ἄνθη τοῦ Πολέμου καὶ τῆς Ἐξορίας». Ἡ συλλογὴ αὐτὴ εἶχε κάμει ἐντύπωση καὶ θεωρήθηκε διεθνῶς ὡς μιά ἀπὸ τὶς ἀντιπροσωπευτικότερες ποιήσεις τῆς πολεμικῆς περιόδου καὶ μιά μαρτυρία ποιητικῆς ὕφης γιὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ὁ ποιητὴς, ἐνῶ σπούδαζε ἀκόμα, εἶχε ἐπιστρατευθῆ, στὶς ἀρχὲς τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, καὶ τοποθετήθηκε κάτω στὸ Μαρόκο μὲ τὰ ἀποικιακὰ γαλλικὰ στρατεύματα. Τὸν Ἰούνιον ὁμοῦ τοῦ 1940 συνελήφθηκε αἰχμάλωτος ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς καὶ κρατήθηκε σὲ στρατόπεδο κοντὰ στὸ Ἀμπούργκο ὡς τὸ 1945 πού τὸν ἐλευθεροῦσανε τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα. Στὸ στρατόπεδο αὐτὸ ἔγραψε τὰ «Ἄνθη τοῦ Πολέμου καὶ τῆς Ἐξορίας» πού ἀποκτείνουν ὅλην ἐκείνη τὴν πικρὴ καὶ τὴν κομφὴ προσδοκία τῆς πολεμικῆς περιόδου. (Μιά ἄλλη συλλογὴ του τῆς ἴδιας περιόδου μένει ἀκόμα ἀδημοσίευτη).

Ὁ Gaston-Henry Aufrère εἶναι ἓνας πολὺ-γλωσσος συγγραφέας, φίλος τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ. Γεννήθηκε τὸ 1914 στὸ Givardon τῆς Γαλλίας καὶ ζεῖ τώρα στὸ Βέλγιο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του ποιητικὴν ἐργασία ἔχει μιά μεγάλη μεταφραστικὴ ἐργασία πού ἀφορᾷ ποίηση καὶ πεζὸ λόγο ἀπὸ τὶς λογοτεχνίες τῆς Ὀλλανδίας, Ἑλλάδος, Πορτογαλλίας καὶ Βραζιλίας. Ἀπὸ τὸ 1946-1954 ἐξέδιδε ὡς μέλος τῆς διευθυνούσης ἐπιτροπῆς τὸ περιοδικὸ «Marches de France», ἓνα περιοδικὸ μὲ διεθνῆ κοινά, πού σ' αὐτὸ εἶχαν δημοσιέψει ἔργα τους περισσότεροι ἀπὸ 1500 ποιητὲς ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον. Σημαντικὴ εἶναι ἡ συνεργασία του σὲ περιοδικὰ πολλῶν χωρῶν. Τελευταίως στὸ περιοδικὸ «Lumières» ἔχει δημοσιέψει ἓνα καλὸ ἄρθρον γύρω ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ ποίηση μὲ πολὺ ἐπιτυχεῖς χαρακτηρισμοὺς προσώπων καὶ κειμένων.

Gaston Henry Aufrère

Κ. ΧΡ.

GASTON HENRY AUFRÈRE

Ρ Ο Υ Κ Ε Τ Τ Ε Σ

Εἶναι τ' ἀστέρια τῶν ἀνθρώπων ἐρυθρά.
 Γλυστρουῦσαν κάτω ἀπ' τὶς παραβολές τους.
 Τ' ἀχανῆς τοπίο πού διαπερνοῦσαν,
 γεμάτο σκιές ἀπὸ κλωνάρια ἰτιάς,
 φάνταζε κόκκινο.

Ἦταν ἡ νύκτα κόκκινη
 καὶ μ' αἶμα κόκκινος ὁ ἀγέρας.

Εἶναι τ' ἀστέρια τῶν ἀνθρώπων ἐρυθρά.
 Καὶ σὰν ἀκόντια πέφτουν κάτω,
 ἐνῶ τρομάζουν τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ
 πού τὰ λευκὰ φανάρια τους σαλεύουν.

Πόσους κομητὲς τέτοιους ἔχω δῆ
 πλάϊ στὸ ποτάμι Somne
 νὰ σθῆνουν τραγικὰ

πάνω σ' ἐξαίσια πρόσωπα παιδιῶν
 πού κοιτάζαν πρὸς τὴν εἰρήνη τοῦ Αὔριο!
 Φώτιζαν τὸ πυρίφλογο σημεῖο
 πελώριας πένθιμης σκιᾶς,
 γερτῆς στὴν ἀνοιγμένη πάνω γῆ.

Εἶναι τ' ἀστέρια τῶν ἀνθρώπων ἐρυθρά.
 Τόσο ἐρυθρά σὰν τὸ αἷμα τους.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΝΟΤΙΟΝ ΑΝΕΜΟ

Ξέρω ἐκεῖ πέρα ὁ οὐρανὸς χρῶμα θλεμμάτου μοιάζει
 κι' εἶν' οἱ γιαλοὶ κι' οἱ θάλασσες σὰν οὐρανοὶ γαλάζαι.

Ζεστή 'ναὶ ἡ ἄμμος, ξέρω το, στὸ κίτρινό της χρῶμα.
 Ξέρω πὼς δίπλα στὶς πηγές εἶναι' εὐφορο τὸ χῶμα.

Ξέρω πὼς εἶναι κάτασπρες οἱ πολιτείες κι' ὠραίες
 σὰν ὁμορφες Μαροκκινές, δίχως τὸ πέπλος, νέες.

Καὶ ξέρω πέρα ἐκεῖ οἱ ἀνθρώποι
 πὼς εὐτυχοῦν καθὼς οἱ τόποι.

Κι' ὁ ἥλιος, ξέρω, πὼς στὸ φῶς τῆς νίκης λαμπροσκάει
 κι' ἡ σπιθα του τὸν θερισμὸ βαριά λιθοβολαίει.

Ξέρω τίς νύχτες λαμπερές μ' ἐλπίδα καὶ φιλία,
 δίχως διάθεση ὀκνηρῆ καὶ δίχως προδοσία.

Εἶναι ὁ ἀστέρας πράσινος καὶ κόκκινη ἡ σημαία.
 Αἷμα κι' Ἑλπίδα. Σκοτωμὸς κ' Ἀγάπη πάντα ἀκμαία.

Καὶ ξέρω πέρα ἐκεῖ οἱ ἀνθρώποι
 δὲ λησμονᾶνε σὰν οἱ τόποι.

Τ Ο Π Ι Ο

Ἐλη, νερό, Μαροκκινὸς κι' ἀγέρας,
 καὶ τίποτ' ἄλλο ἐξὸν ἀπὸ πουλιοῦ
 σπάθισμα πότε-πότε.

Δυὸ ἐλάτες, τρεῖς σημύδες
 σινιάλα κάνουν μακρυὰ
 μάταια στὴ ζωή.

Ἐλη, νερό, Μαροκκινὸς κι' ἀγέρας,
 δυὸ ἐλάτες, τρεῖς σημύδες...

Τὸ βαλτονέρι ὡς ποῦ νὰ φτάνει;
 Τὸ τέλος δίχως τέλος πάει,
 κι' ὁ ἄνεμος εἶν' ἀγριωπὸς
 κι' ὄψη δὲν ἔχει τὸ νερό.

Δυὸ ἐλάτες, τρεῖς σημύδες
 ὅπου κρεμάζει ἡ νύχτα
 κομμάτια πίκρας ἀψερῆς
 καὶ τραγικοὺς λυγμοὺς
 πέντε χρονῶν ἐλπίδας.

Ἐλη, νερό, Μαροκκινὸς κι' ἀγέρας,
 δυὸ ἐλάτες, τρεῖς σημύδες...

Μεταφρ. ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΖΑΣΟΓΛΟΥ

Ο Γεώργιος Καζάσογλου γεννήθηκε τὸ 1910 στὴν Ἀθήνα, ὅπου καὶ ἔκανε τὶς μουσικὲς του σπουδές. Μόλις τελείωσε τὸ γυμνάσιο, γράφτηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Ὑστερα ἐγκατέλειψε τὸ Πανεπιστήμιο καὶ γράφτηκε στὴν Πάντειο Σχολὴ γιὰ οἰκονομικὲς ἐπισημίες. Παράλληλα μελετοῦσε μουσικὴ. Τὸ μουσικὸ ταλέντο τὸ κληρονόμησε ἀπὸ τὴ μητέρα του ποὺ εἶχε ἐξαιρετικὴ φωνή.

Ἀπὸ μικρὸς ἔπαιρνε μαθήματα βιολιοῦ στὸ Ἑλληνικὸ Ὀδεῖο μὲ τὸν Σκαντζουράκη καὶ σπούδαζε θεωρητικὰ, πρῶτα στὸ Μουσικὸ Λύκειο, κι' ἄργότερα μὲ τὸ Λαυράγκα. Ταυτόχρονα διδάσκονται ἀπὸ τὸν Κόντη, τὸν Καλομοῖρη, τὸν Βάρβογλη.

Ἀπ' ὅλους τοὺς καθηγητὲς του ἀντλεῖ κάτι, χωρὶς ὅμως νὰ προσαρμοστεῖ σὲ καμιά σχολή. Ἀπὸ πολὺ νέος διαμορφώνει προσωπικότητα δική του καὶ στυλιζάρει τὴ δημιουργικὴ ἐργασία του.

Δεκαενιά χρονῶν ἦταν μόλις, ὅταν συνέθεσε «Τὰ κόλυβα» πάνω σὲ στίχους τοῦ Πολέμη γιὰ τραγοῦδι, βιολί, βιολοντσέλλο, καὶ πιάνο, ποὺ βραβεύτηκε σὲ κάποιο διαγωνισμό. Στὰ 1930 ἔγραψε τὴν ἐνορχήστρωση γιὰ τὰ χορικά τοῦ Ψάχου, στὶς Δελφικὲς ἐορτές. Ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴ γωνιμία του μὲ τὸν Ἀγγελο Σικελιανὸ γράφει μουσικὴ πάνω στὸ ποίημα του «Ὡ μάννα μου ἐφταπάρθενη» γιὰ τραγοῦδι καὶ μικρὴ ὀρχήστρα. Ὁ Καζάσογλου βρίσκει στὸ τραγοῦδι τὸ κλίμα του. Ἀγαπᾷ πολὺ τὸν ποιητικὸ λόγο, καὶ μὲ τὴν πλατεῖα μόρφωση ποὺ ἔχει ἀποκτήσει ζερεῖ νὰ ἀγκαλιάζει τὸ στίχο καὶ νὰ ἀξιοποιεῖ μουσικὰ κάθε παλμὸ καὶ ἔξαρση του.

Πάμπολλα εἶναι τὰ τραγοῦδια ποὺ ἔχει γράψει. Ὁ κάθε ποιητὴς τὸν ἔχει ἐμπνεύσει, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Σολωμὸ καὶ καταλήγοντας στὸν Εὐελπίδη καὶ τὸν Ἅγι Θερό.

Ὁ Καζάσογλου πολέμησε στὸν τελευταῖο Ἀλβανικὸ πόλεμο κι' ὅτι ἀποκόμισε ἀπὸ κεῖ σὲ ἐντυπώσεις καὶ συναισθήματα, τὰ ἐξέφρασε μὲ πολὺ ἔντονο τρόπο σὲ μιὰ σύνθεσή του, ποὺ τῆς ἔδωσε τὸν τίτλο: «Τέσσερα πρελοῦδια τῆς ἐπιστροφῆς ἀπὸ τὸ μέτωπο». Αὐτὸ τὸ ἔργο παίχτηκε ἀρκετὲς φορὲς ἀπὸ τὴν Κρατικὴ Ὀρχήστρα, καὶ τὸ 1947 στὴ Πανηγυρικὴ Συναυλία τῆς 28ης Ὀκτωβρίου.

Ἄλλα ἔργα τοῦ Καζάσογλου γιὰ ὀρχήστρα εἶναι: «Εἰσαγωγή», «Τρίπτυχο», «Συμφωνικὰ Πρελοῦδια», «Ἡπειρωτικὰ Τραγοῦδια», «Συμφωνία», «Ἐλεγείο» γιὰ ὀρχήστρα ἐγγόρδων, ἄρπα καὶ κρουστά, ποὺ ἐκτελέστηκε στὸ ἀρχαῖο ὄδείο Ἡρώδου ἀπὸ τὴν Κρατικὴ Ὀρχήστρα καὶ διάφορα χορογραφικὰ ἔργα. Σὲ μιὰ τελευταία ἐκτέλεση τῆς Συμφωνικῆς ἀκούσαμε τὸ ἔργο του «Ρεμβασμοὶ—Δειλινοὺς στὴν Ἀρχαία Τανάγρα». Ἀπὸ τὰ τραγοῦδια του ἔχουν τυπωθεῖ μόνο τὰ παρακάτω: «Νανούρισμα», «Ἀρχαϊκὴ μινιατούρα», «Βρυσούλα», «Βυζαντινὴ μινιατούρα», «Ἀθήνη», «Γαλήνη», «Περασμένα», «Τραγουδάκι», «Ὁ ἀργαλιὸς», «Τὸ νανούρισμα τῆς Μαργαρίτας», «Οἱ μνηστῆρες τοῦ θρόνου».

Ἐχει γράψει καὶ πολλὰ τραγοῦδια γιὰ χορωδία καὶ ὀρχήστρα, γιὰ χορωδία μικτὴ ἢ capella καὶ γιὰ γυναικεῖα χορωδία. Ἐπίσης συνέθεσε ἀρκετὴ μουσικὴ σκηνῆς πάνω σὲ ἀρχαῖες τραγωδίες. Ἀξιόλογη ἐργασία προσέφερε ὁ Καζάσογλου στὸ Ἑθνικὸ Θέατρο μὲ τὴ μουσικὴ ὑπόκρουση στὶς «Νεφέλες» ποὺ τώρα πρόκειται νὰ

Γεώργιος Καζάσογλου.

παιχθεί στην Κωμεντί Φρανσαιζ στο Παρίσι, όπου θα πάει ο ίδιος για να το παρακολουθήσει.

Κομμάτια για πιάνο έχει γράψει: «Φαντασίες», «Εικόνα», «Νάρκισσος», «Ήχως» και για βιολί και πιάνο: «Σερενάτα», «Ερωτικό», «Τσοπάνικο», «Θρησκευτικό».

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ὁ συνθέτης μας ἀσχολεῖται καὶ μὲ μουσικὴ κινηματογράφου. Στὴν ταινία «Τὰ Ἀρραβωνιάσματα» τοῦ Μπόγγρη ἡ μουσικὴ τοῦ Καζάσογλου μὲ τὶς δημοτικοφανεῖς μελωδίες ἐπαινέθηκε θερμὰ. Μουσικὴ ἔβαλε ἐπίσης στὴν ταινία «Κατέστρεψα μιὰ νύχτα τὴ ζωὴ μου», στὴ «Λύκαινα» καὶ σὲ μιὰ ἄλλη ποῦ γυρίζεται στὰ ὄχυρά τοῦ χωριοῦ τῆς Νάξου Ἀπεῖρανθος, καὶ ὀνομάζεται «Μαύρη Γῆ».

Ὁ Καζάσογλου πιστεύει στὴν παράδοση τῆς ἐθνικῆς μουσικῆς. «Κάθε ἄξιος πνευματικὸς ἄνθρωπος, λέει, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ ἔχει τοποθετήσει τὸν ἐαυτὸ του μέσα στὸ πλαίσιο τῆς ἐθνικῆς περιοχῆς του, κ' ἀνάμεσα σ' αὐτό, μέσα στὸ σύνολο τῆς παγκόσμιας ζωῆς. Ὡς πρὸ οὐσιαστικῆς κ' αὐθόρμητης γίνεται ἡ ψυχικὴ τοποθέτηση αὐτῆ μὲ τὰ στοιχεῖα ἐπίγνωσης τῶν ὑποχρεώσεων του πρὸς τὸ ἔθνος του, τόσο περισσότερο ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ὑποσυνείδητα πιὰ γίνεται ὁ φορέας τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ τόπου του, ὅπου κ' ἂν βρίσκεται. Ἔτσι καὶ μόνο μπορῶ νὰ νοιώσω σὰν παγκόσμιο τὸ ἔργο ποῦ ἔχει π α τ ρ ί δ α».

Τὴν ἐξέλιξη τῆς μουσικῆς στὴν Ἑλλάδα ὁ συνθέτης μας τὴν ἀντικρῦζει μὲ αἰσιοδοξία. Βρίσκει ὅτι, παρ' ὅλη τὴν ἀστοργὴ ἀδιαφορία κράτους καὶ κοινωνίας ἀπέναντι τῶν μουσουργῶν μας, ἀξίολογὴ ἐργασία ἔχει συντελεστεῖ, κ' αὐτό, γιατί δὲ λείπουν ἀπὸ τὴ φυλὴ μας οἱ ἥρωες σὲ κάθε τομέα καὶ σὲ κάθε ἔκφραση ζωῆς.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἥρωες εἶναι χωρὶς ἄλλο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καζάσογλου, ποῦ βαθύτατα ἐμπνευσμένος ἀπὸ μουσικὴ παρόρμηση, τραβάει τὸ δρόμο του σταθερὰ πρὸς δημιουργικὲς ἐπιτεύξεις, ἔστω κ' ἂν ὁ δρόμος αὐτὸς εἶναι δύσκολος, ὅπως γιὰ κάθε Ἑλληνα συνθέτη.

ΛΟΥΛΑ ΙΕΡΩΝΥΜΙΔΟΥ

ΝΑ ΠΡΟΣΜΕΝΟΥΜΕ

Τούτη τὴν ὑπέρτατη στιγμή τῆς εὐτυχίας
τὴν πρόσμενα
μὲ τὴ λαμπάδα ἀναμμένη,
μὲ τεντωμένες τὶς χορδὲς τῆς ψυχῆς μου,
μὲ τὰ μάτια θολά,
ἀπ' τὰ δάκρυα τῆς ἀπόγνωσης,
μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα σὲ βουθὴ ἰκεσία.

Νὰ προσμένουμε!

Τέτοιος ὁ ἄγραφος νόμος τῆς ἀνθρώπινης μοίρας.

Νὰ προσμένουμε τὴν ἀπρόσμενη στιγμή
στὸ κάθε λεπτὸ ποῦ διαβαίνει,
στὴν κάθε μέρα ποῦ σθῆνει....

Ὁ νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ νυκτός....

Λάμψη ἀστραπῆς

στὴν ἄβυσσο τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς.

Μάτια φωτεινά,

γαλάζιο φῶς καὶ θάμπωμα τῆς σκέψης,
φευγαλέο χαμόγελο σὲ χεῖλη ἀγαπημένα,
πτερούγισμα λευκῶν περιστεριῶν,
λουλούδισμα ἀνοιξῆς στὴ βαρυχειμωνιά,
θεία μουσικὴ

ὑπέροχη ἁρμονία ἤχων,

νόημα τῆς ὑπαρξῆς,

αἰώνιο πνεῦμα τοῦ σύμπαντος.....

Ἀγάπη σὲ προσμένω.

ΑΥΓΗ ΡΟΔΙΝΗ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΟΓΜΑ "Η ΤΕΧΝΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ"

Δέν είναι λίγες οί φορές πού μās τέθηκε τó ερώτημα: Ποιά ή χρησιμότης τής Τέχνης στή ζωή; Μπορούμε νάχουμε τήν απαίτηση από τήν Τέχνη νάναί χρησιμη στή ζωή;

"Όλοι μās θ' άκούσαμε τόν πολυθύλητο, όπως κατάντησε, άφορισμό «Η Τέχνη γιά τήν Τέχνη» πού τόσο επιβλήθηκε μέ τó μοντερνισμό τών τελευταίων σαράντα τόσων χρόνων και πού χαρακτηρίζει τήν Τέχνη στήν κάθε της εκδήλωση. Έλευθερία στή χρήση τών μέσων απαιτεί ό μοντέρνος καλλιτέχνης γιά νά εκφραστεί κ' έτσι νά λευτερωθεί σαν από κάποιον άγχος, και μέ τó λευτέρωμα αυτό νά ολοκληρωθεί κ' ό ίδιος σαν προσωπικότητα.

Είναι φανερό πώς προσπάθεια νά εκφραστούμε καταβάλλεται όταν συνειδητά ή άσυνείδητα ελπίζουμε νά επικοινωνήσουμε μέ άλλους πού όσο πού πολλοί τόσο πού ικανοποιητικό γιά μās και μάάλιστα όταν αυτοί δέν είναι μονάχα παθητικοί δέχτες τών μηνυμάτων μās, μά βρίσκουν τρόπο νά τά κάνουν βιώμα τους χρησιμοποιώντας τα σαν άφρηρία γιά δικιά τους Ξεκινήματα. Κι' ίσως μέ τή σειρά τους νά μās προσφέρουν κάτι τó ευγενέστερο από ό,τι τους προσφέραμε έμεις. Κι' έδώ είναι πού πρέπει νά συντελείται ή ολοκλήρωση μās: στήν άναγνώριση μέσα στή νέα προσφορά τής δικής μās προσφοράς άναεωμένης, εμπλουτισμένης κ' άποπνευματοποιημένης. Νά γίνει, δηλαδή, τó ίδιο θαύμα πού θέλησε νά επιτελέσει ό Θεάνθρωπος μέ τήν προσφορά τού Σώματος κ' Αϊματος Του γιά νά μās δώσει ζωήν αιώνια μά και νά βρει τήν αιώνια ζωή μέσα στόν Άνθρωπο.

Αυτό τó θαύμα ό Θεάνθρωπος δέν τó θέλησε προνόμιο τών λίγων κ' εκλεκτών, μά καθολικό. Πώς λοιπόν νά δεχτούμε τή σtάση τής Τέχνης άπέναντι στο κοινό πού τó παραγωνρίζει όλοτελα κάνοντας σκοπό της τήν ίδια τήν Τέχνη; Είναι, νομίζουμε, σtάση όλοτελα στείρα γιατί δέν εξασφαλίζει τήν ολοκλήρωση τού ίδιου τού καλλιτέχνη άφού δέν άπαιτεί τήν εκμηδένιση του μέσα στο δέκτη τού μηνύματός του, κ' ούτε τόν κοινωνικό της ρόλο επιτελεί, όπως τó ήθελε και τó πέτυχε ή αρχαία τέχνη, μέ τó

πάρε - δώσει άνάμεσα καλλιτέχνη και δέκτη.

Η άναγνώριση από τήν Τέχνη τού κοινωνικού της ρόλου πιστεύουμε πώς θάνα κ' ή σωτηρία της από τó βέβαιο μαρασμό πού ή ίδια καταδικάστηκε: Ζητά κατανόηση από εκείνους πού ή ίδια παραγωνρίζει! Ζητά κοινωνικό περιβάλλο μέ κατανόηση ενώ ή ίδια δέ συμβάλλει στή δημιουργία τέτοιου περιβάλλοντος!

Ξεκινώντας από τήν όρθή, όπως πιστεύουμε, αντίληψη γιά τó ρόλο τής Παιδείας πού είναι ή δημιουργία άτόμων ικανών νά ζουν οί ίδιοι όσο τους επιτρέπουν οι άτομικές τους ικανότητες μά πλήρη ζωή, και ικανών νά συμβάλλουν τόσο στήν ύλική ευημερία όσο και στήν ψυχοπνευματική άνάταση τού συνανθρώπου τους, πρέπει νά σταθούμε σκεπτικοί άπέναντι στήν Τέχνη πού όμαφοσκοπικά νομοσιεύεται κάνοντας επίκεντρο τών επιδιωξεών της τόν ίδιο τόν έαυτό της. Φανερό πώς αντίμαχεται τήν Παιδεία πού είναι τó κρισιότερο όπλο τής κοινωνίας τόσο γιά τήν επιβίωση της όσο και γιά τή δημιουργική της ανέλιξη. Άντικοινωνικό, λοιπόν, θάπρεπε νά χαρακτηρίσουμε τόν άφορισμό «Η Τέχνη γιά τήν Τέχνη».

Γιά νάμαστε δίκαιοι πρέπει νά σημειώσουμε μά ύποψία μās πώς γιά τή σtάση τής Τέχνης άπέναντι στήν κοινωνία ευθύνεται ίσως πρώτα ή παιδεία: ό καλλιτέχνης δέν υπηρετεί μέ τόν όρθό ύπεύθυνο τρόπο τήν κοινωνία γιατί ή κοινωνία δέν τόν μόρφωσε μέ τόν όρθό ύπεύθυνο τρόπο. Ό καλλιτέχνης καταφεύγει στόν άτομισμό «παίροντας, όπως γράφει ό καθηγητής M. C. V. Jeffreys, (Glaucon: An inquiry into the aims of Education, σελ. 52) μιάν άρνητική άποψη τής έλευθερίας σαν κατάργηση έλέγχου συγκρίζοντας έτσι τήν προϋπόθεση τής έλευθερίας μέ τήν ίδια τήν έλευθερία. Ό άτομισμός ένδιαφέρετα πού πολύ στήν έλευθερία τής εκλογής παρά στο τί λέγεται και στο μέσα παρά στο σκοπό μά και ό σκοπός όποιος λογής και νάναί έχει αξιώσεις από μās και μās καλεί σέ κάποιου είδους ευθύνη».

Η πάλι ό καλλιτέχνης δίνεται ψυχή και σωμα στήν ομάδα πού δέν είναι καν τó σύνολο τής κοινωνίας του. Τότε «τού παρουσιάζεται καθαρά διαγοραμένος ό αντικειμενικός σκοπός και τó καθήκο του

σαφῶς καθορισμένο. Δικαίωμα ἐκλογῆς δὲν τοῦ ἀπομένει κ' οὐσιαστικά οὔτε καὶ ἰδιωτικῆ ζωῆ». («Ὡς ἄνω»).

Τὰ ἀνωτέρω τὰ ἀναφέραμε γιὰ νὰ προλάβουμε τυχρὸν παρερμηνεῖα τοῦ πνεύματος τῆς ἐπικριῆς μας τῆς ἀτομικιστικῆς τάσης τῆς Τέχνης, μὴ λάχει καὶ νομιστεῖ πὼς ὑποστηρίζουμε τὴν πρόσδεσῆ τῆς σὲ ὁμάδες μὲ ἀλλότριους σχολούς.

Ἄν ἀπὸ τὴν Ἐπιστῆμῃ ἀπαιτοῦμε νὰ ὑπηρετεῖ τῆ Ζωῆ μὲ τὴ λογικῆ τῆς χωρὶς νὰ χάσει τὸν ἀνθρωπισμὸ τῆς, δὲ μποροῦμε κ' ἀπὸ τὴν Τέχνη νὰ ζητήσουμε νὰ γίνῃ ὁ λογικὸς ἐμπνευστὴς τῆς Ζωῆς;

Ν. ΧΑΤΖΗ·ΓΙΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΡΑΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Νίκου Κρανιδιώτη: Ὁ ποιητὴς Γ. Σεφέρης. Ἐκδόση «Κυπριακῶν Γραμμάτων», Λευκωσία 1955.

Ἡ τέχνη τῆς κριτικῆς εἶναι ἴσως τὸ κορυφωμα τῶν «λογοτεχνικῶν» ἀθλημάτων καθε συγγραφέα καὶ καθε τόπου καὶ καιροῦ: λειτουργημάτων παμμέγιστο ὑφώνεται ἡ κριτικὴ, μὲ φόντο ὅλο τὸ νόημα καὶ τὸ οἰκοδόμημα τῶν ἀνθρώπων πνευματικῶν δημιουργημάτων.

Ὁ κ. Ν. Κρανιδιώτης μὲ τὴν κριτικὴ του αὐτῆ συνθετικῆ μονογραφία στάθηκε λαμπρὸς λειτουργὸς τῆς τέτοιας κριτικῆς καὶ πλούτισε τὴν φτωχὴ-σχετικὰ-Κυπριακῆ κριτικῆ βιβλιογραφία μ' ἓνα μόνιμο ἔργο.

Γιατὶ ὁ «Γ. Σεφέρης» του εἰσδύει στὶς ρίζες τῆς ποιητικῆς μορφῆς ποὺ ἐρευνᾷ καὶ μὲ γνήσια βίωση ὀργανικῆ, καθόλου μηχανικῆ, μᾶς παρίστα τὴν φυσιογνωσίαν καὶ τὰ κεντρικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μοντέρνας τροπῆς τῆς ποιήσεως μας πρὸς καινούργιους ὁρίζοντες.

Περὶ ἂν τὰ γραμματολογικὰ δεδομένα, ποὺ ἀποτελοῦν προϋπόθεση μιᾶς κριτικῆς συνθέσεως, ὁ κ. Ν. Κρανιδιώτης συνέλαβε τὸν ἐνδότερο παλμὸ τοῦ ἔργου καὶ τῆς καρδίης τοῦ Γ. Σεφέρη καὶ συνάρτησε, συνέδεσε καὶ τοποθέτησε, ὅσο ἐλάχιστοι ὡς σήμερον μελετητὲς του, τὴν παρουσίαν του στὸ ἄρθρὰ ἔθνη καὶ διεθνή πλαίσιά τῆς.

Ἄλλοι μελετητὲς τοῦ Σεφέρη τὸν εἶδαν ὡς μεγάλο λυρικό καὶ μέγαν ἀνακαταστήν τοῦ λυρικοῦ μας λόγου μετὰ τὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον, σ' ἓνα καιρὸ ἀναζητήσεων καὶ τραγικῶν ἀνησιχιῶν τοῦ Ἐθνωπαϊκοῦ πνεύματος καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς εὐαισθησίας.

Ὁ κ. Ν. Κρανιδιώτης τονίζει αὐτὴ τὴν γενικὴ πλαισίωση τοῦ ἔργου τοῦ Σεφέρη, τὸν εὐρωπαϊκὸν του χαρακτήρα, τὶς «εὐρωπαϊκὰς» ρίζες μερικῶν τοῦλάχιστον πλευρῶν τῆς ἰδιοφυΐας τοῦ Σεφέρη. Ἐν τούτοις, αὐτὸ ποὺ πρόκειται νὰ ἀναγνωρισθῆ στὴν μελέτη τοῦ κ. Ν. Κρανιδιώτη εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν Ἑλληνικῶν ριζῶν τοῦ ἔργου τοῦ Σεφέρη καὶ τῆς ἔθ ν ι κ ῆ ς σ η μ α σ ί α ς τ ο ὕ ἔ ρ γ ο υ τ ο υ, κατὰ ποῦν πρώτῃ φορᾷ γίνεται μὲ τὸν τρόπο τοῦ κ. Κρανιδιώτη. Ἡ συνάρτηση τῆς μορφολογίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ περιεχομένου κυρίως τοῦ Σεφερικοῦ ἔργου πρὸς φυλετικὰς καὶ ἔθνηκας καταστάσεις (π.χ. Μικρασιατικὴ καταστροφὴ κ.ά.), ἡ αἰτιολογία τοῦ συνασθήματος τῆς φθοῆς μὲ γεγονότα τοῦ ἔθνικοῦ μας βίου, ἰδίως ἡ διαπίστωση τῶν Μικρασιατικῶν καταβολῶν στὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη (καὶ τῶν νησιώτικων συμβολῶν, τῶν συμβολῶν τῶν ἀλυτρώτων στὴν ἐν γένει Ἑλληνικὴ πνευματικότητα), ἀποτελοῦν ζωντανὰς κριτικὰς συμβολὰς καὶ ἔκφραση ὀριμῆς θεώρησης τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων.

Παράλειψη θὰ ἦταν, ἂν ἐπρόκειτο γιὰ πλήρη γραμματολογικὴ μελέτη κ' ὄχι γιὰ συνθετικὴ κριτικὴ, ἡ μὴ ἀναφορά, στὴ μελέτη τοῦ κ. Κρανιδιώτη τῶν ἐπιδράσεων τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων (ἐπαναστατικῶν τοῦ 1821) κειμένων καὶ ἱστορικῶν μνημῶν στὴ διαμόρφωση τῆς εὐαισθησίας καὶ στὸ ὄραμα τῆς πνευματικῆς συνείδησης τοῦ Γ. Σεφέρη. Οἱ ἐργασίες τοῦ Σεφέρη ἀπάνω στὸν Ἐρωτόζοιτρο, τὸν Κάλβο, τὸν Μαζουγιάννη καὶ ἄλλα πρόσωπα καὶ πράγματα διαφωτίζουν, νομίζω, ἀκόμη ποῦ πολλὰ καὶ ποῦ βαθειὰ τὸ ἔργο τοῦ Σεφέρη καὶ δείχνουν ἀκόμη ποῦ δυνατὴ καὶ ἀνάγλυφη τὴν ἔθνηκὴ του τοποθέτηση καὶ τὴν μορφικὴ καὶ οὐσιαστικὴ του Ἑλληνικότητα. Ἡ παρθερικὴ ἔκφραστικὸτητα τῶν μεσαιωνικῶν κειμένων καθὼς καὶ κείνων τοῦ Μαζουγιάννη, τοῦ Κάλβου κ.ά. (Τοῦ Κάλβου ἔκαμε καὶ Ἐκδόση μὲ ἐξαιρετοὺς πρόλογο ὁ κ. Γ. Σεφέρης τὸ 1924 στὴν Ἑλεξάνδρεια σχεδὸν ἀγνωστῆς τοῖς Ἑλλαδικοῦς φιλολογοῦς κίνχλος), ἔκαμε βαθειὰ ἐντύπωση στὸ Σεφέρη ἀπὸ τὰ παιδικὰ του κ' ὅλας χρόνια, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς γράφει στὴν μελέτη του γιὰ τὸν Ἐρωτόζοιτρο. Ὅμοια καὶ ἄλλα λαϊκὰ κείμενα, (ὅπως ἡ Φυλλάδα τοῦ Μεγαλέξανδρου), ὁ Καραγκιόζης, ἡ λαϊκὴ ζωγραφικὴ κ' ἄλλες λαϊκὰς τοῦ Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ βίου.

Γενικά, ἡ μελέτη τοῦ κ. Κρανιδιώτη μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἡ Κυπριακὴ συμβολὴ στὴν ἐρμηνεία καὶ στὴν ἀξιολόγηση τοῦ Σεφερικοῦ ἔργου, μὰ συμβολὴ γεμάτη παλμὸ ἐθνικὸ καὶ κριτικὴν ὀριμότητα. Ἰσως πρέπει νὰ θεωρηθῆ σημεῖο τῶν καιρῶν τὸ ὅτι ἡ ἔκφραση τοῦ ἐθνικοῦ στοιχείου καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀξίας τοῦ Σεφερικοῦ ἔργου γίνεται μὲ τέτοια ὑπευθυνότητα καὶ συνείδηση Ἑλληνικὴ ἀπὸ πνευματικὸν ἄνθρωπο τῆς Κύπρου: ἡ φωνὴ τῆς Κύπρου κ' ἡ συνείδηση τῆς Κύπρου εἶδε καὶ φώτισε ἀπὸ μὴ νέαν ἀπόψη τὸν Σεφέρη καὶ τὸν ἀνήγαγε σ' ἐθνικὸ σύμβολο στοὺς ἀγωνιστικοὺς αὐτοὺς καιροὺς.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΥΡΡΗΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἡ Λογοτεχνία.

Ἡ γενέτειρα τοῦ Καζαντζάκη διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὸν καταστομὸν ποὺ ἐπιχειρεῖται ἐναντίον τοῦ ἔργου τοῦ Κρητικοῦ πεζογράφου. Ἀπὸ ἀντίδραση, τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο Ἡρακλείου Κρήτης, ἀπεφάσισε νὰ ἐντοίξῃ ἀναμνηστικὴ πλάκα στὸ σπίτι ποὺ γεννήθηκε ὁ Καζαντζάκης, καὶ ὁ δρόμος ποὺ ἄρκεται στὸ σπίτι τοῦτο νὰ μετονομασθῆ ἐν ὄδῳ «Νίκου Καζαντζάκη». Διαμαρτυρίαι ἔγιναν καὶ ἀπὸ διάφορα λογοτεχνικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ σωματεία, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἐνωσις Μουσουργῶν, ἡ ὁποία ἀνέθεσε στὸν πρόεδρό της ἀκαδημαϊκὸ κ. Μαν. Καλομοίρη νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀντίθετη γνώμη τῶν μουσουργῶν γιὰ τὸ ἔργαφο τῆς Ἰεράς Συνόδου.

— Στὴν «Ὀμάδα τῶν Δώδεκα», προσέχωρησε καὶ ὁ γνωστὸς κριτικὸς Κλέων Παράσχος. Ἐπίσης ἐπανήλθε ὁ Γιώργος Θεοδοσιάς καὶ ἀναμνηνεται καὶ ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ὀδυσ. Ἐλύτη. Σὲ ἔορταστικὴ συγκέντρωση ποὺ ἔγινε στὸ σπίτι τοῦ Ἀλξη Θεόλου — ψευδώνυμο τῆς κ. Ἐλένης Οὐράνης, — ὅπου ὁ γνωστότερος πνευματικὸς κόσμος παρευρέθηκε, ἔγινε ἡ ἐπίσημη ἀπονομὴ τοῦ ἔπαιθου «Κώστας Οὐράνης». Τὸ βραβεῖο πῆρε ἐφέτος ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος γιὰ τὸ διβλίο του «Ὁ Κύριός μου Ἀλιβιάδης».

— Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐνέκρινε τὴν προκήρυξη τῆς δεύτης λογοτεχνικῆς ἔδρας. Τελικὰ τρεῖς παρόντων ὑποψήφιοι τὴν πρώτη ἔδρα, ποὺ ὅπως λέγεται θὰ πληρωθῆ τὸν Ἀπρίλιο, οἱ κ.κ. Στράτης Μυριβήλης, Γιώργος Ἀθάνας

καὶ Ἅγις Θέρος.

— Ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις Τύπου τοῦ ὑπουργείου Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως προκήρυξε διαγωνισμὸν γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν καλύτερων ἐπαρχιακῶν συγγραφεῶν ταλέντων. Τὰ θέματα τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι:

1) Μελέτη πάνω στὸ θέμα τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς ἱστορίας, 2) Συλλογὴ διηγημάτων ἢ καὶ ἠθογραφιῶν. Οἱ περιοχὲς ποὺ θὰ διεξαχθῆ ὁ διαγωνισμὸς εἶναι: Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ Εὐβοία — ἐκτὸς Ἀθῆνας καὶ Πειραιᾶ — Θεσσαλία, Ἡπείρος, Ἴονιοι Νῆσοι, Δυτικὴ Μακεδονία, Ἀνατολικὴ Μακεδονία, Δυτικὴ Θράκη, Πελοπόννησος, Νῆσοι Αἰγαίου, Δωδεκάνησος καὶ Κρήτη. Ἀπὸ κάθε περιοχῆ, θὰ ἀπονεμηθοῦν βραβεῖα 10.000 καὶ ἔπαινοι 5.000 δραχ., στὰ δύο καλύτερα ἔργα πάνω στὸ κάθε θέμα. Τὰ περιοδικὰ «Νέα Ἑστία» καὶ «Ἐκλογή» θὰ δημοσιεύουν ἀποσπάσματα ἀπὸ τὶς μελέτες καὶ τὰ διηγήματα τῶν βραβευομένων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀρκετὰς ἐνδιαφέροντες διαλέξεις ἔγιναν τελευταία στίς ἐπαρχίες μας. Στὴ Πάτρα ὁ λογοτέχνης τ. ὑπουργὸς κ. Χρ. Σολομωνίδης καὶ ὁ καθηγητῆς κ. Στ. Σπεράντζας ἔδωσαν δύο ὁμιλίες στὴν «Διακίδιο Σχολὴ Λαοῦ». Τὸ θέμα τοῦ κ. Σολομωνίδη ἦταν «Ἡ ποίηση καὶ οἱ σημερινὲς τάσεις τῆς» καὶ τοῦ κ. Σπεράντζα «Ἐπιγραφή τοῦ ζωοποιοῦ Στανουῦ». Καὶ στίς δύο διαλέξεις ἀπαγγέλλησαν ποιήματα ἀπὸ τὶς κρυφές Λίξη Σπεράντζα, Νικολαΐδη, καὶ ἀπὸ τῆ δ. Μ. Καλαντζοπούλου.

— Στὸ πνευματικὸ ἴδρυμα Καλαμῶν «Ἡ Λαϊκὴ Βιβλιοθήκη» ἔδωσε διάλεξη ὁ ποιητῆς Ἰωάν. Κουτσοχέρας. Θέμα «Ἡ πολιτεία τῆς εἰσαποθησίας καὶ τοῦ ἥθους». Τὴν ἴδια ὁμιλία θὰ ἐπαναλάβῃ ὁ κ. Κουτσοχέρας στὴ Σπάρτη καὶ στὸ Γύθειο.

Ἐπίσης τὸ Αἴγιον τιμῶντας τὴ μνήμη τοῦ Κ. Παλαμᾶ διοργάνωσε φιλολογικὸ μνημόσυνο στὴν ἐκεῖ αἴθουσα τοῦ κινηματογράφου «Λοῦξ» γιὰ τὴ συμπλήρωση 12 χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου ποιητῆ. Ὁ νέος ποιητῆς κ. Κώστας Ριζόπουλος ἔκανε εἰσήγηση, καὶ ἀκολούθησαν ὁμιλίες τῶν κ.κ. Τάκη Δόξα καὶ Γιάννη Καραλῆ.

Τὸ Θέατρο.

Τὰ περισσότερα Ἀθηναϊκὰ θέατρα ἀνέβασαν νέα ἔργα. Ὁ Κούν, στὸ Κυκλικὸ Θέατρο Τέχνης, παρουσιάζει διὸ μονόπρακτα, τὸ «Κεκλεισμένων τῶν θυ-

οῶν» τοῦ Ζάν Πὼλ Σάρτρ καὶ τὸ «Πανοφύρι ἐπὶ παραγγελία» τοῦ Βόλφ Μαν-κεβίτς. Καὶ στὰ δυὸ ἡ ἐφημερίδα, κατὰ γενική ὁμολογία, εἶναι ἀνώτερη κάθε προσδοκίας.

— Ἡ «Ὀγδὴ γυναῖκα τοῦ Κουανοπό-γυνο» τοῦ Ἀλφρέντ Σαβουά, εἶναι τὸ νέο ἔργο πού ἀνέβασε ὁ Κ. Μουσοῦρης. Ἐλαφρὰ κωμῳδία, παιγμένη μὲ τὴ συν-θησιμένη ἐπιμέλεια καὶ μπόρι ἀπὸ τὸν θίασο Μουσοῦρη.

— Στὸ θέατρο Κοτοπούλη παίζεται ὁ «Μάκβεθ» τοῦ Σαίξπηρ. Κατὰ τοὺς κρι-τικούς δὲν εἶναι μιὰ ἐπιτυχημένη παρά-σταση.

— Ἄλλη παταγώδης ἀποτυχία θεωρή-θηκε, — ἀπὸ τοὺς κριτικούς μας πάντο-τε — ἡ κωμῳδία τοῦ Σαίξπηρ «Οἱ εὐ-θυμεις κωράδες τοῦ Οὐίνζορ», πού ἀνέ-βασε τελευταία τὸ Ἐθνικόν.

— Τὸ Νομοσχέδιο περὶ Ἐθνικοῦ Θεά-τρου ψηφίστηκε ἀπὸ τὴ Βουλὴ. Ὁ κ. Δημ. Ροντήρης δὲν ἐδέχθηκε νὰ παρα-μείνει καὶ ἀποχωρεῖ, γενικός διευθυντὴς διορίζεται ὁ κ. Αἰμ. Χουρομούζιος. Εἰς τὸ νέο διοικητικὸ συμβούλιο θὰ περιλη-φθοῦν κατὰ πληροφορίες, οἱ κ.κ. Φτέ-ρης καὶ Ἰ. Μ. Παναγιωτόπουλος.

Ἡ Μουσική.

Τὸ σημαντικώτερο μουσικὸ γεγονός τοῦ μηνὸς ἦταν ἡ ἐμφάνιση τῶν σοβιε-τικῶν καλλιτεχνῶν ἔδωσαν καὶ δίδουν ἀκόμα συναυλίες, πάντοτε μὲ γεμάτες ἀπὸ κόσμον αἰθουσες. Τὸ συγκρότημα ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ χορευτικὸ ζεύγος Σό-φια—Γκολοφρίνα, Λέων Ζντάνοφ, τὴ πρώτη σοπράνο τῆς ὄπερας τοῦ Κιέ-βου Ἐλισάβετ Τσαβντά, τὸ διάσημο βιολινίστα Βόρις Γκολοσταῖν, καὶ τὸν καθηγητὴ πιανίστα—συνοδὸ Ναοὺμ Βάλ-τεο.

— Ἡ κ. Μαρίκα Παπαϊωάννου—Χου-ρομζίου ἔδωσε ἓνα ἀξιόλογο ρεσιτάλ πιάνου μὲ ἔργα ἀποκλειστικὰ Μπετόβεν στὸ «Κεντρικόν» τὴν Τετάρτη 9 Μαρτίου.

— Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς 20ηοῦς τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Γραφείου Ἀθηνῶν, ὁ δια-προσέτατος παρζόσμιος φήμης Ἰταλὸς βιολοντσελίστας Ἐνρίκο Μαϊνάρι ἔδω-σε συναυλία στὸ «Κεντρικόν» τὴ Δευτέρω 28 Μαρτίου.

— Ἐπιτυχία σημείωσαν οἱ συναυλίες τῆς Χορωδίας τῶν Σχολῶν τοῦ Σάλεμ, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀδελφὸ τῆς βασί-λισσας Φρειδερίκης, πρίγκιπα τοῦ Ἀν-νοβόρου. Κατὰ τὴ πρώτη συναυλία πα-

ρέστησαν καὶ οἱ βασιλεῖς. Ὅλες οἱ εἰσ-πραεῖς θὰ διατεθοῦν γιὰ τοὺς σκολοὺς τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρυμάτος.

ΛΟΥΛΑ ΓΕΡΩΝΥΜΙΔΟΥ

Ἡ ΑΓΓΛΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Περιοδικὰ καὶ Βιβλία.—Θεατρικὴ κίνησις.—Συναυλίες.—Ὀπερες.—Μπαλέτο.

Ἡ τακτικὴ παρακολούθησις τῆς πνευ-ματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς τοῦ Λονδί-νου, σ' ὅλες τὰς ἐκδηλώσεις τῆς, εἶναι μιὰ πολὺ δύσκολη ἀπασχόλησις ἡ ἐκδίδονται τόσα λογοτεχνικὰ βιβλία καθημερινῶς, κυκλοφο-ροῦν τόσα περιοδικὰ καὶ ἡμερησίως, ὑπάρ-χουν τόσα πολλὰ θέατρα καὶ αἰθουσες συν-αυλιῶν, ἐκθέσεων κλπ., πού εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ παρακολουθεῖ κανεὶς ὅλα, ἐκτός ἂν ἐνδιαφέρεται μόνον γιὰ ὀρισμένους τομεῖς τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς τέχνης.

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἐβδομαδιαῖον «Λίτεραρυ Σάπλημεντ» τῶν «Ταίμς» πού ἐπιτελεῖ μιὰ ἐγκυρη γενική ἐπισκόπησι τῆς πνευ-ματικῆς κίνησις ἐπὶ τὴν Ἀγγλίαν, κυκλοφοροῦν καὶ ἄλλα περιοδικὰ πού ἐξυπηρετοῦν ἐιδι-κάτερος τομεῖς. Τὸ μηνιαῖον «Encounter» εἶναι μιὰ σοβαρὴ ἐκδόσις γιὰ τὰ θέματα τῆς πεσογραφίας, τῆς ποίησης, τῆς κρι-τικῆς κλπ. Ἐπίσης τὰ «London Magazine» καὶ «Reader's Digest» εἶναι ἀπὸ τὰς καλύ-τερες λογοτεχνικῆς ἐκδόσεις. Ἐκτός ἀπὸ τὰ ποικίλα θεατρικὰ περιοδικὰ κυκλοφοροῦν οἱ «Musical Times» ὅπου τὴν κριτικὴ τῶν διαφόρων συναυλιῶν κλπ. γράφει ὁ γνω-στότατος μουσικοκριτικὸς Ντόναλτ Μίτσελλ, τὸ τριμηνιαῖον «Μουσικὴ καὶ Γράμματα», τὰ «Burlington Magazine», «Art News» κ.ά. γιὰ ζωγραφικὴν κ.ο.κ. Ὅλ' αὐτὰ μαζὺ ἀ-ποτελοῦν τὸν καθρέπτη τῆς ὅλης Ἀγγλικῆς πνευματικῆς ζωῆς.

— Ἀπὸ τὰς πάμπολλας λογοτεχνικῆς ἐκ-δόσεις τοῦ τελευταίου καιροῦ (τὰ μυθιστο-ρήματα καὶ οἱ ταξιδιωτικῆς ἐντυπώσεις εἶ-ναι πάντα ἐπὶ τῆς πρώτης γραμμῆς) ὁσὲ ἀναφ' ἑρῶ ἐκτός ἀπὸ τὰ νέα ἔργα τοῦ Σ. Μῶμ καὶ τὰ «Ποιήματα» (1928—1953) τοῦ Σ. Σπέν-σερ, τὴ μελέτη τῆς Α. Βάλλεντιν γιὰ τὸν Ἑλ Γκρέκο (μὲ 100 εἰκόνες), τὴν κωικτικὴ μελέτη τοῦ Ἰ. Α. Θόμπσον γιὰ τὰ Ἠθικά τοῦ Ἀριστοτέλη, τὸ δίτομον ἔργο τοῦ Ρόμ-περτ Γκρέϊες «Οἱ Ἕλληνας οἱ Μῦθοι» καθὼς καὶ (ἐκτός τῆς νέας μετάφρασις τοῦ Θου-κυδίδη ἐπὶ τῆς σειράς τῶν ἐκδόσεων Penguin) τὴ μετάφρασις τῆς «Λυσιστράτης» τοῦ Ἀρι-στοφάνη ἀπὸ τὸν Δ. Φίτς. Ἐπίσης ἡ βιο-γραφία τοῦ Ε. Μόσερ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ φιλοσόφου Δαυῖδ Χιούμ καὶ τὰ «Ἀπομνημονεῖα» τῆς Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης» εἶναι ἀπὸ τὰ καινούργια βιβλία πού εἶχαν εὖνο' κ' ἐς κριτικῆς.

— Καὶ ἐπὶ τὸ θέατρο ὅμως παρατηρεῖται ἡ συνεχὴς προβολὴ τοῦ ἀρχαίου πνεύματος. Στὸ κίνγκ'ς Κόλλετζ δόθηκεν ὁ «Ἰππό-λυτος» καὶ ἡ «Μήδεια» τοῦ Εὐριπίδου, ἐνῶ τὸ Theatre Centre ἔδωσε μιὰ πολὺ ἐπι-τυχὴ παράστασι τοῦ «Φιλοκλήτη» τοῦ Σο-φοκλέη. Ἡ ὑπόλοιπὴ κίνησις ἐπὶ θέατρα τοῦ Λονδίνου συνεχίζεται πάντα πολὺ ζορη.

Τὸ ρεπερτόριο τοῦ Ὀλντ Βικ περιελάμ-θανε τὰ Σαίξπηρικά ἔργα «Ἡμέρωμα τῆς Στρίγγλας», «Ριχάρδος ὁ Β'», «Μάκβεθ»

και τη κωμωδία «Όπως σ'ας άρέσει», ή ό-
ποια όμως ύστερησε έν συγκρίσει με τή
προηγούμενα έργα, στα όποια πρωταγωνι-
στού ή «Άνν Τότ, ή Βιργινία Μακέννα, ό
Πόλ Ρότζερς, ό «Έρικ Φόρτερ Κάιν».

Η «Άγία Ίωάννα» του Μπέρναρτ Σω
συνεχίζεται στο θέατρο Σαίτ Μάρτιν, ό
«Μιάς ζέικερ», ή φάρσα του Θόρντον Ου-
άιλτερ, διανύει ήδ. τον 5ο μήνα του στή
σκηνή του Χέυμαρκετ, τά έργα τής Άγκά-
θα Κριστι στα θέατρα «Σαβόι» και «Άμ-
πάσσατορς» συγκεντρώνουν πάντα πολύν
κόσμον και ή νέα ήθοποιός Πενκν Άσκροφτ,
μετά τήν θριαμβευτική ήπιτυχία τής στήν
«Έντα Γκαμπλερ» του «Ίμεν στα θέατρα
«Λύρικ» και «Γουεστμίνστερ», γνώρισε με-
γάλην ήπιτυχία στο Όλοο τής Νορβηγίας,
όπου οι κριτικοί έγραψαν ότι ή Άγγλιδα
ήθοποιός έρμηνευσε τόν «Ίπην, όπως ό
ίοιος ό συγγραφέας».

—Στή Τηλεόραση δόθηκαν ήπίσης τά έρ-
γα «Έμπορος τής Βενετίας» του Σαίξ-
πηρ, «Κάντιτα» του Σω, ως και τό πολύ-
κροτο «1984» του Orwell.

—Λίγα λόγια τώρα γιά τή μουσική, όπου
οι Άγγλοι έχουν τά ήπιδέξου άριστοτα
μάστρουσ και όρχήστρες, ως και μουσικά
μορφωμένο κοινό.

Τόν Ιανουάριο ό πρώταν τών Άγγλων
άρχιμουσιών Σέρ Τόμας Μπίτσαμ ό ύθυνη
τή Βασιλική Φιλαρμονική Όρχήστρα σέ
δύο κονσέρτα, τό πρόγραμμα τών όποιων
καταρτίστηκε από τόν άποθανόντα διάσημο
Γερμανό συνθέτη Β. Φουρτέβενγκλερ και του
όποιο ό θάνατος έμπόδισε τισ έμφανίσεις
στο Λονδίνο τής Φιλαρμονικής Όρχήστρας
τό Βερολίνο.

Έξ άλλου ή Φιλαρμονική Όρχήστρα του
Λονδίνο, υπό τή διεύθυνση τού Σέρ Άν-
τριαν Μπουλτ, έδωσε 5 ρεσιτάλ με έργα
Μπετόβεν στο Φέστιβαλ Χώλλ, όπου ή Συμ-
φωνική Όρχήστρα του Β. Β. Σ. και ή
Χορωδία έδωσαν 4 συναυλίες με έργα Βέ-
περ, Μπετόβεν, Μπαρток, Χαύδη, Μπράυς,
Στράου, Τσαϊκόφσκυ κ.ά. υπό τόν Σέρ
Μάλκολμ Σάρτζεντ. Έπίσης ή Φιλαρμονική
Όρχήστρα μάς παρουσίασε στις 3 Μαρτίου
τον Βίλγεμ Κέμφ με διευθυντή τόν Ουίλ-
λιαμ Στέινπεργκ σέ έργα Μότσαρτ, Μπε-
τόβεν και Έλκαρ, ως και — στις 31 Μαρ-
τίου — τήν Έλληνίδα πιανίστα Τζίνα Μπα-
χάουερ, ή όποια έρμηνευσε άριστοτεχνικά
τό κονταρτο Νο 2 γιά πιάνο του Μπράμς
υπό τόν Ραφαήλ Κουπέλικ.

Δόθηκαν ήπίσης στο Άλπερτ Χώλ έρα-
δυές Τσαϊκόφσκυ, μουσική γιά μπαλ το
υπό τόν Ζιάν Μαρτίνον, Ρωσικής Μουσικ-
κής, ως και διασκευή τής Ιταλικής όπε-
ρας «Άιντα» του Βέρντι από τή Συμφω-
νική Όρχήστρα του Λονδίνο υπό τή διεύ-
θυνση του Σέρ Μάλκολμ Σάρτζεντ, στον
όποιον όφείλεται και ή διασκευή τής όπερας
γιά κονταρτο. Συμπετείχε ή ύπερ 500με-
λης χορωδία τής Royal Choral Society,
τής όποιας πάτρων είναι ή Α. Μ. ή Βα-
σιλισσα Έλισάβετ και πρόεδρος ή Α. Β. Υ.
ή Δούκισσα του Κέντ. Η έν λόγω μεγα-
λειώδης χορωδία έτοιμάζει γιά τή Μ. Πα-
ρασκευή ολόκληρο τό όρατόριο του Χαϊν-
τελ «Μεσοιας» με σύμπραξη πάλιν τής
Συμφωνικής Όρχήστρας του Λονδίνο και
4 σολιστ, με ήπι κεφαλή πάλιν τόν Σέρ
Μάλκολμ Σάρτζεντ.

Άναφέρω ήπίσης ότι — άνάμεσα στο πλθ-
θος τών ξένων καλλιτεχνών που έπεσκέφθη-
καν τό Λονδίνο (Μπενιαμίν Τζίλι, Ίσαάκ
Στέρν κ.ά.) θά έπανεμφανισθεί στο Άλ-

περτ Χώλλ έντός του Μαΐου ό διάσημος
βιολίστας Γιεχούτι Μενουχίν σέ έργα Μπε-
τόβεν και Μεντελσόν.

—Στό θέατρο Στόλλ, μετά τήν έμ-
φάνιση τής «Ίνγκριδ Μπέργκμαν στή
«Joan of Ark at the Stake» του Χόνεγγερ
κατά σκηνοθεσία του Ρ. Ροσελίνι, όμως
τής Έθνικής Γιουγκοσλαβικής Όπερας και
Μπαλέτου από τό Ζάγκρεπ έδωσε καλά
δειγματα τής τέχνης τής στο Άγγλικό
κοινό. Είδα μόνο τόν «Πρίγκηπα Ίγκορ»
του Ρώσσου Μπαροντιν, παράσταση άρκε-
τά έπιμελημένη, όπου ή όρχήστρα έρμηνέυ-
σε με πραγματική μασεστρία τήν πηγαία έμ-
πνευση του Ρώσσου συνθέτη, ή όπερα του
όποιο θεωρείται από τισ καλύτερες παγ-
κόσμιες μουσικές δημιουργίες.

Από τισ 7 Μαρτίου στο ίδιο θέατρο ά-
κούσαμε Ιταλική Όπερα με τό «Τροβα-
τόρε» του Βέρντι, τή «Μανόν» του Μασσε-
νέτ, τό «Έλζίρ ντ' Άμόρε» του Ντονιζέτι
και τισ όπερες «Μποέμ» και «Τόσκα» του
Πουτσίνι. Έπί κεφαλή του δυναμικού συγ-
κροτήματος ήσαν ή ύψιφωνος Μαργαρίτα
Καρσίο, οι τενορο Ζαμπικί και Φερράρο
με σκηνοθέτη τόν Φασούστο ντε Τούρα.

Στό Πάλας προβλέπεται έντός του Μαΐ-
ου έμφάνιση Βιεννέζικης Όπερέτας με
έναρκτηριο έργο του Εϋθιμο Χήρα. Άς
πούμε όμως και γιά τήν Άγγλική Όπερα,
ή όποια είναι γνωστή ως Covent Garden
Opera. Άνεστάθηκαν και Γάμοι του Φίλκα-
ρο, ή «Τραδιάτα», ή «Μανόν», τά «Παρα-
μόβια του Όφφμαν» ως και ή Άγγλική
όπερα του Walton («Troilus and Cressida»
έμπνευσμένη από τό όμώνυμο έργο του
Σαίξπηρ, που έχει θέμα τό γνωστό είδύλο
των Όμηρικων χρόνων.

Έπίσης τό μπαλέτο Sadler's Wells
στο όμώνυμο θέατρο μάς παρουσίασε ήπι-
τυχημένες χορογραφίες, ως Les Patin-
eurs, Rinaldo and Armida, Daphnis and
Chloe κ.ά. Άξίζει να σημειωθεί ότι οι
Άγγλοι, ενώ ύστερούν κάπως στήν όπερα,
έπέτυχαν πολλά στο μπαλέτο, χωρίς έξέαι-
ρα να μπορούν να συγκριθούν με τούς Ρώσ-
σους, οι όποιοι στο είδος αυτό είναι άσυνα-
γώιστοι.

ΧΑΡΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ό «Οιδίπους Τύραννος» στή Ρώμη.
—Καινουργία είδύλια.— Ένα πρω-
τότυπο κινηματογραφικό έργο.

Στό θέατρο «Valle» τής Ρώμης ό με-
γάλος Ιταλός ήθοποιός Βιτόριο Γκάσμον
άνέβασε τόν Οιδίποδα Τύρανο του Σοφο-
κλή σέ πολύ μοντέρνα έρμηνεία.

Έχουνε πει πώς τό δράμα του Σοφοκλή
είναι ένα έργο άστυνομικό, έννοώντας πώς
τό πραγματικό θέμα είναι ό πληθυσμός τής
θήςας — όχι ό Λαός, — και πραγματικός
ένοςχος τό πεπρωμένο — όχι ό Οιδίποδας.
Στό δράμα τόν κυριώτερο ρόλο παίζουν
άπ' τόνα μέρος τό πλθος που τό μαστι-
ζει ή έπιδημία, κι' αντιπροσωπεύεται από
τό χορό, κι' άπ' τ' άλλο τό Πεπρωμένο,
που δρά μέσα από τό πρόσωπο του Οιδί-
ποδα.

Η τραγωδία έξηγει πώς ό Οιδίποδας
έγινε πατροκτόνος δίχως να τό ύποπτεύε-
ται (έμεις τό ξέρουμε από τήν άρχή), πώς

έφτασε στη Θήβα, παντρεύτηκε τη μητέρα του και γενίωσε μία γενιά καταραμένη κι' έτσι μόλυθε την πόλη που τότε θεωρούσε σωτήρα της.

Ο Γκάσμαν θέλοντας ν' αποφύγει κάθε ρητορεία και να τονίσει τα δραματικά στοιχεία στο δράμα, περίορισε υπερβολικά το Χορό σε τρία μόνο πρόσωπα — έναν κορυφώ και δυο «χορευτές» — διακινδυνεύοντας μ' αυτό τον τρόπο την Ισορροπία της άρχαιας τραγωδίας. Έτσι τα τρία αυτά πρόσωπα δεν είχαν τη δύναμη να δώσουν τη σύγκρουση με το πρόσωπο του Οιδίποδα και να τονίσουν σ' όλη του την τρομερή μεγαλοπρέπεια το θλιβερό του πεπρωμένο, δεν μπορούσαν ν' αντιπροσωπεύουν τον πληθυσμό της Θήβας, το λαό, όλο το ανθρώπινο γένος. Ήταν — λέει ο Καλεντόλι — σαν τρεις μάρτυρες που έβρισκονται κατά τόπους σ' ένα έγκλημα. Το δράμα του Οιδίποδα όμως, δεν περιορίζεται στο πρόσωπο του Οιδίποδα μονάχα — που αφού πίστεψε πως γλύτωσε τη Θήβα από τη Σφίγγα είναι υποχρεωμένος να παραδέχεται πως μόλυθε την πόλη, — είναι και το δράμα της Θήβας, που αφού ανέβασε τον Οιδίποδα στο άνωτατο σκαλοπάτι των τιμών, ανακαλύπτει σ' αυτόν την αιτία της επίδημίας που τη μαστίζει.

Στην άρχαία Έλληνική τραγωδία το ρητορικό στοιχείο, η έμφαση, χρησιμεύει κυρίως για να υποβάλλει την «παρουσία» του πεπρωμένου. Μιά έρμηνεία που έπιμένει στα ψυχολογικά σημεία του κειμένου και εξοστρακίζει την έμφαση, πετυχαίνει μονάχα όταν μπορεί να δώσει με άλλα μέσα την παρουσία του υπερφυσικού και σώσει τη συμμετρία, την ισορροπία του έργου. Μολαταύτα ο Γκάσμαν έδωσε συμπυκνωμένο το δραματικό στοιχείο στο πρόσωπο του Οιδίποδα, με μία έρμηνεία πλούσια σε ψυχολογικές παρατηρήσεις και καλλιτεχνικά άφογη.

Στην άρχή του έργου ένασπάρκνει το πρόσωπο του Οιδίποδα με μία παραξενιά όχι και τόσο πειστική· κι όμως αυτός ο μηχανικός κάπως τόνος είναι από τους άθλους του μεγάλου ήθοσιού: στην άρχή της τραγωδίας ο Οιδίποδας δεν ξέρει καλά-καλά πως μ' όσα λέει και κάνει γίνεται όργανο της δύναμης που τον παρσάρνει τυφλά. Μόνον αργότερα άρχίζει να παίρνει συνείδηση και τότε ο τόνος του αλλάζει, παίρνει ο ίδιος «μέρο» στις πράξεις του. Ταίικά γνωρίζει την τρομερή πραγματικότητα και δονείται ολάκερος, καταστραμμένος τώρα, μά όχι πιά σκλάβος της μοίρας του.

Έβδ ο Γκάσμαν έδωσε ανάγλυφα με την έρμηνεία του ένα από τα μεγάλα θέματα της τραγωδίας: την ανάγκη να σκαλίσει κανένας με έπιμονη μ' ας στην ίδια τη δυστυχία του, και να τη δεχτεί, με κάθε όδυνοτρο τίμημα, με κάθε έξευτελισμό, για να φτάσει μέσα απ' αυτήν στην άπολύτρωση. Ο Οιδίποδας τυφλός θσσιλεύει ακόμα; όχι πιά στη Θήβα, μά στο πεπρωμένο του.

* * *

Ο Φ. Άλμπέργκας είναι από τους λίγους ανθρώπους της σκέψης που έχουν άσχοληθεί στην Ίταλία με τη φιλοσοφία της έπιστήμης — από την έποχή ακόμα που κυριαρχούσε ο ιδεαλισμός και η άδιαφορία για παρόμοια προβλήματα ήταν σχεδόν γενική. Σήμερα που το ενδιαφέρον της έπι-

στήμης έχει φτάσει στην άλλη άκρη, στην υπερβολή, όλοι πιά αναγνωρίζουν στον Άλμπέργκας και σε λίγους άλλους ακόμα πως αυτοί προετοίμασαν το δρόμο.

Αυτό τον καιρό κυκλοφόρησε το τελευταίο του βιβλίο αφιερωμένο στην «Κριτική της Έπιστήμης στη σημερινή Ίταλία» (Έκδ. Περέλλα, Ρώμη 1954). Ο συγγραφέας είναι σε θέση να παρουσιάσει στο τέλος του βιβλίου του μία βιβλιογραφία από έκατό σελίδες, πολύτιμη σαν πρώτη πηγή πληροφορίας για τη σύγχρονη Ίταλική λογοτεχνία. Το κύριο θέμα του, γύρω από τη φύση και την αξία της έπιστήμης, μιλάει για τον Κρότσε, το λογικό βετικισμό, για τον Γκραμσι (στη σχολή του τελευταίου βλέπει τί; πηγές της σύγχρονης πνευματικής ζωής της Ίταλίας).

* * *

Μιά θαυμάσια μετάφραση των «Γεωργικών» του Βιργιλίου κυκλοφόρησε αυτές τις μέρες ο έκδοτης Ίνάνουτι σε μετάφραση του Α. Ρικέλλι. Ο μεταφραστής είχε την άραία έμπνευση ν' αφήσει κατά μέρος τον ένδεκασύλλαβο — το κλασικό μέτρο της Ίταλικής ποιητικής — που μ' αυτό θά ήταν αδύνατο ν' αποδοθεί το ποίημα μία πού στη μοντέρνα Ίταλική γλώσσα δεν υπάρχει προσωδία και το μέτρο χαρακτηρίζεται από τον τονισμό της λέξης μονάχα. Έτσι ο Α. Ρικέλλι κατόρθωσε να δώσει με την πρόζα του όλη την άρμονία του άρχαίου κειμένου με τον έσωτερικό ρυθμό του, τα χρώματα, τις εικόνες, τις άγροτικές σκηνές, τη χάρη που ο άρχαίος συγγραφέας περιγράφει τά θαμάλια και τά πουλάρια, τις μελαγχολικές του σκέψεις πά'ω στον έρωτα.

* * *

Η Μιλένα Μιλάνι είναι από τις νέες πεζογράφους της Ίταλίας που το ταλέντο της έχει εξασφαλίσει ένα πολυάριθμο αναγνωστικό κοινό. Αυτό τον καιρό μάς παρουσίασε μία περιεργή ποιητική συλλογή, τυπωμένη στη Βενετία. Το βιβλίο είναι πολύχρωμο, με σελίδες κόκκινες, πράσινες, κίτρινες, γαλάζιες, και με τέσσερα «άφηρημα» σχέδια του ζωγράφου Καπογκρόσι. Δέ συζητάμε τά διάφορα γούστα, μά δε έλέησουμε τη σκοπιμότητα να βοηθάμε την ύποβολή του κειμένου με χρώματα. Όσο για τους στίχους, 27 μικρά τραγούδια, τό βιβλίο αυτό που έχει τον τίτλο «Η αντίκρινή κοπέλα», έπεισε όλους όσους τό διάβασαν πως η Μιλάνι είναι γεννημένη για την πρόζα, προκισμένη από τη φύση με τό χάρισμα της διήγησης.

«Δημοτικό Σχολείο» είναι ένα πρωτότυπο φίλμ του Άλμπέρτο Λατουάντα (ο Λατουάντα είναι λογοτέχνης κι αρχιτέκτονας), που περιγράφει παραδειγματικά την ιστορία ενός δσκαλου, με τις αταπάτες του, με τά όνειρά του, με τις μιζέριες του. Δίπλα του ο έπιστάτης του σχολείου. Το έργο γυρίζεται στο Μιλάνο, όπου ο σκηνόθετης πέρασε τά μαθητικά του χρόνια. Θέμα του παρουσιάζει έκείνους που αφιερώνουν τη ζωή τους στο σχολείο, αντιμετωπίζοντας μία ζωή γεμάτη στερήσεις και θυσιαζοντας τά όνειρά τους για να μορφώσουν τις νέες γενεές.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΔΑΛΜΑΤΗ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἔκθεση Ζωγραφικῆς Σ. Κυριάκη-Ζησοπούλου καὶ Γλυπτικῆς Ἀχ. Ἀπέρην.

Στὴν αἴθουσα «Ἰλισός», ἐξέθεσαν μαζί τὸν περασμένο μῆνα ἡ ζωγράφος κ. Κυριάκη-Ζησοπούλου καὶ ὁ γλύπτης κ. Ἀπέρης. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς καταπληκτικότερες ἐκθέσεις ποὺ εἶδαμε τὰ τελευταῖα χρόνια. Καταπληκτικὴ γιὰ τὴν ποίηση ποὺ ἀναδίνει, γιὰ τὴ δύναμη τῆς συνθετικῆς, τελειώσεως καὶ γιὰ τὴν τόλμη καὶ τῆς ζωγράφου καὶ τοῦ γλύπτη.

Ἡ κ. Κυριάκη εἶναι σχεδὸν μιὰ αὐτοδίδακτος ζωγράφος ἀπὸ τὴν Κέρκυρα καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ πρώτη τῆς τάλαντο, μόνον ἀπὸ τὸ πηγαῖο τῆς τάλαντο, μόνον ἀπὸ διαίσθησις, μόνον ἀπὸ τὴ μεγάλη τῆς αἰσθηματικότητά, μπόρεσε νὰ φτάσει σ' ἕνα ἄριστο καὶ πρωτότυπο ἀποτέλεσμα καὶ σ' ἕνα σκοπὸ τελειωτικό. Δὲν ἀναζητᾷ, δὲ ψάχνει νὰ βρεῖ τὸ δρόμο τῆς. Τὸν ἔβρισκε καὶ τὸν πατὰ σταθερά, θεδίζοντας τὸν ἀνήφορο τῆς τέχνης μ' ὅλα τὰ ἐφόδια ἐνὸς ἐμπειροῦ καὶ κατασταλαγμένου ζωγράφου.

Οἱ συνθέσεις τῆς — ἐκθέτει 17 μεγάλα συνθετικὰ ἔργα μὲ λάδι — ἔχουν τὴ σφραγίδα τῆς ἀπόλυτης ἀριότητος. Αἰσθάνεσαι ὅτι ἀπὸ κάθε σύνθεση τίποτε δὲν μπορεῖ ν' ἀφαιρεθῆ, τίποτε νὰ προσθῆ. Εἶναι ἡ τελειώση. Τὸ θέμα ἔχει σαφήνεια καὶ διαύγεια. Τὸ χρῶμα τῆς ἀρμονικώτατο, χωρὶς ν' ἀκολουθεῖ τὴ θεωρίαν τῶν συμπληρωματικῶν χρωμάτων, τοποθετεῖ τὴν πλούσια γκάμα τῆς μὲ μέτρο καὶ σοφία, ὥστε τὰ χρῶματα νὰ μὴ ἀπαθῶνται καὶ νὰ μὴ κραυγάζουν («Ἴδε ὁ ἄνθρωπος», «τραγουδι γιὰ φλόουτο», δυὸ ἀπὸ τὰ καλύτερα κομμάτια τῆς ἐκθέσεως). Κάποτε ἀκολουθεῖ μιὰ κάποια ἰδέα Αἰγυπτιακῆς τέχνης, ὅπως στὸ «Ἡ κόρη μὲ τὴν πάπια» (στὸ κεφάλι καὶ στὴ μαύρη γραμμὴ ποὺ σχηματίζουν τὰ δυὸ χέρια) καὶ στὸ κεφάλι καὶ τὴ δομὴ τοῦ κορμιοῦ τῆς «Ἐστιάδα».

Ἡ κ. Κυριάκη ἔχει ξεπεράσει πολλοὺς Ἕλληνας σύγχρονους συναδέλφους τῆς μόνον μὲ τὴν πρώτη τῆς αὐτῆς ἐκθέσει. Εἶναι ἤδη μιὰ προσωπικότητα πρῶτου μεγέθους ἀνάμεσα στοὺς τρεῖς - τέσσερις ἄλλους ἀξίους ζωγράφους μας.

Ὁ γλύπτης κ. Ἀπέρης εἶναι γνωστός καὶ ἀπὸ παλιότερη ἐργασία του, ὅταν ἀκόμα ἦταν νατουραλιστής. Σήμερον παρουσιάζεται μὲ 9 γλυπτικὲς συνθέσεις ἀφηρημένης τέχνης.

Κάποτε, πρὶν λίγα χρόνια, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐκθέσεως τοῦ Χένρυ Μοῦρ στὸ Ζάππειο, εἶχα γράψῃ ἀπὸ τὶς ἴδιες αὐτὲς στήλες, ὅτι ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχουμε μιὰ ὀπτική παράδοση γιὰ τὸ γλυπτὸ ἀπὸ τὰ πρότυπα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, μὴ «ληρνομαί» καὶ μὴ παιδεία μακροχρόνια, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲ μπορούμε εὐκόλως νὰ ξεφύγουμε. Ξεχωριστὰ ὁ μὴ κατατοπισμένος θεατῆς. Ἀντίθετα στὴ ζωγραφικὴ ἔχουμε παράδοση μοντέρνας τέχνης: τὶς Βυζαντινὲς εἰκόνας. Γιατί, εἰς ἄλλο εἶναι ἡ Βυζαντινὴ αἰσιογραφία παρὰ μιὰ σύγχρονη ἀντίληψη ζωγραφικῆς, χωρὶς τρίτη διάστασις καὶ μὲ ἀντίστροφη προοπτική. Ἔτσι, ὁ μέσος Ἕλληνας θεατῆς πολὺ πρὸ εὐκόλως μπορεῖ ν' ἀφομοιώσει μέσῳ τοῦ τὴν ἀφηρημένη ζωγραφικῆς, παρὰ τὴν ἀφηρημένη γλυπτικῆς.

Σ. Κυριάκη-Ζησοπούλου: Ἔστιας.

Κι' αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ περίπτωση τοῦ κ. Ἀπέρην καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων γλυπτῶν, ποὺ προσπαθοῦν ν' ἀποδώσουν στὴν πλαστικὴ τους ὕλη τὰ διάφορα διακοσμητικὰ σχήματα ποὺ συλλαμβάνουν μέσα στὴ φαντασία τους. Θὰ πρέπει νὰ περάσει πολὺς καιρὸς καὶ μακρὰ παρακολούθησις μοντέρνων γλυπτικῶν ἐκθέσεων γιὰ νὰ μπορέσει ὁ μέσος θεατῆς νὰ πεισθῇ γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ καλλιτέχνη. Κι' οἱ γλυπτικὲς συνθέσεις τοῦ κ. Ἀπέρην σὲ σύρμα, σὲ χάλκο, σὲ σίδηρο ἢ σὲ γύψο, ἔχουν εἰλικρίνεια, ἀνάτασι καὶ ρυθμὸ ποιητικό.

ΤΑΚΗΣ ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΥ

Τὴν 31ην π. Μαρτίου ἔληξεν ἡ προθεσμία ὑποβολῆς ἔργων στὸ Δραματικὸ Διαγωνισμό Χρ. Καρμίου, ποὺ προκηρύξαν τὰ «Κυπριακά Γράμματα» τὴν 1ην Ἰουλίου 1954.

Στὸ διαγωνισμὸ ὑποβλήθηκε μονάχα ἕνα ἔργο.

Ἡ Κριτικὴ Ἐπιτροπὴ ἀρρατίσθηκε ἀπὸ τοὺς κ.κ. Θ. Σοφοκλέους, Φρ. Βράχα καὶ Ν. Κρανιδιώτη.

Ἡ Ἐκθεσὴ τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς θὰ δημοσιευθῇ στὸ τεύχος Αὐγούστου τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων».

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στις 9 Μαρτίου στὸ Βρετανικὸ Ἰνστιτούτο Λευκωσίας ὁ Sir Eugen Millington-Drake ἔκανε διάλεξις μὲ θέμα «Readings from English Poetry and Prose. A selection with a commentary».

— Στις 16 Μαρτίου τὸ Βρετανικὸ Ἰν-

στιτοῦτο» Λευκωσίας ὄργάνωσε στις αἰθουσές του ἔκθεση Ἀγγλικῶν θιόλων ἐπὶ Ἑλληνικῶν θεμάτων. Τὴν ἔκθεση ἀνοίξε ὁ Ἐφορος τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου κ. Πορφ. Δίκαιος.

— Στις 2 Ἀπριλίου σὲ εἰδικὴ δεξίωση στὸ σπίτι τῆς Κας καὶ τοῦ Κου Κ. Χρυσάνθη ἀνεκοινώθησαν τὰ ἐξῆς: Κ. Χρυσάνθη: «Τὸ ἑλαφρὸ τραγοῦδι καὶ ὁ κ. Κ. Μόντης», Κ. Μόντης: «Νύξεις πάνω στὴν Ἐπιθεώρηση στὴν Κύπρο», Κ. Χρυσάνθη: «Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «4ην Συμφωνία» (ἀνάγνωση κ. Λ. Κ. Χρυσάνθη), Ἄλ. Μπεκιάρη: «Ἐνα ἀνέκδοτο γράμμα τοῦ Σικελιανοῦ» καὶ Ν. Κληρίδη: «Ἀνέκδοτα Κυπριακὰ Τραγοῦδια».

— Στις 7 Ἀπριλίου ὁ κ. Ἰθάν. Μερμερής μίλησε, στὴ σειρά τῶν ἐσωτερικῶν συγκεντρώσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου μὲ θέμα «Αἰ νεώτεροι ἔρμηνεiai τῆς καθάρσεως τῶν παθημάτων ἐν τῇ Ποιητικῇ τοῦ Ἀριστοτέλους».

— Εἰς τὴν ἑφημερίδα τοῦ Ἰσραὴλ «Χάρτζ», ἡμερ. 15 Ἀπριλίου 1954, ἐδημοσιεύθησαν ποιήματα τῶν Κυπρίων ποιητῶν Ν. Κρανιδιώτη, Π. Μηχανικοῦ καὶ Χρυσταλλένης Σταύρου, μεταφρασθέντα εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν ὑπὸ τοῦ κ. Δαυὶδ Ροκεία.

— Στις 20 Ἀπριλίου ὁ κ. Ν. Τάνος μίλησε στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὁμίλου Κύπρου μὲ θέμα «Ἀτομικὴ ἐνέργεια».

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Γ. Ι. Διαμαντόπουλου, Χάλκη: Τὸ «Ἀνοιξιάτικο» καλὸ τὰ ἄλλα πολὺ κατώτερα. — Ν. Α. Μιχ. κ., Λευκωσία: Τὸ «Μνημόσυνο» καλὸ θὰ δημοσιευθῆ. — Β. Τσακίριδη, Ἀθήνα: Τὸ «Τραγοῦδι ποὺ ἔλειψε» καλὸ θὰ δημοσιευθῆ. — Ι. Ἰωανν., Λεμεσό: Τὸ ποιημά σας «Πρωτόγονο Ἄνθρωπος» εἶναι ἀκομῆ πρωτόλειο. — Σ. τ. Παπαδόπουλου, Χαλκί: Τὸ ποιημά σας «Μόνος στὴ Ζοῆ» ἔχει πολλὰ ποιητικὰ στοιχεία, τοῦ λείπει ὅμως ἀκόμη ἡ πρωτοτυπία κ' ἡ ἐκφραστικὴ δύναμη. Ἀνανεώστε τὰ ποιητικὰ σας μέσα. Μὴ ἀκολουθεῖτε τόσο στενά τὴν παράδοση. — Μ. Καλοζώην, Λάτφια: Τὰ «Πηνελόπη» καὶ τὸ «Ἄδρακρο τοῦ Ὀδυσσεῦ» πολὺ καλὰ θὰ δημοσιευθῶν. Α. Ἀβραμίδη, Ἀργάκι: «Τοῦ χρόνου τὸ πέρασμα» ἔχει κάποια ποιητικὴ ἀρετὴ. Τὸ «Τὴν εἶδα» πολὺ κατώτερο. — Μ. Μουρτί, Χάλκη: Καλὰ τὰ νέα τραγοῦδια σας θὰ δημοσιευθῶν. — Λ. Παγώνη, Λευκωσία: Καλὰ τὰ ποιήματά σας «Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι» καὶ «Εὐδία». Θὰ δημοσιευθῶν. — Λ. Ἀβραίου, Λευκονόικο: Ἔχουν πολλὴ ποιητικὴ οὐσία τὰ τραγοῦδιά σου. Τὰ πνίγει ὅμως ἡ ρητορικὴ κ' ὁ θερμπαλισμός. Ἄπλοποιήσε τὰ ἐκφραστικά σου μέσα καὶ κάνε τὸ ὄφρος σου εἰκονικώτερο, χρησιμοποιώντας περισσότερα πρωτότυπα σύμβολα. Α. Μορσάλην, Λευκωσία: Τὸ ἔγκριθην ποιημά σας ἐπαναλαμβάνομεν θὰ δημοσιευθῆ. Τὴν σειράν κανονίσετε ἢ προτεραιότης καὶ τεχνικοῦ λόγου.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικόν: ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ἵποκαταστήματα :

ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΛΕΜΕΣΩ, ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

Καὶ κατὰ τὴν θερρινὴν περίοδον
ΕΝ ΠΡΟΔΡΟΜΩ, ΠΛΑΤΡΑΙΣ, ΤΡΟΟΔΕΙ.

Π Α Σ Η Σ Φ Υ Σ Ε Ω Σ
ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΑ ΕΡΓΑΣΙΑΙ

Πλήρες δίκτυον ἀνταποκριτῶν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἔξωτερικοῦ.
Ἐνταποκριτὴς ἐν Κύπρῳ τῶν
μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ἵδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Χορήγησις δανείων ἐπὶ ἀσφαλείᾳ
ἀκινήτου περιουσίας.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ

Λ Τ Δ.

Ἵδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικὰ Γραφεῖα:

Ἀκίνητα Τραπεζῆς Κύπρου,
Λ Ε Υ Κ Ω Σ Ι Α.

Ἵποκαταστήματα ἐν:

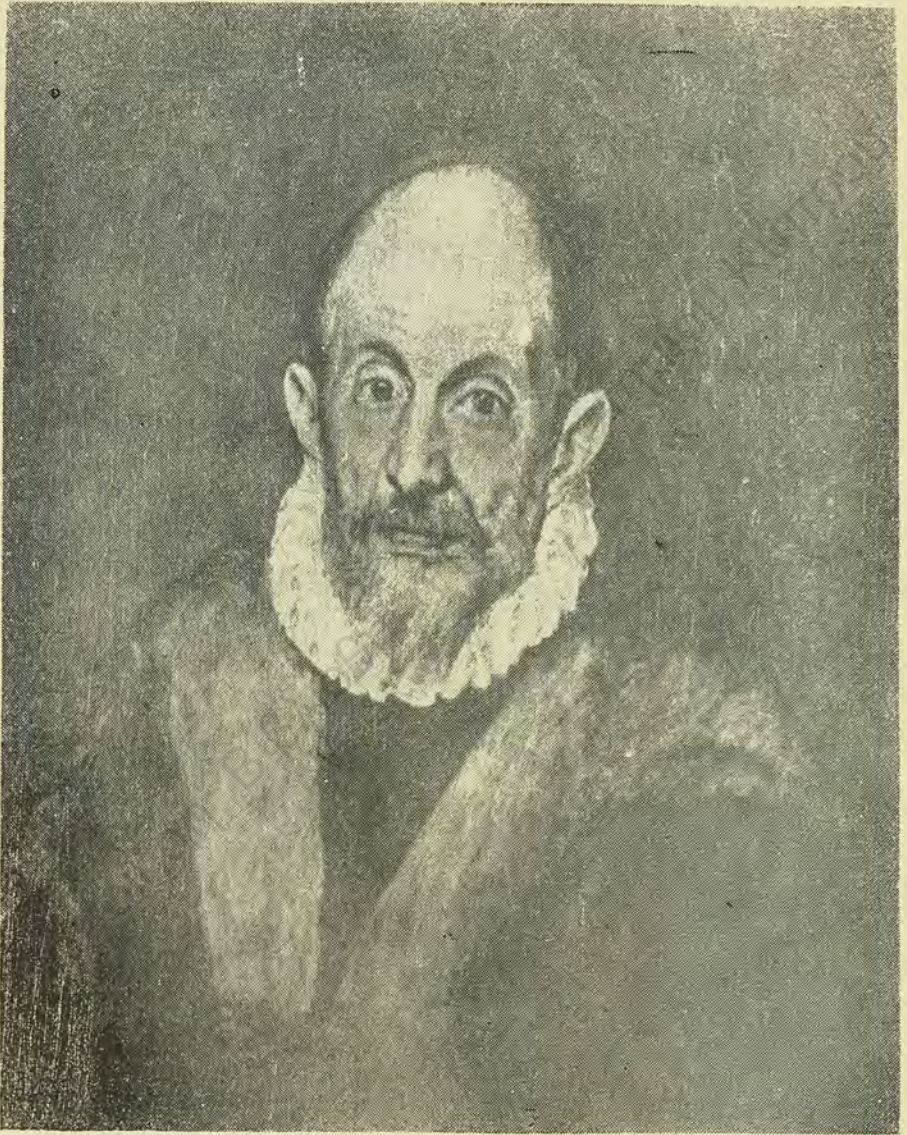
ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ,
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ — ΛΕΥΚΑ

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ :

- ★ ΖΩΗΣ
- ★ ΠΥΡΟΣ
- ★ ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ★ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ
ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ★ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ★ ΚΛΟΠΗΣ

Ψηφιοποίηση: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου

Ὁ "Ἐλ Γκρέκο (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος) γεννήθηκε σὴν Κρήτη τὸ 1548 καὶ πέθανε σὴν Ἰσπανία τὸ 1625. Βαθὺς γνώστης τῆς Βυζαντινῆς τεχντροπίας καὶ τῆς τέχνης τῆς Ἀναγέννησης, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ζωγράφους τοῦ κόσμου. Ἡ ἐκτίμησις τῶν ἔργων του ἀυξήθηκε καταπληκτικὰ τὰ τελευταῖα χρόνια. Σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς πίνακές του εἶναι «Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Κόμης Ὀργκάθ», «Τὸ ὄνειρο Φιλίππου Β΄», «Ἡ ἀγία οἰκογένεια», «Ἡ ἀνάληψις τῆς Θεοτόκου» κ. ἄ.

ΕΛ ΓΚΡΕΚΟ

Αὐτοπροσωπογραφία.